

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

İKTİSAT POLİTİKASI ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE EKONOMİSİNDE COVID-19 SALGINININ
BANKACILIK SEKTÖRÜ MALİ YAPISINA ETKİLERİNİN
ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜNTEKİN USLU

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi AYŞE ATILGAN SARIDOĞAN**

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT POLİTİKASI ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE EKONOMİSİNDE COVID-19 SALGINININ BANKACILIK SEKTÖRÜ
MALİ YAPISINA ETKİLERİNİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜNTEKİN USLU

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi AYŞE ATILGAN SARIDOĞAN

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Güntekin USLU tarafından Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATILGAN SARIDOĞAN yönetiminde hazırlanan ve **31/08/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan **“Türkiye Ekonomisinde Covid-19 Salgınının Bankacılık Sektörü Mali Yapısına Etkilerinin Analizi”** başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **İktisat Politikası Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANSTEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATILGAN SARIDOĞAN

(Danışman)

Doç. Dr. Hüsnü Levent DALYANCI

Prof. Dr. Ayhan UÇAK

İmza

.....

.....

.....

Tez No : 10491166

Tez Savunma Tarihi : 31/08/2022

Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

31/08/2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

(İmza)

Güntekin USLU

31/08/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde, çalıŐmam boyunca benden bir an olsun yardımlarımı esirgemeyen saygı değer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATILGAN SARIDOĞAN'a, çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğsleyen, hayatımın her evresinde bana destek olan değerli annem Hacer USLU'ya, kıymetli babam Muzaffer USLU'ya ve ağabeyim Hüseyin USLU'ya sonsuz teŐekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalıŐmam boyunca verdikleri manevi desteklerden dolayı Deniz Meriç ÇETİN'e, Adel KUZULU'ya ve Özender BAY'a ayrıca teşekkür ederim.”

Güntekin USLU

Çanakkale, Ağustos 2022

ÖZET

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE COVID-19 SALGINININ BANKACILIK SEKTÖRÜ MALİ YAPISINA ETKİLERİNİN ANALİZİ

Güntekin USLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İktisat Politikası Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATILGAN SARIDOĞAN

31/08/2022,157

Sosyal ve ekonomik bir kriz olarak ortaya çıkan Covid-19 pandemisinin hemen her sektör üzerinde olumlu/olumsuz etkileri olmuştur. Salgından etkilenen sektörlerden biri de bankacılık sektörüdür. Bu çalışmada Covid-19 salgınının bankacılık sektörü üzerindeki etkileri Türkiye özelinde incelenmektedir. Bu amaçla, çalışma dahilinde, Covid-19 salgınının makro düzeyde Türkiye bankacılık sektörünün temel mali göstergeleri üzerindeki etkileri, özelde ise en büyük (toplam aktifleri en büyük olan) üç kamu ve üç özel bankanın mali yapıları üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Çalışmada betimsel veri analizi ve oran (rasyo) analizi yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmaların bulguları ışığında pandemi sonrası bankaların risk profilinde artış gözlemlenmiştir. Bankalar ise artan riski kontrol etmek amacıyla fonlarının devlet iç borçlanma senetleri yahut tahviller gibi daha az riskli alanlara kanalize etmişlerdir. Diğer yandan, reel sektörün durma noktasına gelmiş olması ve artan işsizlik gibi sebeplerle bankaların ellerinde bulundurduğu fonların önemli kısmı âtıl kalmıştır. Kredi talebi artmış olmasına rağmen özellikle de özel bankalar artan bireysel risk profili sebebiyle bu talebi karşılamakta isteksiz davranmışlar ve ekonomik problemlerin daha da derinleşmesine sebep olmuşlardır. Sonuç olarak, sermaye ve para

piyasalarının daha ayrıntılı şekilde düzenlemelere tabi tutulması şokların gerçekleştiği durumlarda hem finansal işletmelere daha üst seviyede bir koruma hem de genel ülke ekonomisine daha etkin destekleme politikaları ve süreç yönetimleri sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık Sektörü, Bankalar, Finansal Durum Analizi, Rasyo Analizi, Covid-19 Pandemisi

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE EFFECTS OF THE COVID-19 OUTBREAK IN THE TURKISH ECONOMY ON THE FINANCIAL STRUCTURE OF THE BANKING SECTOR

Güntekin USLU

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Policy Economy

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATILGAN SARIDOĞAN

31/08/2022,157

The Covid-19 pandemic, which emerged as a social and economic crisis, had positive/negative effects on almost every sector. One of the sectors affected by the epidemic is the banking sector. In this study, the effects of the Covid-19 epidemic on the banking sector are examined in Turkey. For this purpose, within the scope of the study, the effects of the Covid-19 epidemic on the basic financial indicators of the Turkish banking sector at the macrolevel, and in particular the effects on the financial structures of the three largest (with the largest total assets) public and three private banks were analyzed. In the study, descriptive data analysis and ratioanalysis is methods were used. In the light of the findings of the studies, an increase was observed in the risk profile of banks after the pandemic. Banks, on the other hand, channeled their fund stoless risky are as such as government securities orbonds in order to control the increased risk. On the other hand, due to the fact that the real sector has come to a stand still and increasing unemployment, a significant part of the fund sheld by the banks remainedidle. Although the demand for

credit has increased, especially private banks have been reluctant to meet this demand due to the increasing individual risk profile, causing economic problems to deepen. As a result, more detailed regulation of capital and Money markets will provide both a higher level of protection to financial enterprises and more effective support policies and process managements for the overall country's economy in case of shocks.

Keywords: BankingSector, Banks, Financial Situation Analysis, Ratio Analysis, Covid-19 Pandemic

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY FORMU.....	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Bankacılık Sistemi	6
2.1.1. Dünyada Bankacılığın Tarihi	6
2.1.2. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	10
Osmanlı Dönemi (1847-1923).....	11
Cumhuriyet Dönemi (1923-1932).	17
Devletçilik Dönemi (1933-1944).	21
Liberal Dönem (1945-1959).....	25
Planlı Dönem (1960-1980).	27
Dışa Açılma Dönemi (1981-2001).	30
2001 Yılından Günümüze Türk Bankacılık Sektörü.	36
2.1.3. Türk Bankacılık Sisteminde Banka Türleri.....	41

Kalkınma ve Yatırım Bankaları.....	44
Mevduat Bankaları.	48
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları.	49
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları.....	51
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları.....	53
Katılım Bankaları.	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. COVID-19 SALGINI VE SALGININ TÜRKİYE’DEKİ YANSIMALARI.....	58
3.1.1. Kavramsal Olarak Salgın ve Pandemi.....	58
3.1.2. Günümüze Kadar Dünyada ve Türkiye’de Yaşanmış Salgınlar ve Etkileri.....	59
3.1.3. Etkilenmeleri ve Etkileri Bakımından Salgın Dönemlerinde Bankaların Ekonomideki Yeri	65
3.1.4. COVID-19 Pandemi Döneminde Türkiye’de Uygulanan Para ve Maliye Politikaları	66
3.1.5. COVID-19 Pandemi Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Gelişmeler ve Alınan Tedbirler.....	77
3.1.6. Literatür Taraması	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Covid-19 Salgınının Türkiye’de Seçilmiş Bankaların Mali Yapıları Üzerindeki Etkileri	86
4.1.1. Amaç, Kapsam ve Yöntem.....	86
4.1.2. Bulgular.....	88
Bankacılık Sektörünün Finansal Durum Analizi.....	88

Bankacılık Sektörü Bilanço Yapısı Rasyoları	96
Aktif Kalitesi Oranları	106
Likidite Oranları	113
Karlılık Oranları	117
Gelir-Gider Yapısı Oranları	120
Sermaye Yeterliliği Oranları	124
Seçilen Bankaların Finansal Durum Analizi	126

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA	148
ÖZGEÇMİŞ	158

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1:	1980-2001 Sonrası Bankacılık Alanında Yaşanan Gelişmeler	34
Tablo 2:	Türk Bankacılık Sisteminde Faaliyet Gösteren Bankalar	42
Tablo 3:	Sıkılaşıma Dönemi Uygulamaları Özeti	74
Tablo 4:	Türkiye’de En Büyük Kamu ve Özel Bankalar	87
Tablo 5:	Bankacılık Sektör Bilançosu	88
Tablo 6:	Türk Bankacılık Sektörüne İlişkin Kar/Zarar Oranları	91
Tablo 7:	Türk Bankacılık Sektörüne İlişkin Rasyolar (%)	94
Tablo 8:	Garanti Bankası	127
Tablo 9:	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	130
Tablo 10:	Türkiye İş Bankası A.Ş.	133
Tablo 11:	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	136
Tablo 12:	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	139
Tablo 13:	Ziraat Bankası A.Ş.	142

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1:	Cumhuriyet'in İlanından Sonra Açılan İlk Bankalar	21
Şekil 2.	TP Varlıklar / Toplam Varlıklar(TBB)	97
Şekil 3.	TP Yükümlülükler / Toplam Yükümlülükler (TBB)	98
Şekil 4.	YP Varlıklar / YP Yükümlülükler(TBB)	99
Şekil 5.	TP Mevduat / Toplam Mevduat(TBB).....	101
Şekil 6.	TP Krediler / Toplam Krediler (TBB).....	102
Şekil 7.	Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar(TBB).....	103
Şekil 8.	Alınan Krediler / Toplam Varlıklar (TBB)	104
Şekil 9.	Finansal Varlıklar (net) / Toplam Varlıklar(TBB).....	106
Şekil 10.	Toplam Krediler / Toplam Varlıklar(TBB).....	107
Şekil 11.	Toplam Krediler / Toplam Mevduat (TBB).....	109
Şekil 12.	Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar(TBB).....	110
Şekil 13.	Tüketici Kredileri / Toplam Krediler(TBB).....	112
Şekil 14.	Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar.....	113
Şekil 15.	Likit Varlıklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler	114
Şekil 16.	TP Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar (TBB).....	116
Şekil 17.	Ortalama Aktif Karlılığı (TBB).....	117
Şekil 18.	Ortalama Özkaynak Karlılığı(TBB).....	119
Şekil 19.	Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri (TBB).....	120
Şekil 20.	Faiz Dışı Gelirler (net) / Diğer Faaliyet Giderleri(TBB)	122
Şekil 21.	Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı(TBB)	123
Şekil 22.	Sermaye Yeterliliği Oranı(TBB).....	124
Şekil 23.	Özkaynaklar / Toplam Varlıklar(TBB)	125

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Kasım 2019’da Çin’in Wuhan eyaletinde görülen ve tün dünya ülkelerinde etkili olan COVID-19 virüsü sebebiyle Mart 2020 itibari ile Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi ilan edilmiştir. Hızla yayılan virüs özellikle görüldükleri ülkelerde ekonomik zorluklara neden olmuş ve OECD, virüsün neden olduğu ekonomik krizin 2008 küresel krizden daha fazla etkili olacağını ifade etmiştir. OECD Genel Sekreteri olan AngelGurría pek çok ülkenin virüsün ekonomi üzerindeki etkilerini uzun vadede hissedeceğini belirtmiştir. Bu açıklamalardan da görüleceği gibi virüsün daha ilk zamanlarında problemin ne kadar devam edeceğine ilişkin net bir öngörü yapılamamıştır. Fakat sağlık alanında bir kriz şeklinde karşımıza çıkan salgın, insanların sağlığını tehdit etmesinin yanı sıra farklı alanlarda da olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Doğal olarak bu salgın, küresel ekonomi açısından arz ve talep dengesinde bozulmalar getirmiştir. Arz dengesi açısından değerlendirildiğinde, yaşanan kesintilerin arzın ve işgücü üretkenliğinin azalmasından kaynaklandığı, iş yerleri için getirilen sınırlılıklar, hareketliliğin kısıtlanması ve sosyal mesafe gibi önlemlerinde hizmet arzında aksaklıklar yarattığı görülmüştür. Talep açısından ise, işten çıkarma ve kazanç kayıplarının, kötüleşen ekonomi, hastalık ve karantina süreçleri sebebiyle işletmelerin yatırımlarını azaltmasından ve hane halkının tüketim miktarının azalışından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede üretim faaliyetleri ve sürecinde yaşanan aksaklık, ulusal ekonomilerin durağanlaşmasına yatırım ve tüketim harcamalarının kısıtlanmasına ve bunlarla ilişkili olarak ülkeler arasındaki ticaretin büyük oranda düşmesine sebep olmuştur (Wang vd., 2020).

Ülkelerin sağlık ve ekonomik sistemleri gibi pandeminin karşısında o ülke direnç noktasını ifade eden ana sektör durumları göz önüne alındığında salgının etkilerinin çeşitli seviyelerde gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yine de genel itibari ile yorumlamak gerektiğinde dünyadaki pek çok ülkede üretime ilişkin süreçlerin askıya alınması, eğlence, ulaşım ve turizm gibi GSMH üzerinde doğrudan etki sahibi olan sektörlerde önemli kayıpların olduğu görülmektedir. Pek çok ülkenin sınırlarını kapatması, deniz, kara ve hava ulaşımında kısıtlamaya gitmesi sonraki süreçte ise kontrollü biçimde devam ettirilmesi yukarıda söz edilen etkilerin meydana gelmesinde bir diğer sebep olarak görülmektedir (Gautam ve Hens, 2020).

Finansal sistem içerisindeki en etkin kurumlar olarak kabul edilen bankalar, ekonominin gelişmesinde ve iktisadi sistemin sorunsuz bir şekilde yürütülmesinde önemli bir yere sahiptir. Diğer bir deyişle sağlam bir bankacılık sisteminin varlığı ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle bankaların varlıklarını sürdürebilmelerini sağlayan kârlılık düzeyleri de tüm paydaşlar açısından önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir (Curak vd., 2012).

Bankalar gerek arz gerekse talebin artırılması açısından ekonomik sistemin en önemli aktörleri durumundadır (Ersoy vd., 2020). Pandemi sürecinde bankalar pandeminin ekonomik etkilerinin azaltılması adına gerek hane halkına gerekse işletmelere düşük faizli ve ödemesiz dönemli finansman sağlama, muaccel hale gelen alacakları erteleme, kredileri yeniden yapılandırma gibi bazı imkânlar sunmuşlardır. Bu nedenle bankacılık sektörünün pandemiden en çok etkilenen sektörlerden biri olduğu ve hatta bankaların, banka dışı

finans kuruluşlarına ve diğer işletmelere kıyasla pandemiden olumsuz olarak daha çok etkilendiği ifade edilmektedir (Demirgüç vd., 2020).

Bu çalışmanın konusu Covid-19 pandemisinin Türkiye'deki başlıca bankaların ve bir bütün olarak bankacılık sektörünün finansal performansı ve mali yapısı üzerindeki etkilerinin analiz edilmesidir. Bu çerçevede, çalışmanın temel amacı, Covid-19 Salgınının Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların ve de bir bütün olarak bankacılık sektörünün finansal tabloları ve mali yapıları üzerindeki olası etkilerinin analiz edilmesi ve Türkiye'de bankacılık sektörünün çeşitli dış şoklar karşısında mali dayanıklılığının artırılmasına yönelik politika önerilerinin ortaya konulmasıdır.

Bu bağlamda, çalışmanın araştırma soruları şunlardır: (i) *“Covid-19 Salgını Türkiye'deki başlıca kamu ve özel sektör bankaları ile bir bütün olarak Türk Bankacılık sektörüne ilişkin temel finansal göstergeleri ne şekilde etkilemiştir?”*, (ii) *“Bu olası etkinin mevcudiyeti varsayımı altında söz konusu etkinin temel sebepleri nelerdir?”*, (iii) *“Bankaların mali yapılarının küresel salgın ve diğer dışsal şoklara karşı daha dirençli olabilmesi için sektörel bazda ve banka düzeyinde uygulanabilecek olan politika ve stratejiler neler olabilir?”*

Bu amaçla, çalışmada, hem Türk bankacılık sektörüne ait makro-finansal sektör verilerinden, hem de Türkiye'deki (i) kamu bankaları ve (ii) özel bankalar sınıflarından en büyük toplam aktife sahip olan ilk üç bankadan (en büyük aktife sahip ilk üç kamu bankası ve aynı özellikteki ilk üç özel banka) oluşan toplamda altı adet bankanın finansal

tablolarındaki rakamlardan faydalanılarak görece kapsamlı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, 2022 yılı ilk çeyrek verilerine göre aktif büyüklüğü bazında en büyük ilk üç kamu bankası Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. ve Türkiye Halk Bankası A.Ş.'dir. Diğer yandan, Türkiye'de aynı dönem verilerine göre benzer şekilde aktif büyüklüğü bazında en büyük ilk üç özel banka ise Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası'dır (TBB, 2022a). Dolayısıyla, çalışma dahilinde incelenen bankalar bahsi geçen altı bankadan müteşekkildir. Çalışmada diğer bankalar kapsam dışı tutulmuştur.

Çalışmada kullanılan yöntemler ise betimsel analiz ve veri analizidir. Bu kapsamda, hem ilgili literatürden yoğun olarak yararlanılmış hem de incelenen bankaların 2019 (pandemi öncesi) ve 2020 (pandemi sonrası) yıllarına ait finansal tablolarındaki veriler oran analizi (rasyo analizi) yöntemi ile analiz edilmiştir. Analizde kullanılan veriler ise Kamuyu Aydınlatma Platformu'ndan (KAP) ve Türkiye Bankalar Birliği'nden (TBB) elde edilmiştir.

Covid-19'un görece yeni bir vaka olması ve bu konuda yeterli düzeyde bilgi ve araştırmanın bulunmuyor olması çalışmanın kısıtlarındandır. Covid-19 pandemisinin Türkiye'deki bankaların mali performanslarına etkilerini incelemiş olan akademik çalışma sayısı oldukça azdır. Bu çalışmanın, Covid-19 salgınının Türkiye'deki bankalar ve bankacılık sektörü üzerindeki etkisini finansal tablolar analizi yöntemi ile inceleyen ilk tez olması ve bu konu özelinde kapsamlı bir oran analizi kullanan ilk akademik çalışma olması yönünden literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. Bu anlamda, çalışmanın, hem gelecek

alışmalara hem de sektörde faaliyette bulunan dış paydaşlara ve diğer aktörlere bilgi sağlama anlamında yaygın etkide bulunacağı beklentisi güçlüdür.

Çalışmanın geri kalanında ilk iki bölümde Türk bankacılık sektörüne ve bankacılık faaliyetlerine ilişkin temel bilgiler ile Covid-19 salgınının ve salgının etkilerine ilişkin çerçeve bir inceleme yer almaktadır. Üçüncü ve son bölümde ise seçilen bankaların ve de bankacılık sektörünün finansal tablo verileri betimsel analiz ve oran analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, ilk olarak Dünyada bankacılığın tarihi daha sonra Türk Bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve son olarak da Türk Bankacılık sisteminde bulunan banka türleri hakkında genel bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Bankacılık Sistemi

2.1.1. Dünyada Bankacılığın Tarihi

Bankalar, ilk para birimlerinin basıldığından bu yana çeşitli şekillerde var olmuşlardır. Para birimi, özellikle madeni para kullanımı, hükümdarlar tarafından vergilendirilerek büyümüş ve imparatorluklar genişledikçe, farklı boyutlarda ve kolayca değiştirilebilen metaller, yabancı mal ve hizmetler için ödeme yapmanın bir yolu olarak hizmet etmiştir. Ancak bu paraların güvenli bir yerde saklanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Eski evlerde çelik kasanın faydası olmaması nedeniyle çoğu zengin insan hem dindar hem de dürüst olarak güvenildiğinden rahiplere veya tapınak işçilerine paralarını emanet etmişlerdir. Tapınakların, alınan paraları güvende tutmanın yanı sıra yatırılan parayı da başka insanlara ödünç verdiği de öne sürülmektedir (De Roover, 1954).

Romalılar bankacılığı tapınaklardan çıkararak para saklama işlemini farklı binalarda resmileştirmişlerdir. Böylece para alıp ödünç vermekten kazanç sağlandığı farklı bir ticaret ortaya çıkmıştır. Julius Caesar, Roma hukukunu değiştiren fermanlardan birinde, borç veren ile toprak sahibi arasındaki büyük bir güç değişiminin, borç verenlerin borç geri

ödemelerinde temerrüte düşen borçluların topraklarına el koymalarına izin veren uygulamaların ilk örneğini vermiştir (Penikas,2015).

Roma'nın yıkılışından sonra, bankacılık Batı Avrupa'da büyük ölçüde terk edilmiş ve haçlı seferlerine kadar canlanmamıştır. Papalık kurumlarının dışında, İslam ve Musevilik'te olduğu gibi, faizin alınması doğru olarak görülmediğinden, bankacılık ek kısıtlamalara tabi olmuştur (Cassis vd.,2016).

Ticaret genişledikçe madeni paraların ve büyük hazine sandıklarının taşınmasını önlemek için bir tür takas senedi oluşturulmuştur. Tüccarlar diğer bölgelerde döviz karşılığında kullanılacak belgeler yayınlamışlardır. Bu belgeler, farklı bir ülkedeki başka bir ticaret alanında veya aynı yerde gelecekte başka bir ticari faaliyette nakde çevrilebilmektedirler.

Orta çağdaki İtalya modern bankacılığın öncüleri olarak görülmektedirler. Floransa'daki "Medici" Bankacılar, sadece diğer İtalyan bankacıları değil, aynı zamanda Almanya, Fransa, İngiltere, İspanya Hollanda, İsviçre'deki pek çok başka bankayı da etkilemiştir. Kraliyet güçlerinden bazıları, Kraliyet Hazinesi'ndeki zor zamanları telafi etmek için, genellikle kralın şartlarına göre borç almaya başlamıştır. Örneğin, 1557'de İspanya Kralı II. Philip, savaş üstüne savaş yapmak için sürekli borçlanarak dünyanın ilk ulusal iflasına ve hızlı bir şekilde art arda ikinci, üçüncü ve dördüncü iflaslara neden olmuştur (Cassis vd.,2016).

Bankacılık Şu anda büyük lde özel bankacılık ve ticaret için ticari bankacılıktan oluşmaktadır. 16. yüzyılda Amsterdam'daki yeni uygulama, özel bankacılık açısından, müşterilerin varlıklarını saklamak adına yatırdıkları kıymetler karşılığında ücret alınmasının nn açmıştır. Bu uygulama kısa süre sonra Birleşik Krallık'a yayılmıştır. Rekabet, bu bankacıları, bir mudiden yazılı bir emir alan herhangi bir kiŐiye para ödemek de dahil olmak üzere başka hizmetler sunmaya yöneltmiŐtir. İngiltere bankacılık dünyasında önemli bir yenilikçi olarak kabul edilebilir. Önceden basılmıŐ ekler 18. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmıştır (Harnay ve Scialom,2016).

Bankacılık sektöründe olduğa önemli bir yere sahip olan kredili mevduat ilk olarak 1778 yılında Royal Bank of Scotland tarafından ortaya atılmıŐtır. Banka, bir tüccar olan William Hog'un hesabından, hesabında olduğundan daha fazla çekmesine izin vererek ilk kredili mevduat kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu gelişme ile bankacılık, zenginlerin ötesine geçerek orta sınıfları da kapsayacak Şekilde geniŐlemiŐ ve geliŐmek için ulusal ve uluslararası bağlantıları, siyasi ve mali gücü ve piyasaların bilgi ve uygulamalarını kullanan ticari bankalarla uzmanlaŐmıŐtır (Jalil,2015).

Kredili Mevduat Hesabı günümüz bankacılığının en önemli ürünüdür. Hem bireysel hem de kurumsal nitelikli müşterilerin en yaygın kullandıkları bu ürünün temelleri 250 yıl önce atılmış ve gelişerek günümüze kadar gelmiştir.

Modern bankacılığın ilk örneklerinden olan JP Morgan andCompany 1800'lerin sonlarında ticari bankaların en önemlilerinden bir olarak ortaya çıkararak Amerikan

endüstrisi üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. JP Morgan and Company Amerikan endüstrisinde büyük oligopollerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. JP Morgan'ın, Wall Street'teki tüm büyük oyuncuları, tıpkı bugün bir merkez bankasının yapacağı gibi, istikrar için çalışmaya ve toparlanmayı desteklemeye hızla ikna ederek, "1907 Paniği"ni neredeyse tek başına durdurduğu söylenebilir. Ticari bankalara güvenmek yerine bir alternatifine sahip olma ihtiyacının farkına varan ABD hükümeti, İsveç'in dünyanın ilk Merkez Bankası'nı kurmasından yaklaşık 243 yıl sonra 1913'te kendi Merkez Bankasını, Federal Rezerv'i kurmuştur. Bu olay dünyada merkez bankacılığının yükselişi olarak ifade edilebilir (Harnay ve Scialom,2016).

Günümüzde dünyadaki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok kişinin banka hesaplarına erişim kazanmasıyla birlikte bankacılık sonunda sıradan hane halklarının kullanımına açılmıştır. Dahası bu banka hesapları olmadan işler giderek zorlaşmıştır. Geleneksel olarak, banka müşterileri paralarını her ödeme yapmak veya çekmek istediklerinde şubelerine getirdikleri hesap cüzdanı ile yönetmekteydiler. Banka kartları 1950'lerde ABD'de icat edilmiş ve bunu kredi kartları takip etmiştir. ATM'nin ilk örneği 1967'de Barclays Bank tarafından Londra'da kurulmuştur (Penikas,2015).

Günümüzde kullanımına sıklıkla rastlanılan ve vazgeçilmez kabul edilen, kredili mevduat hesabı, ATM, kredi kartı, mevduat hesabı, sigorta, bireysel kredi, kurumsal kredi, çek karnesi vb birçok ürünün temelleri bu dönemlerde atılmış ve gelişerek günümüze kadar gelmiştir.

2.1.2.Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Türklerin banka ile tanışmaları ve bankacılık faaliyetinde bulunmaları gerek dini gerekçeler gerekse örf ve adetlerin etkisi ile diğer toplum ve ülkelere kıyasla daha geç gerçekleşmiştir. Türklerin saygıdeğer bir meslek olarak kabul ettikleri askerlik mesleğine ilgi duymaları ve bankaların temel konusu olarak kabul edilen faiz hususunun dini açıdan haram olduğu gibi düşünceler sebebiyle toplumun bankacılık mesleğine karşı uzak durması bu durumun başlıca sebeplerinden sayılabilir. Bu sebeple Türk bankacılık sisteminin 19. yüzyılın sonlarına doğru ilk olarak hayata geçtiği söylenebilir. Buna karşılık son dönemlerde bankacılık Türk finans sektörü içerisinde başrol edinmiş, Türkiye iktisadi yapısının finansal sistemine yapısal değişimler ile katkı sağlamış ve kayda değer bir gelişim sergilemiştir (Yıldırım ve Ülgen, 2006).

Genel olarak literatür incelendiğinde Türk bankacılık sisteminin tarih içerisindeki seyri altı dönem olarak ele alınmıştır. Dönem isimleri ve tanımlamaları değişik kaynaklara göre farklılık gösterse de temelde benzerlikler barındırmaktadırlar. Bu doğrultuda bu çalışmada Türk bankacılık sistemi altı başlık altında incelenmiştir. Söz konusu dönemlerin ilki Osmanlı Devleti döneminde bankacılık faaliyetlerinin ele alındığı 1847-1923 yılları arasındaki dönemdir. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra ulusal bankacılık faaliyetlerinin hayata geçtiği 1923-1933 yıllarını içeren “Ulusal Bankalar Dönemi” bir diğer dönemdir.

Devletçilik anlayışının hâkim olduğu 1933'ten 1944'e kadar olan dönemde devletçilik dönemi olarak da adlandırılan bir diğer dönem olan "Kamu Bankaları Dönemi" üçüncü dönemdir. Liberalizm'in ön plana çıktığı 1945 yılından sonrasını esas alan, özel teşebbüslerin arttığı 1945-1959 yılları arası dönem "Özel Bankalar Dönemi" olarak adlandırılmış ve dönem dördüncü dönem olarak incelenmiştir. Bankacılık sektöründe bir plan dahilinde faaliyetlerin yürütülmesine yönelik kararların alındığı 1960-1980 yılları arası dönem, "Planlı Dönem", beşinci dönem olarak ele alınmıştır. 1980 sonrası bankacılık sektöründe bir serbestleşme yaşanmış ve bu dönemde bankaların dış piyasalara açıldığı gözlenmiştir. Bu dönem literatürde 2001 veya 2004 yılına kadar devam ettiği ifade edilmiştir. Bu çalışmada bu dönem 1980-2001 yılları arası olarak "Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi" olarak ifade edilmiş ve altıncı dönem olarak ele alınmıştır. Çalışmada literatüre ek olarak 2001 yılı sonrası dönem günümüze kadar incelenmiş ve yedinci başlık altında incelenmiştir.

Osmanlı Dönemi (1847-1923)

Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki bankacılık faaliyetleri ilk olarak Venedik ve Cenevizli banka ve tacirler tarafından sürdürülen faaliyetler ile gelişmeye başlamıştır. Venedik ve Cenevizli banka ve tacirler bir yandan Osmanlı bünyesinde faaliyetlerini devam ettirirken bir yandan da Bizans İmparatorluğu'nu da finanse etmeye devam etmişlerdir (Yazıcı, 2015).

Osmanlı İmparatorluğu kuruluş, yükseliş, duraklama ve gerileme dönemlerini yüzyıllar boyunca kademeli olarak yaşamış ancak bu dönemlerin hepsinde büyük bir ekonomi olarak tarihteki yerini almıştır. Bu sebeple bankerlik ve finans uygulamaları, Osmanlı İmparatorluğunun her döneminde önemli bir yer tutmuştur.

Osmanlı Devleti'nde İstanbul Bankası adıyla ilk banka Galata Bankerleri tarafından 1847 yılında kurulmuştur. Bu banka kısa süre faaliyet göstermiş olup kapatılmıştır. 1856 yılında Osmanlı Bankası adı altında bir banka kurulmuş olup, Osmanlı İmparatorluğu döneminde bankacılık faaliyetlerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Osmanlı Bankası, Osmanlı Devleti'nin diğer ülkelerden borçlanabilmesi için İngiliz sermayesiyle kurulmuştur (Demircan, 2020).

Osmanlı Devleti'nin finansal sistemi Kırım Savaşı ile birlikte bozulmuştur. Bu sebeple maddi anlamda dış destek ihtiyacı hâsıl olmuştur (Olgı, 2013). 1856 yılında Kırım Savaşı ardından imzalanan Paris Barış Antlaşması ile maddi ihtiyaçlar karşılanmıştır. Bu doğrultuda da dış borçlar artış göstermiştir. Dış borçların olağan dışı artış göstermesi Osmanlı Bankası'nın kuruluşunun ilk adımları olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde bankacılık anlayışının Osmanlı Bankası'nın 1856 yılında kurulması ile başlamış olduğu söylenebilir. Osmanlı Bankası'nın kuruluşu ardından çoğu yabancı banka, döviz kuru ve yüksek faiz avantajından faydalanmak amacıyla piyasaya girmiştir (Sümer, 2016).

Osmanlı Bankasının bankacılık ve finans sisteminin resmi başlangıcı ve miladı olarak kabul edilmesinin nedeni hem tarihi açıdan ilk olması hem de fonksiyonlarının günün ihtiyaçlarına göre şekillenmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

1863'de çiftçiler için daha uygun koşullarda tarımsal kredi sağlanabilmesi için “Memleket Sandıkları” kurulmuştur. Memleket Sandıklarının alacakları sermaye yapılmak kaydı ile 1888 yılında Ziraat Bankası ilk devlet bankası olarak kurulmuş olup Ziraat Bankası'nın kurulmasıyla amaçlanan tarımsal kredilendirmeyi devlet denetimine almaktır (Korukçu, 1998).

Ziraat Bankasının günümüzdeki güçlü sermaye ve faaliyet yapısı dikkate alındığında dönemin kurucularının kalıcı ve uzun yıllara sair bir eser bıraktıkları açıkça anlaşılmaktadır.

Batılı ülkelerin XVIII ve XIX. yüzyıllarda gerçekleştirdikleri Sanayi Devrimi'nin Osmanlı'da etkilerinin bir türlü görülememesi, aksine Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ticaret ve sanayi alanında duraksama yaşaması ile birlikte iktisadi yapının dışa bağımlı, borçlu ve açık duruma gelmesi, Osmanlı'da bankacılık sektörünün meydana gelmesi ve gelişim göstermesi üzerinde etkili olmuştur (Akgüç, 2007). Ancak özellikle Bankacılık alanındaki tecrübe noksanlığı, bu sahanın da ekonominin diğer sektörlerine benzer şekilde Avrupa sermayesi ve müteşebbisiyle Galata Bankerlerine kaptırılması sonucunu zorunlu olarak ortaya getirmiştir. Maliye idaresinin yetersiz ve başarısız olması ve bu yöndeki verimsiz çalışmaları kamu kredisi ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olmuş, bunu karşılayacak hiçbir yerli kuruluşun mevcut olmayışı da devleti zorunlu olarak dışarıdan kredi teminine yönlendirmiştir (Tarlan, 1986).

Bankacılık alanındaki tecrübe noksanlığına ilave olarak yetişmiş personel ve yönetici noksanlığı, nitel eksiklikler, ekonomik gidişatın bozulma içinde olması ve bankacılığın hitap ettiği müşteri tabanındaki nicel eksikliklerin de bu kötü gidişatta etkili olduğu düşünülmektedir.

Tanzimat ve Islahat fermanları ile Osmanlı Devleti'nde III. Selim dönemine kadar görülen batılılaşma çabaları resmileşmiştir. 18 Şubat 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı'nda, banka benzeri kuruluşların faaliyete geçeceği belirtilmekteydi. Belirtildiği üzere de bu tarihten sonra Osmanlı'da yerli bir banka kurulması projelerinde belirgin bir şekilde artış yaşanmıştır. Önceden beri bankacılık alanında etkin olan yabancı sermaye sahipleri ve Galata Bankerleri bu amaçla birçok çalışma gerçekleştirerek Osmanlı bürokratlarına pek çok banka projesi sunmuşlardır. Fakat bu projeler Osmanlı Devleti yönetiminin yabancı sermayeye karşı çekincesinin bulunması, aynı zamanda yabancı ve yerli sermaye sahipleri arasındaki çıkar çatışmaları, bürokratik çekişmeler, uluslararası siyasi ve ekonomik konjonktürün dayatmaları gibi birçok nedenle sonuçlanamamıştır. Bütün bunlara karşın, süreç 1863'te Osmanlı Bankası'nın kurulmasıyla nihayete ermiştir (Bayraktar, 2011).

Tanzimat Fermanı sonrası 1839 yılında Osmanlı'da devlet harcamaları gittikçe artış göstermiş ve gelirlerini aşmaya başlamıştır. Artan kaynak ihtiyacı kaime basımı ve toplanacak vergiler karşılık gösterilerek İstanbul'daki banker ve sarraflara borçlanılması söz konusu olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte Kırım Savaşı'nın bittiği dönemde yapılan 1856 tarihli Paris Barış Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin dış borçlanma imkanlarında artışa neden olmuştur. Bu gelişmeler Osmanlı Bankası'nın kurulmasında ana unsurlar olarak ifade edilebilir (Coşkun vd., 2012).

Bank-1 Osmani Şahane adlı banka Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) kurulana kadar para basma ve emisyon yetkisini elinde bulundurmuş bir yabancı bankadır. Bank-1 Osmani Şahane, TCMB'nin kuruluş zamanına kadar bir emisyon bankası ve devletin veznedarı şeklinde çalışmalarını yürütmüştür. Uzun bir süre, Merkez Bankası'nın işlevini yabancı bir bankanın devam ettirmesi, Osmanlı Devleti'nde "yabancı bankacılığa" verilen önemi açıklar niteliktedir. Pek çok yabancı kaynaklı banka da, bunu fırsat olarak değerlendirerek, hükümete yüksek faizler ile borç verme ve dövizdeki spekülasyon hareketlerinden yararlanma amacıyla harekete geçmiştir (Sümer, 2016).

Yabancı bankacılığa verilen bu önemin aslında bir tür zaruretten kaynaklandığı ve yerli sermaye veya milli bankacılığı başlatarak yürütebilecek bir girişimin olmamasından dolayı gerçekleştiği de düşünülmektedir.

Milli bankacılığın ilk örneği 1863 yılında "Memleket Sandıkları" şeklinde ifade edilen organizasyon olarak sayılabilir. Bu organizasyon Osmanlı Devleti'ne bağlı Yugoslavya'nın Niş ili valisi olan Mithat Paşa liderliğinde çiftçilerin katkılarıyla devlet tarafından ve aynı zamanda devlet himayesinde kurulmuştur. Karşılıklı yardımlaşma temeline dayanan imece geleneği esas alınarak Pirot Kasabası'nda faaliyete geçmiştir. 1867'de "Memleket Sandıkları Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesi ile Osmanlı Devleti'nin her tarafında sandıklar hizmet vermeye başlamış ve yıllarca faaliyette kalmıştır. Ancak izleyen yıllarda sandıkların işleyişinde bozulmalar ortaya çıkmış, dolayısıyla da Memleket Sandıkları'nın etkinlikleri azalmıştır. Bunun üzerine 1883'te aynı amaçlar doğrultusunda ve yine devlet eliyle "Menafi Sandıkları" kurulmuştur. Menafi

Sandıkları'nın idaresi hükümet tarafından tekrar düzenlenmiş, muhasebe ve kayıt işleri ilmi ve çağdaş esaslara uyumlu şekilde yürütülmeye başlanmıştır. Bununla birlikte Sandıklar hükümetin doğrudan denetiminden geçirilmeye başlanmıştır. 15 Ağustos 1888'e gelindiğinde ise Menafi Sandıkları'nın banka şubelerine dönüştürülmesiyle, Sandıkların fonksiyonlarını üstlenecek modern finans kurumu olarak Ziraat Bankası resmen kurularak çalışmalarına başlamıştır. Bu noktada 1877'den itibaren tarım politikasını yürütecek kurumların ayrı ayrı belirlenerek ülke genelinde yaygınlaşması, Ziraat Bankası'nın kurulması ve faaliyete başlamasında etkili olan unsurlar arasında yer almıştır (Topuz, 2007).

Tarım ekonomisinin Osmanlı İmparatorluğunda ekonominin bir tür amiral gemisi olması gerçeği, Ziraat Bankasının kurulmasının aslında geç kalınmış bir karar olduğunu ortaya koymaktadır. Banka eğer daha önce kurulsaydı, güçlü sermaye yapısı oluşturularak etkin bir yönetim uygulanabilseydi, Osmanlı İmparatorluğu ekonomisi tarım ve bankacılık alanında büyük gelişmeler kat edebilecekti.

1875'den sonraki dönemde Osmanlı Devleti, aldığı borçları karşılamakta zorlanır duruma geldiğinde 1881 yılında "Duyun-u Umumiye" faaliyete başlamış ve devlet dış borçlarını üstlenmiştir. Duyun-u Umumiye bankacılıkta bir devrin kapanarak, yeni bir devrin açılmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin gelir kaynaklarının yabancıların kontrolüne geçmesi, yabancı sermayedarları için güven ortamının ortaya çıkmasına neden olmuş, bu durum ise bu dönemden sonra Osmanlı Devleti topraklarının üstünde pek çok yabancı bankanın kurulmasına ortam hazırlamıştır. Bu bankaların çoğunluğu yabancı sermayeli bankalardır. Ancak özellikle 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ve

milliyetçilik akımındaki güçlenmeyle beraber milli sermayeye sahip, ulusal ve tek şubeli bankaların kurulması söz konusu olmuştur. Bu bankaların sahiplerinin önemli bölümü Avrupa ile ticari ilişkileri olan çiftçi ve tüccarlardan oluşmaktadır. 1908-1923 yılları arasındaki süreçte İstanbul'da on bir, Anadolu'da on üç olmak üzere toplam yirmi dört milli bankanın çalışmalarına başladığı bilinmektedir. Ulusal bankalar açısından Konya ili ilk sırada bulunmaktadır. Bu bankalardan on dördü Cumhuriyet döneminde de çalışmalarına devam etmiştir. Diğer bankaların ise çalışmalarına son verilmiştir. Tarişbank ismiyle bilinen Milli Aydın Bankası yakın döneme kadar çalışmalarını sürdürmüştür (Parasız, 1998).

Tüm banka ve finans kuruluşlarının ana fonksiyonun ticaretin desteklenmesi ve devletin finansmanına katkı vermek olduğu söylenebilir. Ancak bu kuruluşların ana eksikliği geniş halk kitlelerine ulaşamamak, istikrarsız yönetim ve devletin regülasyon sıkıntıları olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi (1923-1932)

Cumhuriyet'in 1923 yılında ilan edilmesinin ardından devletin her alanında kalkındırma ve iyileştirmeye ilişkin gayretlerin hakim olduğu görülmektedir. O dönemden günümüze kadar geçen süreçte, hem ekonomi alanında hem de sosyal hayatın düzenlenmesine yönelik kararlar söz konusu olmuştur. Bu kararların arasında en fazla önem taşıyan kararlardan biri, ekonomideki kalkınmaya ilişkin atılacak adımlara dair alınan kararlardan oluşmaktadır. Bu çerçevede öncelikli olarak savaştan kaynaklanan

ekonomik bunalımlar sonrasında ise bankacılık alanının millileştirilme çalışmaları başlamıştır (Ergenoğlu, 2020).

Milli kavramı, Kurtuluş Savaşı'ndan çıkmış ve çok acılar çekmiş bir toplumun kalkınmasında anahtar bir sözcük olmuştur. Ekonomik kalkınmanın devletçilikçe olacağı (özel teşebbüsün yetersizliği) ve ekonomi alanında da kalkınma hamlesinin yapı taşının bankacılık sektörü olacağı dönemin yöneticilerinin ana düşüncesiydi.

Cumhuriyet'in ilanından önce, 17 Şubat 1923'de toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde çağının gerisinde kalmış ve gelişmemiş ülkeler için geçerli olan ve dönemimizde de önemi geçerli olan iktisadi görüş ve modeller tartışılarak üzerinde durulmuştur. Gelişmemiş ülkelere yol gösteren batılı iktisatçılar 1950'li yıllarda "Kalkınma İktisadı" konularını tanımlamaya çalışmışlardır. Bu noktada kalkınma iktisadına göre geri kalan bir ülkenin yoksulluğunun sona ermesi için; altyapısının tamamlanması, tarım alanında modernleşmesi, sanayileşmesi, ekonomik sektörlerin bütünleşmesi ve ulusal seviyede kalkınma planının hazırlanması gibi ilkelerin oluşması gerekmektedir (Tokgöz, 1997).

Bu dönem içerisinde devlet, doğrudan ekonomik yatırımları gerçekleştirmek yerine, farklı yasal ve kurumsal düzenlemeler ile teşvik yoluyla özel sektör yatırım yapmaya yöneltmeye çalışmıştır. Ancak 1923'te Cumhuriyetin ilanından sonraki süreç içerisinde ekonomik yatırımlar için özel sektörün olanaklarının sınırlı olduğu bilinmekteydi. Dolayısıyla bu dönemde genel kapsamlı olarak ülke menfaatlerini ilgilendiren yatırım ve

kalkınma, 1920'li yılların ikinci yarısından sonra Avrupa'da ortaya çıkan finansal kriz ithalat ve ihracat çalışmalarından güç alan bankacılık sektöründe büyük bir sarsıntı yaratmıştır. Bu dönemde, yabancı ticari kredilerin azaldığı buna karşılık, ithalata olan talebin düştüğü görülmüştür. Yaşanan bu gelişmeler zaten yüksek olan kredi faizlerinin daha da artmasına neden olmuştur. 1926 yılında emtia fiyatlarının belirgin biçimde düşmesi, tüccar ve üreticilerin ciddi zararlarla karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Bu gelişmelerin neticesinde yerel işletmelerde durumdan etkilenmiş, geri ödemesi yapılamayan krediler sebebiyle ortaya çıkan kayıplar bankaların daha temkinli davranış geliştirmesini sağlamıştır. 1927 yılına gelindiğinde piyasada önemli ölçüde bir para kıtlığı yaşanmaya başlanmış, devlet artış gösteren kredi ve nakit talebini karşılama konusunda yetersiz kalmıştır. Bu gelişmeler sonrasında, bu gereksinimin karşılanması için küçüklü büyüklü pek çok ulusal banka çalışmalara başlamıştır. Aynı dönem içinde, iklim değişikliklerinin etkisinin yoğun olması sebebi ile daralan tarım üretimine ulusal bankaların finansman sağlaması ve böylece daha fonksiyonel hale gelmesi söz konusu olmuştur. Bu sebeple, bu savaş ve kıtlık dönemlerindeki likidite sorunları, az sermaye ile kurulmuş ulusal bankaların sayısında artış yaratmıştır (Koçtürk ve Gölalan, 2010).

Fakat bankacılığın, ülkenin dış ticari ilişkilerinin sorunlu olduğu dönemlerde iç piyasada kredi ve para gereksinimlerinin karşılanması güçleşmektedir. Kriz dönemlerinde uluslararası piyasaya göre iç piyasada oluşan faiz oranlarında ve para talebinde artış gözlemlenmektedir. Bundan yararlanmak isteyen yerel girişimler, Anadolu piyasasında az sermayesi olan pek çok banka kurmuştur. Diyarbakır Bankası 1930 yılında bu piyasa şartlarında kurulan ulusal bankalar arasındadır. 1930'da Merkez Bankası'nın kurulmasıyla beraber, o dönemde "Osmanlı Bankası'nın tarafından kullanılan "Emisyon Yetkisi"

merkez bankasının yetkisine geçmiştir. Genel menfaatle ilişkili noktalarda devlet ekonomiyeye iştirak etmek durumunda kalmıştır (Özçelik ve Tuncer, 2007).

1923 yılında faaliyet gösteren 35 banka bulunmaktaydı. Bunlardan 22 tanesi ulusal, 13 tanesi yabancı bankalar idi. Birçok kesimden gelen katılımcılarla 1923 yılında düzenlenen Türkiye İktisat Kongresi'nde, ekonomik kalkınmanın temelinde ulusal bankacılığın oluşturulmasının gerekliliğı görüşü hâkim olmuştur. Ülkenin savaştan çıkmış olması ve özel sektörün henüz parasal gücünün banka kurmak için yeterli olmayacağı ve kurulması planlanan bankaya devlet desteğinin olması gerektiğı görüşü benimsenmiştir (Korukçu, 1998).

Cumhuriyet'in ilanından sonra açılan ilk bankaların kronolojik sıralaması Şekil 1'de görölmektedir. Türkiye İş Bankası 1924 yılında ilk özel sektör bankası olarak hayatına başlamıştır. Ardından ilk kalkınma bankası olarak Türkiye Sanayi ve Maadin (Maden) Bankası 1925 yılında kurulmuştur. 1926 yılında Emlak ve Eytam (Yetimler) Bankası kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ise 1930 yılında kurulmuştur. 1932 yılında Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası kurulduktan sonra 1933 yılına gelindiğinde ise Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası Sümerbank'a devredilmiştir (Parasız, 1998).

1924-Türkiye İş Bankası
1925-Sanayi ve Maadin Bankası
1926-Emlak ve Eytam Bankası
1930-Merkez Bankası
1932-Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası

Şekil 1: Cumhuriyet'in İlanından Sonra Açılan İlk Bankalar

Kuruluş Dönemi olarak da adlandırılan 1923-1932 arasındaki dönemde özel sektöre yönelik teşvik ve destekler ön plana alınmıştır. 1929'da yaşanan Büyük Buhran ekonomi açısından tüm dünya genelinde dengelerin bozulmasına neden olmuştur. Kalkınmanın devlet eliyle sağlanacağı düşüncesi ortaya çıkmış ve "Kamu İktisadi Teşebbüsleri" ilk olarak bu dönemde kurulmuştur. Beş yıllık kalkınma planları hazırlanmaya başlanmıştır. Bankacılık sektörü içinde bu yaşanan olaylar kamu bankalarının artışına neden olmuştur (Akgüç, 2007).

Devletçilik Dönemi (1933-1944)

Kimi kaynaklara göre kamu bankaları olarak isimlendirilen devletçilik dönemi Dünya Ekonomik Buhranı'nın, ulusal ve uluslararası piyasada yıkıcı etkilerinin güçlü şekilde kendini gösterdiği dönemdir. Dünya piyasalarında önemli sıkıntılara yol açan kriz, tarımsal ürünlerin fiyatlarının önemli ölçüde düşmesine sebep olmuş, bu durum neticesinde ise ihracattan kaynaklanan kazançlarımız dibe vurmuştur. 1930'a kadar ekonomi alanında

kalkınma için fazlaca gayret gösterilmiş olsa bile, beklenen ölçüde bir kalkınma söz konusu olmamıştır (Tunalı, 2007).

1920’li yılların sonlarında, iktisadi liberalizmden istenen sonuçların alınmaması, özel sektörün güçlü olmaması, 1929 yılında ortaya çıkan ekonomik krizin özel sektörün liderliğinde kalkınma ve sanayileşme stratejisinin geriye atılmasına neden olmuştur. Ülkenin sanayileşmeye ilişkin sürecinin devlet tarafından yapılandırılması, alt yapı yatırımları dışında, özel sektöre destek vermiş olsa dahi kamuya bağlı şekilde oluşturulan sanayileşmenin ayrıca uluslararası ekonomik yapılarla uyumlu biçimde çalışma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun sonucunda, kamuoyunda özel sektörün başarı sağlayamadığı alanlarda devlet hakimiyetinin altında olması fikri ortadan kalmış, yalnızca ekonominin kilit noktalarının devletin hakimiyetine tabi olması fikri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durumda 1929 krizinin kapitalist dünyada egemen olması, sosyalist dünyanın ise bu özellikteki bir krize dahil olmamasının etkisi önemlidir. Aynı zamanda 1932’de Osmanlı Devleti’nin borçları geri ödenmeye başlayacaktır. Bu krizin etkisinin azaltılmasında daha çok başarı sağlayabileceğinin düşünülmesiyle, serbest piyasa ekonomisi sorgulanmaya, yerini yavaş yavaş devletçilik ilkesine bırakmaya başlamıştır (Tekeli ve İlkin, 1997).

Türkiye’de 1932 yılından sonraki dönemde banka sayısında artışlar yaşanmış ve 60 banka sayısına ulaşılmıştır. Bu bankaların 15’i yabancı sermayeli banka iken 45’i ulusal banka niteliğindedir (Olgı, 2013). Fakat altmış sayısına ulaşan bankaların sayısı 1932 yılından sonra 40’a kadar düşüş göstermiştir. Dünyada yaşanan iktisadi buhran, aynı zamanda Türkiye’de de finansal enstrümanları etkilemiştir. Faaliyet gösteren banka

sayısındaki azalmanın temel sebebi bu ekonomik buhrandır. Bankaların sayısındaki düşüşün bir sonucu olarak, diğer banka şubelerinin sayısında da azalışlar meydana gelmiştir. (Daver ve Küçükkocaoğlu, 2019). Zaten kuruluş ve yapılanma sürecinde olan genç bir devletin ekonomik buhrandan etkilenmemesi mümkün değildi. Bu dönemde her türlü olumsuz konjonktüre rağmen, devletçilik modelinden taviz verilmemiş, zor da olsa istikrarlı hamleler sırasıyla atılmaya devam etmiştir.

Bankacılık sektörü bakımından 1933-1944 döneminin en belirgin ve önemli özelliği kamu bankalarının yoğun olarak bu dönemde açılmış olmasıdır (Yetiz, 2016). Sümerbank ve Belediyeler Bankası 1933 yılında, Etibank 1935 yılında, Denizbank 1937 yılında ve Halkbank ise 1938 yılında faaliyetlerine başlamışlardır. Söz konusu bu devlet bankaları işletmelere sermaye sağlamak amacıyla devlet desteği ile kurulmuştur. Üretim sektöründe faaliyet gösteren firmalara finansman sağlamak amacıyla Sümerbank kurulmuştur. Enerji ve madencilik alanında faaliyet gösteren firmalar finansman sağlamak amacıyla ise Etibank faaliyete geçirilmiştir. Belediyeler tarafından elektrik, su ve diğer alt yapı hizmetlerinin yapılabilmesi amacıyla belediyelere kredi verilmesi Belediyeler Bankası ile sağlanmıştır. Deniz işletmeciliği adına kurulum ve yatırım destekleri sağlamak için Denizbank kurulmuşken, Halkbank küçük firmaları finanse etmek amacıyla hizmete açılmıştır (Olgü, 2013).

Günümüzde bu bankalar ya aynı isimle faaliyetlerine devam etmekte ya da faaliyetlerine devam eden bankalar bünyesinde yer almaktadırlar. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yapılan bu hamlelerin ne kadar yerinde olduğu bu bankaların günümüzdeki fonksiyonlarından teyit edilmektedir.

Belediyeler Bankası'nın kuruluşu 1933 yılındadır. Belediyeler Bankası belediyelerin belde ve kasabalarda bulunan kanalizasyon, su, elektrik gibi alt yapı faaliyetlerinin yapılması ve imar planlarının hazırlanmasında gereken kredi olanaklarının sunulması için kurulmuştur. Kuruluşunun ilk dönemlerinde, yalnızca belediyelere yönelik çalışmalar yapmış fakat sermayesinin yetersiz olması, belediyelere gereksinim duydukları finansal ve teknik yardımı karşılayamaması gibi nedenlerle varlığını sürdürmemiştir. Belediye Bankası'nın 1945'de İller Bankası olarak ismi değişmiştir.

Denizyollarına ait şirketlerin yönetilmesini sağlamak, yeni şirketleri faaliyete almak ve denizciliğe finansman sağlamak amacı ile 30 Kasım 1937 tarihinde 3295 sayılı yasayla Denizbank kurulmuş ancak çalışmaları tam anlamıyla 1938 yılında başlamıştır. Kabotaj, yani "Türk karasularında gemi işletme hakkı", Lozan Anlaşması ile ülkemize verilmişti. Bu hakkın verilmesiyle, ulusal sular milli gemilerin hakimiyetine geçmiştir. 1926 yılında yürürlüğe giren "Türk Kabotaj Kanunu"yla Türk kara sularında yük ve yolcu taşımacılığı özel sektör ile beraber ortak şekilde gerçekleştirilirken sonraki dönemlerde yolcu taşımacılığının kamu hizmeti olmasından dolayı devlete bırakılmıştır. Yük taşımacılığında ise, kamu ve özel sektör tarafından beraber yürütme kararı alınmıştı. Denizbank'ın nominal sermayesinin "50 milyon TL" olmasına karşın uzun dönem varlığını koruyamamıştır ve 1940 yılında çalışmalarını durdurduğunu açıklamıştır. Yıllar sonra 1952'de "Türk Anonim Ortaklığı'nın çalışmalarının başlaması ile beraber banka olarak yeniden çalışmaya geçmiş ancak 1992 yılında "Türkiye Emlak Bankası A.Ş.'ne devrolunmuştur (DPT, 1967).

Bu dönemde devlet eliyle sanayileşmenin gerçekleşmesi için mücadele edilmesi benimsenmiş, ancak kamuda finansman sıkıntısının bulunması üstüne bu yatırımlara az

maliyetli finansman kaynağı sağlamaya yönelik çıkarılan “2999 Sayılı Bankalar Kanunu” ile “ Banka yatırımlarının % 15’inin devlet içi borçlanma senetlerinden ya da aynı düzeyde faiz getirecek diğer menkul kıymetlerden munzam karşılık ayırma” mecburiyeti getirilmiştir. Yine aynı süreçte özellikle II. Dünya Savaşı’nın savunmaya ilişkin harcamalarında meydana gelen artış sebebiyle finansman sıkıntısı baş gösterdikçe, bankacılık sektöründen yararlanarak, bu sektörden finansman sağlanması yoluna gidilmiştir. Ziraat Bankası’ndan kredi Merkez Bankası’ndan ise avans kullanımını tercih eden devlet, 1942’de karşılık oranını %20’de çıkarmış ve bu karşılıkların devlet iç borçlanma senetlerine yatırılmasını zorunlu kılmıştır (Zarakolu, 1973).

1936’da kabul edilen Bankalar Kanunu’yla banka yatırımlarının mecbur olan karşılık oranı %15’i ayırma mecburiyeti getirilmiştir. Devletçilik döneminde elli sene kadar ülkemizde yabancı sermayeli bir banka kurulmamış ve bu dönem 1977’de Arap Türk Bankası’nın kuruluşu ile sona ermiştir (Akgüç, 2007).

Arap Türk Bankasının da günümüzde sermayesinin toplam %36’ı Ziraat Bankası ve İş Bankasına aittir. Orta Doğu ve Afrika Bölgesindeki ticaret ve finansman akışına aracılık etmek üzere kurulmuştur.

Liberal Dönem (1945-1959)

Bu dönemde İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması bankacılıkla alakalı verilen kararların ertelenmesinden olsa da bankacılık adına gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir.

Savaş sonrasında ekonominin bozulması ve enflasyon yüksekliği için yabancı yatırımlarla sektörün canlanacağına inanılması özel bankacılığın öneminin artmasına etki etmiştir. Bu dönem içinde 1946 yılında Yapı Kredi ve Garanti Bankası, 1948’de Akbank, 1953’te Demirbank, 1954’te Şekerbank ve Vakıfbank kurulmuştur (Görmez, 2008).

Ayrıca 1955’te Pamukbank ve 1958 yılında da Türkiye Bankalar Birliği’nin (TBB) hizmete girmiştir. Ekonomik Buhran (1929) ve genç cumhuriyetin yapılanma dönemindeki millileşme hamlesine ek olarak bu dönemde de özel teşebbüsün yavaş yavaş teşvik edilmesine başlanmıştır.

Liberal dönem olarak ifade edilen bu dönemde üç kamu bankası ve yirmi yedi özel banka hayata geçirilmiştir. Yapı ve Kredi Bankası 1944 yılında, Garanti Bankası 1946 yılında, Akbank ise 1948 yılında faaliyetlerine başlamışlardır (Yetiz, 2016). Yeni kurulmuş olan yabancı sermayeli bankalar ve kimi istisnalar dışında, devlet tarafından yeni bir ticaret bankasının çalışmasına müsaade edilmemiştir. Döviz fiyat ve faiz değişiklikleri ile meydana gelen risklerin olmadığı, fiyat ve ürün rekabeti bulunmayan bu tarz bir çevrede, bankalar “negatif reel faizler” ile kazandıkları yatırımları artırmak için şube bankacılığına yönelmiştir. Ortalama sabit maliyet kaleminin düşürülmesi, için de, küçük bankaların birleşimi ve şube sayısının fazlaştırılması özendirildiğinden, 1950’li yıllarda çalışmalarına başlayan kimi küçük bankalar, 1960 yıllarında faaliyetini sonlandırmıştır (Akgüç, 2007)

1945 ile 1959 yılları arasında özel teşebbüslerle birçok banka kurulmuştur. Bu dönem yatırımların hızla arttığı, şehirlerin büyüdüğü, sanayi sektörünün büyümesi ile milli gelirden aldığı payın arttığı, milli gelirin ve nüfusun arttığı ve dolayısıyla para ve kredi ihtiyacının ön plana çıktığı bir dönem olarak gösterilmektedir. Bu dönemde, şube bankacılığı artmış ve mevduat toplamanın önem kazanması rekabete farklı bir boyut kazandırmıştır. Bunun nedenlerinin bankacılık işlemlerine ilişkin alınacak komisyon ve faiz oranlarının hükümetçe saptanması ve dövizle dayalı işlem yapma yetkisinin yalnızca Merkez Bankası'nda bulunması olarak gösterilmektedir. Şube bankacılığının yaygınlaşmasıyla yerel bankaların tasfiye süreci hızlanmıştır (Çankaya ve Öz, 2001).

Planlı Dönem (1960-1980)

Soğuk savaş tüm dünyada siyasi stresi artırırken, Türkiye de 1960 askeri darbesine yol açan bir belirsizlik dönemi yaşadı. Yeni düzen, liberal kalkınma stratejilerine son verdi ve sıkı bir şekilde düzenlenmiş ithal ikameci büyüme stratejisini dayattı. TCMB'deki ithalat lisansı mevduatları, ithalata karşı tepkinin ne kadar güçlü olduğunun tipik bir örneğiydi. Devlet İktisadi Teşebbüslerini finanse etmek ve süt gibi tüketim malları dâhil hemen hemen tüm ürünler için bir halka açık şirket oluşturmak, ne tam anlamıyla liberal ne de sosyalist olan ortak bir sistem getirdi. Bankacılık, basitçe, ilki 1963 ile 1967 arasında uygulanan “Beş Yıllık Planları” finanse etme uygulaması haline geldi. 1983'e kadar, 4'ten fazla plan tasarlandı, ancak hepsi başarılı olmadı, çünkü en iyi tasarlanmış planların bile uygulanması her zaman için sürekli kıt olan finansman sorunu yaşadı (Görmez, 2008).

60'lı yılların başları, çoğu bankanın faaliyetlerinin son bulduğu oldukça önemli bir dönemdir. Toplamda 15 bankanın 1960-1964 yılları arasında iflas etmesi ile bankalar tasfiye edilmiştir (Şimşek ve Altay, 2009). Banka açılmasının devlet müdahalesiyle sınırlandırıldığı bir dönem olan 1960-1980 arası dönemde ile beş tanesi kalkınma iki tanesi ticari banka olmak üzere, toplam yedi banka kurulmuştur. Bu dönemde kurulmuş olan bankalar şunlardır:

- 1962: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası,
- 1963: Sınai Yatırım ve Kredi Bankası,
- 1964: Devlet Yatırım Bankası, Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası,
- 1968: Türkiye Maden Bankası,
- 1976: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası,
- 1977: Arap-Türk Bankasıdır (Yetiz, 2016).

Kurulmuş olan bu bankalardan sadece Arap-Türk Bankası faaliyetlerine aynı isimle değişmeden devam etmekle birlikte, yukarıda sayılan diğer bankalar da, ekonomik sistemin uzun ve zorlu yapılanma süreçlerine katkı sunmuşlardır.

Beş yıllık kalkınma planları dâhilinde ağır planlama çerçevesi. 1960'ların ilk yarısında yeni ekonomik düzen, yüksek büyüme oranları ve düşük enflasyon seviyeleri ile sürdürülebilir kalkınma yarattı. Öncelikli oranlarla planlanan yatırım projelerine seçici merkez bankası kredileri ve kamu sektörüne kredi tercihi, özellikle ağır tarım kredileri, ilk yıllarda güçlü büyümeyi destekledi. Kontrollü faiz ve döviz kurları ile şube bankacılığı herhangi bir rekabet baskısı olmaksızın norm haline geldi ve vergi teşviklerinin teşvik

ettiği on yıla “holding bankacılığı” hâkim oldu. Finansal sistemin mevduat tabanının büyük kısmı kesinlikle “planlı” yatırımlara kanalize edildiğinden, sanayi holdinglerinin potansiyel yatırımlarını finanse etmek için bir bankaya sahip olmaya çalışmaktan başka seçeneği yoktu. Yeni bankacılık lisanslarını çevreleyen sınırlamalar, faaliyet gösteren bankaların değerini artırmış ancak Devlet Yatırım Bankası ve Devlet Turizm Bankası gibi kamu bankaları, tüm bu bankaların kendi alanlarında güçlü bir sektörel gelişme yaratacakları umuduyla faaliyetlerine başlamakta zorluk çekmemişlerdir. Şaşırtıcı bir şekilde, Cumhuriyet'in ilk yabancı bankası, Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası, kurulduğu bu on yılda kuruldu. Yabancıların döviz hesabı açmasına izin verilirken, tasarruf açığı işçi dövizleri ile dolduruldu (Görmez, 2008).

1970'lerin başında, finansal yenilik eksikliği, liberalizm ile devlet planlaması arasındaki çatışma, sert planlama ve yaratıcı merkez bankacılığı ile karakterize edilen faiz ve döviz kuru kontrolleri, sürdürülebilir büyüme üzerindeki baskıyı artırmıştır. Sert para birimleri ve kamulaştırılmış döviz riskleri üzerinde endeksli varlık yaratma hakkı veren “dönüştürülebilir hesaplar” gibi yaratıcı çözümler, koşullu yükümlülükler yoluyla ödeme sistemi krizlerinin maliyetine eklenmiştir. İki petrol krizi, ithal ikameye dayalı planlanan kalkınma stratejisinin neredeyse tüm kazanımlarını ortadan kaldırmıştır. Ödemeler dengesi krizleri ve endeksli veya dönüştürülebilir tahviller de dâhil olmak üzere döviz mevduatı için merkez bankası rekabeti, Bankacılık Kanunu'nun dört defa revize edilmesine ve banka sayısının 59'dan 44'e düşmesine rağmen bankacılık için uygun bir ortam yaratılmasına yardımcı olmamıştır. Krizler ve para birimi üzerindeki sürekli devalüasyon baskıları, finans ve bankacılığın yeniden yapılandırılması ihtiyacını artırdı (Görmez, 2008).

Dönemin ekonomik zorlukları, döviz darboğazları ve ambargolar (Kıbrıs Barış Harekatı), bankacılık sektörünün de çok zorlu bir dönem geçirmesine yol açmıştır.

Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

1980’li yıllar dünya genelinde uluslararası nitelikli borç krizlerinin ve ekonomik dalgalanmaların olduğu bir süreç olarak izlemiştir (Şahin, 2016). Türkiye de 1980’li yıllara gelindiğinde yüksek enflasyon, döviz darboğazı, ithalat tıkanıklıkları, tasarruf yetersizliği, düşük ekonomik büyüme, mal kıtlıkları gibi sorunlar içerisindeydi. Böyle problemlere karşı piyasa mekanizmasının işletilmesine yönelik önlemlerin alınması zorunluluk haline gelmişti (Parasız, 1998). Böylece ülke iktisadi yapısında yenilikleri içeren 24 Ocak kararları olarak bilinen bir program hayata geçmiştir. Bunun sonucu olarak bankacılık sektörü, değişen ortam koşullarına uyum sağlamış, faaliyet kapsamını değiştirmiş ve iç borç piyasasına odaklanmıştır. Ayrıca finans piyasasındaki yüksek faiz oranları, bankaları riskten kaçınmaya ikna etmiştir (Görmez, 2008).

24 Ocak kararları ile finansal serbestleştirme süreci kapsamında alınan ilk kararlar 1981’de öncelikle banka faizlerinin serbest bırakılması ile başlamış, sonrasında tüm faizlerde serbestleşmeyle devam etmiştir. Bankacılık sektörüne giriş “70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kolaylaşmıştır. Böylece kayıt dışı ekonomideki paranın ve sektörün dışında kalan atıl fonların bankacılık sistemine taşınması ve sektöre kazandırılması hedeflenmiştir. Bu oluşuma destek noktasındaki en önemli etkenler ülkedeki banka sayısının artırılması, bankaların aktif yapılarının büyütülmesi ve aynı zamanda faiz oranlarının da piyasada serbest piyasa koşullarında belirlenmesidir. Ancak

süreç içinde bankerler, bankaların normalde yapması gerektiği üzere fon talep edenler ile fon fazlası olanlar arasında aracılık etmek yerine fon piyasaları ile bankalar arasında aracılık işleminde bulunmuşlardır. Böylelikle bankerler arasındaki faiz savaşı bir zaman zarfı sonrasında “Ponzi Finansmanı” olarak adlandırılan borçlanılan meblağın faizinin ödenmesi adına daha yüksek faizle borçlanma biçimine dönüşerek sistemin çöküşü için yol açılmıştır (Yazıcı, 2015). Ekonomik büyüme ve gelişme ihtiyacının yönetilmesinde yapılan bazı yanlışlar yüzünden, bankerlerin bankacılık sisteminin yerini alması ülkemize uzun yıllar hatırlanacak zararlar vermiştir.

1980'lerin başlarında TCMB mevduat faiz oranlarını belirliyordu. Ancak yüksek ve değişken enflasyon oranları bankaların sermaye yeterlilik oranlarını zorlamasına rağmen, kredilerin faiz oranları serbestçe belirleniyordu. Finansal serbestleşme rakiplere kapıları açtı ve mevduat sertifikasına sahip bankacılar, finansal sistemde bankaların hâkimiyetine meydan okumaya başladılar. Bununla birlikte, ponzi tarzı oyunlarla birleştiğinde yeterli denetim ve düzenleme eksikliği sistemik bir risk yarattı ve 1983'te bir “Bankerler Krizi” ve güven kaybı yaşandı. Nasıl rekabet edileceğini öğrenmek risksiz değildi. İstanbul Bankası, Ortadoğu İktisat Bankası gibi bankalar ve o bankerlere bel bağlayan bankalar olan Hisarbank ve İşçi Kredi Bankası iflas ettiler. Bağbank onları 1984'te takip etti. Banka başarısızlıklarından çıkarılan ders, güçlü bir sermaye tabanını desteklemek için uygun düzenleme ve denetim olmadan, mali konsolidasyon ve sermaye girişleri için teşviklerin mali derinleşmeye karşı felaket sonuçlara yol açabileceğiydi. Sonuç olarak, 1983 krizine neden olan eksiklikleri gidermek için Bankacılık Kanunu 1985 yılında bir kez daha revize edildi (Görmez, 2008).

Dönem içinde alınan kredilerin geri ödenmemesi sonucu batık kredi oranı artmıştır. Dolayısıyla 1983 ve 1984'te 4 banka zorunlu olarak Ziraat Bankası'na devrolunmuştur. Yine 2 banka da faaliyetlerini durdurmuştur. 1988 yılında Anadolu Bank ve Emlak Kredi Bankası birleştirilmiş, bunun sonucunda Türkiye Emlak Bankası kurulmuştur (Karluk, 1999).

Türkiye Emlak Bankası daha sonra kapatılmış olmasına rağmen, günümüzde tekrar açılarak Emlak Katılım Bankası adıyla aynı fonksiyonda faaliyetlerine devam etmekte, hem ülkemiz konut ihtiyacının karşılanmasına finansal aracılık hem de faizsiz finansman modelinin geliştirilmesine katkı sunma görevini üstlenmektedir.

Sektörde 1980'lü yıllarda yaşanan hareketlilik sağlam ve modern bir yasal kapsam teşkil edilmesini teşvik eden bir tesir ortaya çıkarmıştır. 1981'de Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Sermaye Piyasası Kanunu ile oluşturulmuştur. Bununla birlikte 1984'de yürürlüğe giren "91 sayılı Kanun Hükmünde Kararname" ile ikincil piyasalar da yeni bir düzenleme yapılmış ve 1986 yılı itibari ile "İstanbul Menkul Kıymetler Borsası" (İMKB) faaliyetine başlamıştır (Özçam, 1999). Sermaye Piyasası Kurulu faaliyetlerine halen aynı isimle devam etmekte, İMKB ise faaliyetlerini Borsa İstanbul ismiyle yürütmektedir.

1980'lerin piyasalaşma teşvikleri ve mali düzenlemeler denetim için ciddi bir boşluk yaratmıştır. Göreceli fiyat ayarlamasındaki yoğun devlet müdahalesinden piyasa tarafından belirlenen fiyatlandırmaya geçiş, mali disiplinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. 1990 yılında sermaye hesabının serbestleştirilmesi durumu daha da kötü bir

duruma getirmiştir. Türkiye küçük bir açık ekonomi haline gelmesi ile finansal sistemde açık döviz pozisyonlarının tahakkuk etmesine yol açmıştır. Çalışanların TCMB' deki mevduatlarının, menkul kıymetleştirmenin ve dış borçlanma teşviklerinin ertelenmesi risk yönetimini karmaşıklştırmıştır. Hazine'nin borçlanma gereksinimlerine cari açıkları göz ardı ederek finansal serbestleşmeyi yönetmek, AB ile yakınsama yardımları olmaksızın bir gümrük birliği anlaşması imzalamak, yapısal reformların olmaması, kamu bankalarının kötüye kullanılması, mali disiplin eksikliği, periyodik erken seçimlerle artan siyasi gerilim, başarısız özelleştirmeler, 38 yaşında erken emeklilik şansı veren bir sistemde sosyal güvenlik reformlarının olmaması ve kamu altyapısına yatırım gibi bir dizi faktör eklenmiştir (Görmez, 2008).

Türkiye'nin 1980 yılından itibaren (özellikle 1983 ve sonrası) dışa açık büyüme modeli ve ihracatın teşviki, ciddi yatırımlar ve yanlış bazı yönetsel hatalar enflasyon ve kamu açıklarını büyütmüş ve bunun sonucunda bankacılık sektörü en zor ve istikrarsız dönemlerinden birini yaşamaya başlamıştır. Regülasyon ve yaptırımlardaki eksiklikler sebebiyle mali başarısızlığa uğrayan bankaların ekonomiye maliyeti çok ağır olmuştur.

Bu dönemde sermaye hareketlerinde döviz ve işlemlerinde serbestleşme yapılması sonucunda uluslararası borçlanmayla fonların temin edilmesi, bankaların açısından mevduatların yanı sıra önemli kaynaklar olmuştur. Dolayısıyla 90'lı yıllarda, döviz tevdiat hesaplarının, toplam mevduat içerisindeki payı ve önemi büyük oranda artış göstermiştir. Bu artışın en önemli sebebi, her zaman mevcut olan yüksek enflasyon sebebi ile ortaya çıkan “yabancı paranın yerli paraya karşı ikamesi” olgusudur (Kaya, 2013).

Türkiye’de 1980-2001 yılları arasında yaşanan gelişmeler Tablo 1’de görülmektedir. Türkiye için oldukça önemli yere sahip olan TMSF ve İMKB (Borsa İstanbul)’nin kuruluşunun bu yıllarda olduğu görülmektedir.

Tablo 1
1980-2001 Sonrası Bankacılık Alanında Yaşanan Gelişmeler

1980	24 Ocak kararlarıyla kalkınma ve ekonomi alanlarına ilişkin kararlar alındı.
1982	Sermaye Piyasası Kanunu’yla sermaye piyasası araçlarının kullanılması kanuna bağlandı.
1983	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kuruldu.
1984	Döviz Tevdiat Hesabı açma işlemleri serbest hale getirildi.
1985	Tek Düzen Hesap Planı getirildi, bilançolar dış denetime tabi tutuldu ve Sermaye Yeterlilik Rasyosu kabul edildi.
1987	TCMB Açık Piyasa İşlemlerine başlamıştır.
1986	3 Ocak’ta İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) çalışmalarına başladı.
1990	TCMB ilk defa bir Para Programı açıkladı.
1994	Mali ve bankacılık alanında bulunan riskler zarara dönüştü ve kriz meydana getirdi. Aynı tarihte 5 Nisan kararlarıyla kriz elimine edilmeye çalışıldı.
1995-1996	Kriz sonrasında toparlanma dönemine girildi, TL bazlı ve faizleri artırmadan finansman bulma alternatiflerine yönelindi.
1999	Uluslararası Para Fonu (IMF) ile Stand-By anlaşması imzalandı
1999	BDDK kuruldu ve TMSF, BDDK’ya devredildi.
2000	Enflasyon oranının azalması ve düzenlemelerin uygulanmasında söz konusu olan gecikmeler sebebiyle bankacılık sektörü bir sarsılma içine girmiştir.
2001	2000 yılında yaşanan olumsuzlukların reel sektöre de yansımalarıyla Şubat 2001 krizi yaşanmıştır.

(Ergenoğlu, 2020).

1998 yılında IMF ile imzalanan yakın izleme anlaşması ve 1999 yılının sonunda üç yıl geçerli olmak üzere imzalanan stand-by anlaşmasıyla ülkemiz ekonomisinde devam eden bir sorun olan enflasyon yüksekliğinin çözüme kavuşturulması hedeflenmiştir. Gerçekleştirilen anlaşma genel olarak özelleştirme çalışmaları ile yapısal reformları barındırmıştır. Stand-by anlaşmasından sonra, reformların uygulanmaya başlanmasıyla beraber ekonomik alanda iyileşmelerin olduğu görülmüştür. Kasım 2020'ye kadar, anlaşmadan kaynaklanan iyileşmede aksaklıklar yaşanmaya başlanmış bunun nedeni olarak da anlaşma ile öngörülen faiz oranlarıyla gerçekleşen faiz oranlarının arasındaki fark görülmüştür. Faiz oranlarına ilişkin artışın beklenen orandan fazla oluşuyla meydana gelen borç yükünün artması öncelikle mali kesimi, 2001 Şubat'ta ise reel kesimi etkileyerek kriz oluşmasına neden olmuştur (Özçam, 2004).

1990'larda yaşanan mali krizlerden alınan dersler ülkede bankacılık adına önemli kazanımlar ortaya çıkarmış olabilir. Ancak risk ölçümü ve yönetimi sorunu, kurumsal çerçeve ve iyi yönetim ile ekonomi politikalarının koordinasyonu en önemlileri arasındadır. Denetim ve düzenlemenin önemi maliyeti yüksek de olsa bu defa daha derinden anlaşılmıştır. Vergi mükellefinin parasının bankacılık sektörünü yeniden sermayelendirmek için enjekte edilmesi gerekmiştir. 2001 mali krizi, tüm belirsizliklerin ve sürekli artan risklerin olduğu bir dönemin sonu olarak nitelendirilebilir (Görmez, 2008).

Gelişmekte olan piyasalardaki finansal kriz atakları, makroekonomik istikrar ve sürdürülebilir ekonomik büyüme için sağlam ve iyi işleyen bir bankacılık sektörünün önemini ortaya koymuştur. Özellikle 1997 Asya krizi, yetersiz bir bankacılık sisteminin, reel ekonomi üzerinde yıkıcı etkileri olan ve gelişmekte olan bir piyasa bağlamında önemli bulaşma olasılıkları olan büyük finansal krizler yaratma açısından oynayabileceği temel finansal role dikkat çekmiştir. Türkiye'nin 2000 ve 2001 yıllarında yaşamış olduğu ikiz ekonomik kriz, bir yandan kötü işleyen ve yetersiz düzenlemelere sahip bankacılık sistemi

arasındaki güçlü ilişkiyi, diğer yandan da makroekonomik krizlerin ani patlak vermesini oldukça dramatik bir şekilde ortaya koymuştur. Temel olarak, Türkiye'nin yaşamış olduğu bu deneyim hem kamu hem de özel bankaların ekonomik krizlerin patlak vermesine önemli ölçüde katkıda bulunabileceğini göstermektedir. Geriye dönüp retrospektif bir açıdan olaylara bakıldığında, Kasım 2000'de yaşanan ikiz finansal krizlerden ilkinde özel ticari bankaların kriz yaşanmasında bir önemli bir rol oynadığı, 2001 Şubat krizi bağlamından olay ele alındığında ise kamu bankalarının ana aktör olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Alper ve Öniş, 2004).

2001 Yılından Günümüze Türk Bankacılık Sektörü

2000 yılından sonra Türkiye'de yüksek seyreden enflasyon, devlet bankalarında gereken yapısal reformların yapılamaması, kamusal mal ve hizmet fiyatlarının enflasyon ile birlikte artış göstermesi ile birlikte siyasi istikrarsızlık etkisi ile finansal yapıya olan güven zedelenmiştir. Nihai anlamda bu durumun doğal sonucu olarak, finansal göstergelerde problemler ortaya çıkmış ve kriz kaçınılmaz olmuştur. Krize gerekli müdahalenin yapılamaması, döviz kurlarındaki ciddi problemler, gereken yapısal reformların hayata geçirilememesi, yüksek yurtiçi talebe bağlı şekilde cari açığın büyümesi 2001 yılına kadar artarak devam etmiştir. Böylece 2001 yılında bankacılık sisteminin merkezinde olduğu ekonomik kriz yaşanmıştır (Arabacı, 2018).

2001 yılında yaşanan ekonomik krizlerin, Türkiye ekonomisine verilen zararın telafi edilmesi ve bunu izleyen yıllarda ekonomik açıdan daha güçlü olunması için 14-15 Nisan 2002'de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı hazırlanmış ve uygulanmaya

başlanmıştır. Programla amaçlana, IMF ile imzalanan stand-by anlaşmasının maddeleri arasında bulunan, serbestleşmenin hızlanması bunu yanında; ekonominin sağlam temeller üstüne inşa edilmesi, istihdamın yükseltilmesi, ekonomik anlamda umut vaad eden bir görüntüye ulaşma ve rekabet şartlarının kurallar çerçevesinde devam etmesidir. Yaşanan kriz nedeni ile meydana gelen ekonomik küçülme, bu programın gerekliliği konusunu gündeme taşımıştır. 2004'e kadar devam etmesi hedeflenen programla hizmet, sanayi ve tarım alanıyla iyileşmeler ve ekonomik açıdan büyüme hedeflenerek bunların gerçekleştirilmesi için faaliyetler yapılmıştır (Taşar, 2010).

Tipik bir banka olma özelliğini gösteren Türk bankacılık sektörü oligopol bir yapı özelliği göstermiştir. Özellikle 1999-2001 yılları arasında temel aracılık fonksiyonundan uzaklaşarak kamu için finans sağlama işlevine yönelmiştir. Bunun yanı sıra, aynı zamanlarda bankacılık sistemi, ülkemizin ekonomisinin gelişimine destek veren dinamik bir sektörün etrafında biçimlenmiştir. Diğer taraftan 1994 yılından sonra meydana gelen olaylar, bu sistemin para piyasalarında bulunan ahlaki tehlike probleminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Programın hayata geçirildiği sektörde 2001 yılında yaşanan bankacılık krizinin ardından, rekabetin, yeni banka sayısının ve sisteme olan inancın verimlilik değeriyle birlikte önemli ölçüde arttığı görülmüştür. Bu nedenle bankaların, krizin olumsuz etkilerini en aza indirmek için sahip oldukları kaynakları en iyi şekilde kullanmaları, başarılı bir şekilde ayakta kalabilmeleri ve kaynakları kısıtlı sektörlerin verimlilik ve verimlilik analizleri üzerinde çalışmaları gerekmektedir (Çolak ve Altan, 2002).

Bu dönemde Türk bankacılık sektörü ile ilgili en önemli gelişmelerden bir diğeri 10 Kasım 2005 tarihinde yayınlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'dur. Güncel ekonomik koşullara ve Avrupa Birliği (AB) kriterlerine uyum noktasında şekillendirilen Kanun'da genel olarak birtakım kararlar alınmıştır. Bu kapsamda finansal holding işletmeleri, Katılım bankaları, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, BDDK ve TMSF bankacılık kanununa dahil edilmiştir. Kanuna; kredi kuruluşu, finansal kuruluş, mevduat bankası, katılım bankası, kalkınma ve yatırım bankası, finansal holding şirketi, merkez şube, kontrol, özel cari hesap, katılma hesabı, katılım fonu, destek hizmet kuruluşu ve kıyı bankacılığı gibi yeni tanımlar getirilmiştir. Kanunda geçen kurumların faaliyet konuları sayılarak, AB talimatlarına uyum sağlanmıştır. Sektörü oluşturan ana kuruluşlarla birlikte bağımsız denetim, derecelendirme, değerlendirme ve destek hizmeti kurumlarının görev tanımları yapılmıştır. Bu kurumların, hizmetleri sebebi ile oluşabilecek zararların karşılanabilmesi amacıyla sorumluluk sigortası yaptırımları zorunluğu getirilmiştir. Kanunda adı geçen kurumların koruyucu hükümler başlığı altında ana ortaklık açısından bütün kısıtlamaların ve standart oranların konsolide bazda da göz önünde bulundurulması ve bunlarla ilgili geri bildirim zorunlu tutulmuştur. Ayrıca ödenmiş sermaye, yedek akçeler ve özkaynak, sermaye yeterliliği, likidite yeterliliği ile ilgili durumlar kanunda hükme bağlanmıştır. Kredi tanımı genişletilerek; ters repo alacakları, finansal kiralama alacakları gibi tanımlar kredi tanımına ilave edilmiş ve aynı zamanda risk grubu tanımlanmıştır. Denetimler ve denetimlerin sonucunda alınacak tedbirler kanunda açıkça belirtilmiştir. Kanunla bankaların mevduat kabulü, nakdi ve gayrinakdi kredi verme işlemi, çek, kambiyo, sermaye piyasası işlemleri, ödeme ve tahsilat işlemleri, saklama hizmeti, faktoring, forfaiting, leasing işlemleri, sigorta acenteliği faaliyetlerini gerçekleştirebilecektir (Töre, 2010).

21. yüzyılın ilk yarısında, para politikası çerçevesinin kurumsallaşmasına yardımcı olmak için TCMB Para Politikası Kurulu oluşturuldu. Bu kurul örtük enflasyon hedeflemesi ile başarılı olarak enflasyonun tek haneye indirilmesinde etkin rol oynamıştır. TCMB araç bağımsızlığı ile değişken faizler altında, fiyat istikrarına tam bağlılık göstermiştir. Bu durum göz önüne alındığında, Para Politikası Kurulu, güçlü şeffaflık, güvenilirlik ve hesap verebilirlik ile açık bir şekilde hedeflediği düşük enflasyonu sağlamayı başarmıştır. Sonuç olarak, 2005 yılında enflasyon %8'in altına düşmüştür. Tarihsel olarak bu kadar düşük bir enflasyon seviyesinin bile, örneğin AB kurumları tarafından tanımlanan fiyat istikrarına eşdeğer olmadığı konusunda tam bir farkındalık oluşmuştur. Nihai olarak, orta ve uzun vadeli enflasyon hedefi, enflasyonu %4'e çekmek ve AB'ye yakınlığa kadar bu seviyede tutmak olmuştur (Görmez, 2008).

Konut piyasası ile başlayan ve çok kısa bir süreç içinde öncelikle Amerika Birleşik Devletleri finansal sisteminin geneline ve sonrasında Avrupa ve diğer ülke ekonomilerinde de olumsuz etki yaratan, dünya finans tarihinin 1929 ekonomik buhranı ile beraber en büyük bunalımlarından biri olan 2008 küresel ekonomik krizi, 21. yüzyılın küresel boyutta yaşanan ilk finansal krizi olarak karşımıza çıkmaktadır (Kutlu ve Demirci, 2011).

Küresel kriz, temelinde düşük faiz politikasının piyasalar üstündeki uygulanmasının etkileriyle kendini göstermiştir. Öyle ki 2000'li yılların başlangıcında 2001-2004 döneminde arasında ABD'de piyasalarda hızlı bir faiz indirimi politikası güdülmüş, buradaki amaç da daralan yurt içi talebi canlandırmak olmuştur. Düşük faiz politikasıyla piyasalarda kredi talebi büyük ölçüde canlanmıştır. Ancak kredi talebinin artması emlak

fiyatlarını da arttırmıştır. Sonucunda da bankalar zaten ipotekli olan konutlara ikinci, üçüncü ipotekleri yaparak elde ettikleri ek kaynakları yine piyasanın canlanması için kredi şeklinde piyasaya sunmuşlardır (Şimşek ve Altay, 2009).

Türkiye’de bankacılık mevcut hali ile oldukça güçlü bir sisteme sahiptir. Bununla birlikte dalgalı kur rejimi altında artan rekabet ve küreselleşmenin etkisi, bankaları kur riskine maruz bırakmıştır. TCMB, düzenli döviz alım ihaleleri ve yerel para satın almaya yönelik nadir müdahaleler ile yakınsama sırasında sermaye girişlerini yönetmektedir. Türkiye'deki bankalar için son zamanlarda karşılaşılan zorluklar arasında, yıllarca süren yüksek ve değişken enflasyonun ardından düşük bir enflasyon ortamına uyum sağlamak, müşterilerinin hedging taleplerini karşılamak için yeni finansal araçlar geliştirmek ve özellikle ödeme sistemlerinde güçlü bir müşteri tabanını sürdürmek için yeni nesil teknolojilere yatırım yapmak yer almaktadır (Görmez, 2008).

2001 yılı sonunda ve hususiyetle son yıllarda diğer olgunlaşan sektörlerle paralel olarak, piyasa faiz oranlarının 2004'te %25'ten 2015'te %11'e düşmesi gibi Türkiye'de gelirlerin keskin düşüşüne yol açan bir dizi tetikleyici olmuştur. Rekabet yoğunlaşmış ve özellikle, geleneksel olarak, banka gelirlerinin en büyük kaynağı olan bireysel bankacılıkla ilgili yasal düzenlemeler daha katı hale gelmiştir. 2006 ile 2013 yılları arasında, bankaların aktif büyüklükleri reel olarak iki katına çıkarken, operasyonel verimlilik sadece %25 artmıştır. 2011-2013 yılları arasındaki üç yıllık dönemde, faaliyet giderleri oranı sabit kalırken, varlıklar %20 civarında büyümüştür. Ayrıca bankaların gelir marjları 2010'dan beri düşerken, risk maliyetleri bir dengeleme eğilimi yaşamamıştır (Abay, 2016).

Tüm bu yaşanan gelişmeler ışığında, olumlu ve olumsuz tüm yönleri dikkate aldığımızda, Türk bankacılık sisteminin mevcut yapısının (sistem-işleyiş-ürün-süreçler-regülasyon-tabana yaygınlık-müşteri dostu uygulamalar vb.) dünyanın gerisinde kalmadığını hatta bazı noktalarda çok ta ileri seviyede olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

2.1.3. Türk Bankacılık Sisteminde Banka Türleri

Türk bankacılık sistemi genel olarak dünya genelinde uygulanan benzer banka türlerine sahiptir. Bu banka türleri Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Mevduat Bankaları ve Katılım Bankaları olmak üzere üç başlık altında incelenebilir. Türkiye’de Ekim 2020 itibari ile faaliyet gösteren 54 banka bulunmaktadır. Bu bankaların Türkiye sınırları içinde 11215 şubesi, Türkiye sınırları dışında da 71 şubesi bulunmaktadır. Ayrıca bu 54 bankanın 3’ü kamusal sermayeli mevduat bankası, 9’u özel sermayeli mevduat bankası, 1’i tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilmiş ve 21’i yabancı sermayeli mevduat bankası olmak üzere 34’ü mevduat bankasıdır. 21 yabancı sermayeli bankanın 16’sı ülkemizde kurulan yabancı sermayeli banka iken 5’i ülkemizde şube açan yabancı sermayeli bankadır. Toplam 54 bankanın 14’ü kalkınma ve yatırım bankalarından oluşmakta iken 6 tanesi katılım bankasıdır. Söz konusu bu bankalar Tablo 2’de görülmektedir. Tablo 2 Türkiye’de çalışmalarını yürüten bankaların güncel sahipliklerine göre durumunu ortaya koymaktadır;

Tablo 2

Türk Bankacılık Sisteminde Faaliyet Gösteren Bankalar

Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
Adabank A.Ş.
Akbank T.A.Ş.
Anadolubank A.Ş.
Fibabanka A.Ş.
Şekerbank T.A.Ş.
Turkish Bank A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar
Birleşik Fon Bankası A.Ş.
Yabancı Sermayeli Bankalar
Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar
Alternatifbank A.Ş.
Arap Türk Bankası A.Ş.
Bank of Chine Turkey A.Ş.
Burgan Bank A.Ş.
Citibank A.Ş.
Denizbank A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.
HSBC Bank A.Ş.
ICBC Turkey Bank A.Ş.
ING Bank A.Ş.
MUFG Bank Turkey A.Ş.

Tablo 2'nin devamı

Odea Bank A.Ş.
QNB Finansbank A.Ş.
Rabobank A.Ş.
Turkland Bank A.Ş.
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar
Bank Mellat
Habib Bank Limited
Intesa SanpaolaS.p.A.
SociétéGénérale (SA)
Kalkınma ve Yatırım Bankaları
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları
İller Bankası A.Ş.
Türk Eximbank
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.
Diler Yatırım Bankası A.Ş.
Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.
GSD Yatırım Bankası A.Ş.
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası A.Ş.
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.
Standart Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.
Katılım Bankaları
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
Vakıf Katılım Bankası A.Ş.
Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

(BBDK).

Türkiye'deki tüm bankalar, Bankalar Kanunu'na ve diğer kanunların bankalara ilişkin hükümlerine tabidir. Mevduat sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) faaliyet göstermektedir. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB) üyelerinin mesleki menfaatlerini korumak ve geliştirmek için kurulmuş Türk bankacılık sektörünün diğer temsilci kuruluşlarıdır.

Kalkınma ve Yatırım Bankaları

En temel fonksiyonları ve kuruluş amaçları açısından hususiyetle gelişmekte olan ülkelerde aldıkları isim doğrultusunda kalkınma ve yatırım odaklı projelere destek sağlamak olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda yatırım yapmayı planlayan dış merkezli yatırımcı kaynaklarını ülke bünyesine çekmek bu bankaların temel işlevlerinden biridir. Bu sayede hayata geçirilecek etkin projeler ile kalkınmayı ve karlılığı sürdürülebilir duruma getirmek ve proje finansmanı ve yönetimi doğrultusunda gereken teknik destek açığını azaltmak mümkün olabilmektedir. Sanayi ve ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri destekleyen bu bankalar yalnızca yüksek öneme sahip stratejik yatırımları tespit etmekle kalmamaktadır. Aynı zamanda bu alanda faaliyetlerine devam eden organizasyon ve yapıların kapasite düzeylerini yükseltmelerine, yenilikçi proje teşkil etmelerine veya yeni yatırım yapmaları adına finansal, organizasyonel ve teknik anlamda katkı sunmaktadırlar. Kalkınma ve yatırım bankaları yalnızca yerli kaynaklarla değil, uluslararası pazarlardan elde etmiş oldukları kaynaklarla da oldukça kıymetli ve kayda değer projeler hayata geçirerek, ülke refah ve mutluluğu adına çalışmalar yürütmektedirler (Karahanoğlu, 2015).

Özellikle 1945'te savaş ortamından çıkan hükümetlere ait sermayenin değerlendirilmesi hususunda Yatırım ve Kalkınma Bankaları'nın önem kazanması söz konusu olmuştur. Sermayelerin mevduata yönlendirilmesi yolu ile gelir elde edilmesi ve bu yatırımların devamında ise ülkenin kalkınmayı gerçekleştirme hareketi içinde, önem taşıyan kurumlar olmuştur. Temel açıdan yatırım ve kalkınma bankaları şirketlere orta ve uzun vadede kredilerin açılması, bu kurumların mevduatlarını fonlayan ve sermaye piyasalarında çalışmalar yapan kurumlar olmaktadır (Öçal ve Çolak, 1999).

Kalkınma bankaları ve yatırım bankaları fonksiyonel olarak farklı sistemler eşliğinde çalışmaktadırlar. Ancak ülkemizde “Kalkınma ve Yatırım Bankaları” olarak tek bir grup içinde sınıflandırılmaktadırlar. Kalkınma ve Yatırım Bankaları 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda “katılım veya mevduat fonu kabul etmek haricinde kredi kullandırılması esas olmak üzere çalışma yürüten ve/veya özel kanunlar ile verilen vazifeleri yerine getirmekle sorumlu olan kuruluşlarla yurt dışında kurulmuş bu nitelikte olan kuruluşlar” tanımı ile ifade edilmektedirler (Duramaz, 2019).

2007 yılı öncesinde Türk bankacılık sistemi içinde para ve banka istatistiklerinde “Banka Dışı Mali Kurumlar” olarak yer alan kalkınma ve yatırım bankaları, uluslararası standartlara uyum amacı kapsamında Ocak 2007'de gerçekleştirilen bir düzenleme ile “Yurtiçi banka” olarak sınıflandırılmaya başlanmıştır (TCMB, 2007).

Öncelikle kalkınma bankacılığına bakıldığında bu bankalar, genel olarak kalkınma projeleri için uzun vadeli finansman sağlamak maksadı ile eyleme geçirilen bütün finans

kuruluşlarını ve finansal hizmetleri ifade etmektedir. Bu noktada kalkınma bankaları, mevduat bankaların girmeyebileceği finansal alanlara hizmet vermektedirler. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kalkınma amacına finansal destek vererek vadesi mevduat bankalarından daha uzun kaynak temin eden kalkınma bankaları bölgesel, ulusal ve global kalkınma bankaları olarak farklı kategorilerde hizmet vermektedirler (Kandemir, 2002).

Kalkınma bankalarının başlıca işlevleri arasında yeniden yapılandırma, factoring, şirket evlilikleri, forfaiting, şirket değerlendirme, borç yapılandırma ve özel kaynak temini gibi kurumsal finansal hizmetleri sunmak vardır. Ayrıca, yatırımlara orta ve uzun vadeli fon sağlamak, iç kaynakları sanayi sektörüne yönlendirmek ve sermaye piyasasının gelişimi için olanak sağlamak kalkınma bankalarının temel işlevlerindedir. Bununla birlikte girişimciler için teknik ve idari yardım sunmak, e-ticaret gibi yeni yatırım alanlarına liderlik etmek, yabancı kaynaklardan teknik ve mali destek sağlamak ve yabancı sermayeye yatırım yapılmasını teşvik etmek gibi işlevler kalkınma bankalarının başlıca fonksiyonları arasındadır (TÜBA, 2010).

Yatırım bankaları, genellikle sermaye piyasalarının geliştiği ülkelerde atıl fonları mevcut olan kurumsal yatırımcılara fonlarını menkul değer alım-satımında değerlendirmelerine yönelik aracılık ve danışmanlıklarda bulunan ve aynı zamanda işletmelere doğrudan kredi vermek yerine onların uzun ve orta vadeli fon ihtiyacını temin eden finansal kuruluşlardır. Yatırım bankalarının başlıca işlevleri arasındaki en önemli madde tasarruf sahiplerine menkul kıymetler ihracı yolu ile uzun vadeli kaynak sağlanması ve halka arz edilen işletmelerin ihraç edecekleri menkul değerleri satın alarak, onların adına satışını yapmak olarak ifade edilebilir. Ayrıca yatırım bankaları çalışmalarını etkin,

dürüst ve ekonomik bir biçimde sürdürerek gereken güven havasının oluşturulup sermaye piyasasının gelişmesine katkı sağlamak ve ihracı yapılan menkul değerlere yönelik her çeşit teminatı, desteği vererek menkul kıymetlerin halkın geniş kitlelerine yayılmasına yardımcı olmaktır. Böylece ekonomi yapısında var olan servetlerin mülkiyetinin transferini gerçekleştirmek gibi fonksiyonları da barındırmaktadır. Kalkınma bankaları menkul değer türü, ihraç tutarı, satış fiyatı ve zamanı gibi konularda sermaye piyasasına başvuruda bulunmak isteyen şirketlere danışmanlık hizmeti vermektedir. İşletmelere sermaye piyasası kanalı ile orta ve uzun vadede fon tedarik etmek ve menkul değerlere yatırım yapan tasarruf sahiplerinin menfaatlerini korumak, faiz ve anapara ödemelerini garanti altına almak kalkınma bankalarının işlevleri arasında bulunmaktadır.

Kalkınma bankaları firmaların ihracatını yapacağı tahvillerin faiz ve anaparalarının vadesi geldiğinde ödeneceğine garanti vererek tahvil satışlarını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda şirket birleştirme, değiştirme, şirketin satın alınması, dağıtma, özelleştirme konusunda aracılık etmektedir. İşletmelerin devamlılığı adına kredi için sendika teşkil etmek ve her türlü mal mukabili, vesaik mukabili akreditif açmak, garanti vermek, teminat mektupları vermek ve almak kalkınma bankalarının temel işlevleri arasındadır (TÜBA, 2010).

Türkiye’de kalkınma ve yatırım bankaları kamu sermayeli, özel sermayeli ve yabancı sermayeli olmak üzere üç grup altında sıralanmaktadır. Türkiye bankacılık sistemindeki toplam on üç kalkınma ve yatırım bankasının üçü kamusal, altısı özel, dördü yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankası grubunda yer aldığı görülmektedir. Türk Eximbank, İller Bankası A.Ş., Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.; kamusal

sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarıdır. Diler Yatırım Bankası A.Ş., Aktif Yatırım Bankası A.Ş., İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş., GSD Yatırım Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve Nurol Yatırım Bankası A.Ş. sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarıdır. Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş., Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş., Pasha Yatırım Bankası A.Ş. ve Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş. ise yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarıdır.

Mevduat Bankaları

Bankacılık Kanununa göre, kendi ad ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak temel olmak üzere çalışmalarını yürüten kuruluşlarla yurt dışında kurulmuş olan bu özellikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerine “Mevduat Bankası” denilmektedir. Ticaret ya da Mevduat bankaları; kurumsal bankacılık, bireysel bankacılık ve özel bankacılık ile yasaların izin verdiği ülkelerde toptan bankacılık olarak isimlendirilen küresel bankacılık konularında da faaliyet göstermektedirler. Fakat genel anlamına bakıldığında, mevduat bankaları, tasarrufları kabul eden ve ticari krediye dönüştüren kurumlar şeklinde tanımlanmaktadır. Mevduat bankalarının temel işlevleri mevduat toplayıp bu fonları krediye dönüştürmektir. Bunların yanında başka işlevleri de vardır: Bankacılık hizmetleri (havale, kredi kartı, menkul kıymet alım satımına aracılık vb.) ismi altında da birçok işleve sahiptir. Bu tarzda bankaların esas kaynağı, sermayelerinden çok mevduatlardır. Bankaların kaynakları içerisinde öz sermayelerin payı genel olarak yaklaşık %10 civarındadır. Esas fon kaynakları mevduatlardır. Bu sebeple de mevduat bankası olarak da isimlendirilmektedir (Uzunoğlu 2014).

Mevduat bankaları kanuna uygun olarak mevduat toplama yetkisine sahip müesseselerin başında yer almaktadır. Mevduat bankaları genel olarak ticareti ve üretimi finanse edebilmek için kısa vadeli mevduat toplamaktadır. Mevduat bankalarının bir başka işlevi ise merkez bankası ile iş birliği yapmak ve kaydi para meydana getirmek gibi işlevleri de mevcuttur. Mevduat bankalarının iktisadi yaşamın en önemli parçası olduğu söylenmektedir. Mevduat bankaları çeşitli bankacılık ürünleri ile de hizmet sunan müesseselerdir (İlter ve Gökmen, 2009). Türkiye’de bankacılık sektöründe otuz dört adet mevduat bankası bulunmaktadır. Bunlardan üçü kamusal sermayeli, dokuz tanesi özel sermayeli, yirmi bir tanesi yabancı sermayeli bankadır.

Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları

Ülkemizde bankacılığın doğması, özel sermayeye sahip şahısların girişimiyle söz konusu olmuştur. Zaman içinde artış gösteren bankacılık işlemleri ve finans piyasalarının derinleşmesiyle, finans alanında yoğun çalışmaları olan bankaların, kamu temelli bir yapı haline gelmesi gereksinimi meydana gelmiştir. Bu sebeple kamusal sermayeli bankalar düşüncesi gündeme gelmiştir (Ergenoğlu, 2020).

Kamusal sermayeli bankaları, isminden de anlaşıldığı gibi sermayesini kamu ve kurumları veya hazine tarafından meydana getirilen kurumları ifade etmektedir. Kamusal sermayeli bankalar, halk arasında genelde devlet bankaları olarak bilinmektedir. Ülkemizde kamusal sermayeli olan bankalar Vakıfbank, T. Halk Bankası ve T. C. Ziraat Bankası’dır (Karaayhan, 2008).

Kamu sermayeli bankalar, ekonomik birimler bakımından güvenli olmaları ile bilinmektedir. Devlet veya kamu desteği, bu bankaların bir parçasıdır ve kamu bankalarına karşı oluşan talep de artış göstermektedir. Ekonomik birimlerin güvenilir bir banka çeşidi şeklinde değerlendirilmesinin yanında, kamu bankalarının oluşmasında birtakım nedenler söz konusudur. Bu nedenlerden birincisi devletin bankacılık alanında olmasının, finansal iyileşme ve gelişme, sektörel kalkınma bakımından gerekliliğine olan inançtır. Öte yandan sektörde bulunan diğer sistemlerin piyasa mekanizmasında bir boşluk yaratacak biçimde yetersiz olduğu finansal durumlarda, devlet tarafından bu boşluğun doldurulması için destek sağlaması de bir diğer nedendir. Şube açılmasının, diğer bankacılık çeşitleri bakımından gereksiz veya maliyetli bulunduğu kimi kesimlerde, kamu bankaları tarafından şube açılarak hizmetlerin bu kesimlerde sürmesi de nedenler arasında gösterilmektedir. Aynı zamanda kamu bankalarının ekonomik açıdan sıkıntılı süreçlerde özel bankaların da etkisinde kaldığı kırılganlık neticesinde, kötü gidişatı olan finansal istikrarsızlık durumunun bertaraf edilmesi amacı ile de kurulabilmesi ve özel sermayeli bankaların, elde ettikleri ekonomik güçlerini kötüye kullanma düşüncelerinin oluşması halinde, kamu bankaları özel bankaların bu gücünün kısıtlanması için de kurulabilmekteydi (Uçarkaya, 2006).

Bankacılık sektöründe 2001 krizinin etkileri personel sayıları ve şube sayılarında da etkisini göstermiştir. Devir ve tasfiye gibi işlemlerle kapanan bankalardan kaynaklı şube sayılarının azalması yanında mevcut kamu bankalarının da şubelerini kapamaları son 15 yılda kamu bankalarının şubelerinin sayılarını düşürmüştür. Söz konusu süreçte 2003 yılı 1.971 şube sayısı ile en düşük şube sayısı yılı olmuştur. Yine aynı yıl personel sayısı da 37.994'e ulaşmış ve sektörde kamu bankalarının istihdam rakamı son dönemin en alt

seviyesine inmiştir. 2008 küresel ekonomik krizi kamusal sermayeli bankaları şube ve personel sayısı bazında etkilememiştir (Ergenoğlu, 2020). 2020 yılına gelindiğinde de kamusal sermayeli mevduat bankalarının personel ve şube sayısı son 15 yıllık sürecin en üst seviyelerine ulaşmıştır. Mevcut durumda Türkiye’de 34 tane bulunan bu bankaların ve 9.942 yurt içi 71 yurt dışı şubesi bulunmaktadır.

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kamusal sermayeli bankalar Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası AŞ., Türkiye Halk Bankası AŞ. ve Vakıfbank Türk Anonim Ortaklığı’dır. Kamusal sermayeli bankalar 1990’lı yıllar ve öncesinde olduğu gibi bankacılık kesiminde sayı olarak çok değildir. 1990’lı yıllar ve devamında kamusal sermayeli bankalarda banka sayısının çok olmasından çok, bankaların işlevselliği ön planda tutulmuştur. Dolayısıyla önceden devlet bankası olan Emlak Bankası, Pamuk Bank (TMSF) gibi kamu bankaları ya tasfiye edilmiş, ya da günümüzdeki mevcut kamusal sermayeli bankalardan birisine devrolmuştur (Ergenoğlu, 2020).

Özel Sermayeli Mevduat Bankaları

Bu bankalar müteşebbisleri özel olarak bir araya gelerek kendilerine ait sermayeyle oluşan bankaları ifade etmektedir. Bu tarz bankalarda kamunun olan herhangi bir sermaye payı veya kamusal bağlantı bulunmamaktadır. Tamamiyle özel sermayeyle meydana getirilen bu bankaların ülkemizde de örnekleri bulunmaktadır. Ülkemizdeki özel sermayeli bankaları, kamu bankalarından sonra en fazla işlem hacmi bulunduran bankalardır. Kamu bankalarında olduğu gibi köklü bir yapısı olan özel sermayeli mevduat bankalarının temeli, Osmanlı Devleti dönemindeki bankacılık uygulamaları sırasında, bankacılığa ilişkin

işlemlerin özel şahısların kendi sermayeleriyle gerçekleştirmeleri neticesinde meydana gelmiştir (Ergenoğlu, 2020).

Özel sermayeli bankalar ortak kredi programları aracılığıyla yönetilen nitelikli katılımcılar için bireysel ortak krediler sağlayabilmektedir. Sermaye çağrılarını ve temettü yeniden alımlarını finanse etmek için özelleştirilmiş kredi limitleri sunabilmekte ve daha esnek davranabilmektedirler. İşlemleri kolaylaştırmaya yardımcı olmak adına özel hazine yönetimi ürünleri sunabilmektedirler (Wolf, 2014).

Özel sermayeli mevduat bankaları olarak sınıflandırılan bankalar, bankacıların özel mülkiyetinden ziyade tipik olarak anonim şirket türünde olabileceği gibi bireysel sorumluluk yüklenicisi olarak da kurulabilmektedir. Bir diğer ifadeyle sınırlı ortaklı bir bireysel veya genel ortaklığa ait bankalardır. Sorumluluk bir mal sahibinden çok şirkete düşmektedir. Genel kamuya hizmet veren perakende bankalarının aksine, özel bankalar genellikle müşteriler için yüksek asgari sermaye yatırımı gereksinimlerine sahiptir. Bazı özel bankalar ayrıca yatırım bankacılığı ve menkul kıymetler komisyonculuğu ile uğraşmaktadırlar (Karas vd., 2010).

Ülkemizde çalışmalarını yürüten özel sermayeli 9 mevduat bankası bulunmaktadır. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Akbank T.A.Ş., Adabank A.Ş.(TMSF), Anadolubank A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Fibabanka A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş. ve Turkish Bank A.Ş.'dir.

Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları

Yabancı bankacılıkla aynı anlamı taşıyan çok uluslu bankacılık, bir bankanın birden fazla çeşitli ülkelerde iştirak veya şubelere sahip olması ve kontrol mekanizmasını elinde tutmasıdır. Yabancı bankacılığın temel özelliklerinin başında, kaynak özelliği barındıran yabancı doğrudan yatırım özelliğidir. Yabancı bankaların kendi ülkelerine sundukları bütün hizmet ve ürünleri çalışma yaptıkları yabancı ülkelere de sunmaktadırlar (Aksoy, 1998).

Bir ülkede çalışmalarını yürüten bankalardan hangilerinin yabancı banka olarak sayılacağı ve bu bankaların sektör içindeki payının hesaplanması önem taşımaktadır. Ülkede çalışmalarını yürüten bir bankanın yabancı banka olarak değerlendirilmesinde, bu bankanın sahip olduğu hisse senetlerinin yabancı bir ülke tarafından alınmış olması ve yabancılara ait hisselerin bankanın yönetimine ilişkin etkisinin olması gereklidir. Bir bankanın hisselerinin yabancı bir banka tarafından alınması durumunda bankanın yönetilmesine ilişkin etkisinin bulunması için hisselerinin %50'sinin alınmış olması gerekmektedir (Çiftçi, 2009).

Yabancı sermayeli bankalar, kuruldukları ülke dışında bulunan başka ülkelerde de çalışmalar yapan kuruluşlardır. Yabancı bankaların başka ülkelerde faaliyet göstermesi sıfırdan bir banka açma yolu ile olabileceği gibi başka bankaların satın alınmasıyla da yapılabilmektedir. Bankacılığa ilişkin hizmetler açısından diğer bankalar ile farklılığı bulunmamaktadır. Yabancı sermayeli bankalar, sundukları sermaye kaynağından dolayı olumlu bir yapılaşma şeklinde algılanmasının yanında meydana gelen herhangi bir krizle

beraber sermayelerini ani biçimde ülkenin dışına çıkarabilmesi tehlikesi barındırmasıyla olumsuz kuruluşlar olarak da değerlendirilebilmektedir (Sönmez, 2014).

Yabancı bankaların çalışmalarını kısıtlama sebebi ise, 1980 yılından önce ülkemiz ekonomisinin ticaret hacminin düşük olması, sektörde yabancı bankaların girişimlerine ilişkin engel yaratacak düzenlemelerin ve en önemlisi dışa kapalı ekonomik modelin benimsenmesidir (Bumin, 2007).

Gelişmekte olan ülke sınıflandırmasında yer alan ülkemizde yabancı bankaların ekonomik yapı üstündeki etkisinin gelişim süreci değerlendirildiğinde aynı sınıflama içinde yer alan ülkelerle benzerlikleri olduğu görülmektedir. Liberal ekonomik politikaları dünya ülkelerinin çoğunun uygulamaya başlaması ile özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların yoğunluğu artış göstermiştir (Sevimeser, 2005).

Türkiye bakımından değerlendirildiğinde 1980 yılından sonraki dönemde bankacılık sektöründe yabancı bankaların oranlarının artmaya başladığını söylemek mümkündür. Bu dönemde uygulamaya geçen dışa açık ekonomi politikalarıyla Türkiye ekonomisinin uluslararası finans yapısıyla uyum içinde olması hedeflenmiştir (Bumin, 2007).

Finansal liberalizasyon süreciyle beraber yabancı sermayenin Türkiye'ye girişine engel olan sınırlamalar da son bulmuş bunun tersine yabancı sermayenin özendirilmesine ilişkin politikalar uygulanmıştır. Kambiyo rejiminde de serbestleşme uygulamasına

geçilmiş döviz üstünden işlemlerin gerçekleştirilmesine izin verilmiştir. Uygulamaya koyulan ekonomik politikalarla bankacılık sektörü ülkemizin dışa açılması konusunda önemli bir yer edinmiştir. Dış ticarete yönelik işlemlerin artışıyla bankalar yurtdışı borçlanma ve ticaret finansmanı üstüne yoğunlaşmışlardır. Dış ticaret hacminin artmasıyla yurtdışında bulunan bankaların da ülkemiz ekonomisiyle gerçekleştirdikleri işlem hacmi artmıştır (TBB, 2005).

Türkiye’de yıllar itibariyle faaliyette bulunan yabancı banka sayıları değişkenlik göstermiştir. 1980 yılında 4 yabancı sermayeli banka bulunmakta iken 1985’te 15, 1990’da 26’ya çıkmıştır. 2000 yılında yaşanan kriz ile bu sayı 20’ye düşmüştür. Günümüzde bu bankaların sayısı 21’dir. Türkiye’de bulunan yabancı sermayeli bankalar; Alternatifbank A.Ş., Arap Türk Bankası A.Ş., Bank of ChinaTurkey A.Ş., Burgan Bank A.Ş., BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş., Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş., Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş., Pasha Yatırım Bankası A.Ş., Citibank A.Ş., Denizbank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş., HSBC Bank A.Ş., ICBC Turkey Bank A.Ş., ING Bank A.Ş., MUFG Bank Turkey A.Ş., Odea Bank A.Ş., QNB Finansbank A.Ş., Rabobank A.Ş., Turkland Bank A.Ş. ve Türkiye Garanti Bankası A.Ş.’dir.

Katılım Bankaları

İslam finansının bir konusu olan katılım bankalarında şeri hükümler şeklinde bilinen dini kurallar, faize dayanan gelirleri yasaklamaktadır. Faizin yasaklanması ile gündem olan faizsiz finans kavramından yola çıkarak, faizsiz işlem gerçekleştiren kurumların ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Katılım bankaları ise faizsiz finans

kurumlarına ilişkin ülkemizdeki uzantıyı ifade etmektedir. Bu bilgiler çerçevesinde katılım bankaları; özel cari ve katılma hesaplarıyla, ekonomik birimlerden fonları toplayan bu fonları faiz olmadan ancak, kazanç oluşturuvcu işlemlerde kullanan kurumlardır (Ersoy ve Süner, 2018).

Ülkemizde faizsiz bankacılık faaliyetler, 1983’de çıkarılan 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararnameyle “Özel Finans Kurumu” ismiyle gündeme gelmiştir. O dönemlerde ülke ekonomisinde görülen liberalleşme din konularında hassas olan grupların da tasarruflarını değerlendireceği yeni bir yapının kurulmasına imkan tanımıştır. Bu çerçevede 1985’de ilk Albaraka Türk ve Faysal Finans, 1989 yılında Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlas Finans ve 1996 yılında da son olan Asya Finans kurumu sektörde yerini almıştır (Tunç, 2010).

Türkiye’de 1980’li yıllarda kapalı ekonomi modelinden dış müdahalelere açık serbest piyasa modeline geçişin meydana geldiği yıllarda katılım bankaları faaliyetine başlamıştır. Özellikle uluslararası piyasalara daha uyumlu hale gelmek maksadıyla faaliyete başlayan katılım bankaları,1980’li yıllarda Türkiye ekonomik sistemine derinlik kazandırma, kurum ve araçlar açısından zenginleşerek çeşitlendirme gayretlerinin yükseldiği bir dönemdir. Katılım bankaları klasik bankalar ile beraber aynı piyasa işlemlerini farklı metotlarla yapmaktadır (Özulucan ve Deran, 2009).

Bankalar Kanunu’na 1999 yılında giren Özel Finans Kurumları, anlaşmalı bankacılığın yanı sıra Türk mali sisteminin bir bütünleyicisi şeklinde dâhil olmuş, 2001

senesinde yapılan farklılıklarla “Güvence Fonu” meydana getirilmiştir. 2005 yılında kabul edilen Bankacılık Kanunu çerçevesinde bu kurumlar katılım bankası adı ile etkinliklerinin devam ettirmişlerdir. 2005 yılı sonrası ise Türkiye çapında yayılma, yapılaşma ve büyüme sürecinin başlangıcı şeklinde kabul edilebilir (TKBB, 2009).

Katılım bankacılığına ilişkin ürünler yalnızca islam dinini kabul eden bölgelerde kullanılmayarak daha geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Ülkemizin genel itibariyle katılım bankacılığı çalışmalarına katılımı geç olsa da, gerçekleştirilen düzenlemelerle beraber faizsiz finans sisteminde ilerleme yaşanmaktadır (Tekin, 2019). Katılım bankacılığı fon sahibi olanlara geleneksel bankacılık ve ürünleri dışında başka alanlarda da yatırım olanağının yanı sıra gerçek piyasaya yeni ürünlerin sürülmesi ile piyasanın derinleşmesine hem de yastık altı olarak tabir edilen fonların piyasaya kazandırılmasına etki etmektedir. Ülkemizde var olan durumda altı tane katılım bankası vardır. Bunlardan en eskisi 1985’de kurulan Türkiye Finans ve Albaraka Türk katılım bankalarıdır. Sonrasında 1989’da Kuveyt Türk çalışmalarına başlamıştır. Ziraat Katılım Bankası 2015’de Vakıf Katılım Bankası 2016’da ve Emlak Katılım Bankası ise 2019 yılında faaliyetlerine başlayan katılım bankaları arasındadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümde; Covid-19 Salgını ve Salgının Türkiye'deki Yansımaları başlığı altında, ilk olarak Kavramsal olarak salgın ve pandeminin ne anlama geldiği ardından günümüze kadar Dünya'da ve Türkiye'de yaşanmış salgınları ve bunların etkilerini daha sonra etkilenmeleri ve etkileri bakımından bankaların ekonomideki yerini, Covid-19 pandemi döneminde Türkiye'de uygulanan para ve maliye politikalarını ve Covid-19 pandemi döneminde Türk bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler ve alınan tedbirlerin neler olduğu incelenmiştir.

3.1. COVID-19 SALGINI VE SALGININ TÜRKİYE'DEKİ YANSIMALARI

3.1.1. Kavramsal Olarak Salgın ve Pandemi

TDK'ye göre salgın, kısa sürede bitki, hayvan ve insanların önemli bir kısmına bulaşan, müstevli: salgın hastalıktır. Bir toplumda ya da bir bölgede belli bir süre boyunca olağan üstü sayıda hastalık vakası görülmesi salgın hastalık olarak ifade edilmektedir. Pandemi ise salgın hastalığın birkaç ülkede veya bir kıtada yayılmasıdır (Pala, 2020). Yani bir çeşit küresel salgındır. Covid-19 salgını hemen hemen tüm dünyada etkili olduğu için Covid-19 pandemisi olarak adlandırılmaktadır. Bu tür salgınların sadece sağlık üzerine değil ekonomi, sosyal yaşam, eğitim kısacası tüm yaşam üzerine etkileri bulunmaktadır.

Bir hastalığın salgın olup olmadığına Dünya Sağlık Örgütü (WHO) karar vermektedir. Bir hastalığın salgın olarak nitelendirilmesi için, daha önce rastlanmamış bir

salgın hastalığın ortaya çıkması, hastalığın insanlara bulaşıyor ve sonuçlarının tehlikeli olması, hastalığın kolay ve hızlı yayılıyor olması gerekmektedir (Aslan, 2020).

3.1.2.Günümüze Kadar Dünyada ve Türkiye’de Yaşanmış Salgınlar ve Etkileri

Geçmişten günümüze insanlık tarihine baktığımızda insanlık birçok hastalıkla karşı karşıya kalmış ve bunlarla mücadele etmişlerdir. Tıp alanında yaşanan büyük gelişmeler, çıktığı dönemde ölümcül olan bulaşıcı salgın hastalık gibi görünen birçok hastalıkların sıradan hale gelmesini sağlamıştır. Tarihten günümüze salgın hastalıklara genel bakış şu şekildedir.

Antoninus Vebası; Tarihte yaşanan ilk salgın hastalık olarak kabul edilen antoninus vebası, MS 161-180 Marcus Aurelius Antoninus döneminde Roma’da yaşanmıştır. Roma imparatorluğun doğusundaki seferlerden dönen askerler antoninus vebasını Anadolu’ya, Yunanistan’a ve Roma’ya yaymışlardır. Bu salgın roma imparatorluğunda yaklaşık beş milyon insanın ölümüne neden olmuştur. Bu salgının sonucunda Roma ordusunun önemli ölçüde azalması barbar toplumlara olan bağlılığı artırmıştır. Kölelerin ve üretim yapan halkın ölmesi ülkede üretimi olumsuz etkilemiş ve imparatorluk ekonomisi büyük bir krizle karşı karşıya kalmıştır (Karakuş, 2018).

Justinianus Veba Salgını; 6. yy’ inin en ölümcül vebalarından birisi olarak düşünülen Justinianus vebasının kökeninin nereden geldiği tam olarak bilinmemektedir. Hastalık Akdeniz kıyısındaki liman kentlerinde etkili olmuş ve Doğu Roma

İmparatorluğunun başkenti Konstantinopolis'te yıkıcı bir etkiye neden olmuştur. Salgında ölenlerin sayısı tam olarak belirlenmemektedir. Çünkü o dönemde yaşanan ölümlerin tek nedeni hastalık olmamış yaşanan kıtlık nedeni ile de birçok ölümler yaşanmıştır. Bu hastalık Doğu Roma nüfusunu önemli ölçüde azaltmış ve bu nüfus azalışı vergi yükünü artırmıştır. Üretim büyük ölçüde düşmüş salgının yanında arz kıtlığı da yaşanmaya başlanmıştır. Birçok kaynakta Roma imparatorluğunun yıkılma sebeplerinden biri olarak bu salgınlar gösterilmiştir (Arabacı, 2018). Öte yandan üretim yapacak nüfusun azalması ücret fiyatlarını artırdı ve ölen kişilerin malları kalan yakınlarına bırakıldı. Yaşanan bu ücret bolluğu talep dengelerini değiştirmiştir.

Amvâs Vebası; MS 639 yılında Kudüs'e yakın olan Amvâs bölgesinde çıkmış Urfa, Şam, Ürdün ve Filistin'i de kapsayan geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Hastalık yaklaşık yirmi beş milyon insanın ölümüyle sonuçlanmıştır (Aslan, 2020).

Japon Çiçek Hastalığı Salgını; MS 735 yılında Japonya'nın Tokyo kentinde ortaya çıkmış ve iki yıl içinde bir milyon civarında insanın ölümüyle sonuçlanmıştır. Asya ticaretinin büyük gelişme göstermesi hastalığın hızlı yayılmasına neden olduğu düşünülmektedir. Salgının tarım bölgelerinde yaşanması üretimi olumsuz etkilemiş ve göçlere neden olmuştur. Bu durum kıtlığı da beraberinde tetiklemiştir. Özellikle pirinç tarımında önemli arz düşüşü yaşanmıştır (Türk vd., 2020).

Kara Veba; Karaveba salgını 14.yy'de güney ve güneydoğu Asya'da başladığı bilinmektedir. 1330'lu yıllarda Çine ve 1334 yılında Kırima ulaşmıştır. Kırimdan ticaret

gemileri yoluyla Afrika'nın kuzeyine, güney ve batı Avrupa'dan tüm Avrupa kıtasına yayılmıştır. Kara veba Osmanlı İmparatorluğu'nda 1840'lara kadar ara ara tekrar kendini göstermiştir. Bu salgın edebiyat dünyamızda da birçok romana konu olmuştur (Pamuk, 2020).

Veba salgınında önemli ölçüde iş gücü kaybının yaşanması ücret ve fiyatları artırdı ve ölen kişilerin malları kalan yakınlarına bırakıldı. Öte yandan yatırımların azalması nedeniyle faizlerde de düşüşler yaşandı. Yaşanan bu ücret bolluğu, akrabalarından kalan mallar, faizlerin düşmesi insanların refahını artırarak talep dengelerini değiştirdi. Talep pahalı ithal mallara kaymaya başladı. Aynı ekonomik etkinin Justinianus Vebası sonucunda da yaşandığını söylenebilmektedir (Pamuk, 2020).

Kolera; Kolera salgını 19. Yy'de ortaya çıkmış ve birçok ülkeyi etkisi altına almış ölümcül hastalıklardan birisidir. Kolera salgını her ülke ve toplumda farklı isimlerle adlandırıldığından tarihçiler tam ve net bilgilere ulaşamamışlardır. Birçok kaynakta kolera'nın Hindistan'da Ganj ve Brahmaputra Nehirleri arasındaki bölgede çıktığı yer almaktadır. Salgın ilk 1822ve daha sonra 1831 yılında Osmanlının başkenti İstanbul'da baş gösterdi. İstanbul'da yaklaşık 5000-6000 kişinin bu hastalıktan öldüğü bilinmektedir. Birçok insanın ölümüne neden olan hastalık ara ara zayıflasa da sonraki dönemlerde tekrar baş göstermeye devam etmiştir (Yılmaz, 2017).

Osmanlı devletinde en çok kolera salgınından etkilenen şehirlerden birisi Erzurum vilayetidir. Erzurum vilayetinde, 15 Temmuz-23 Kasım 1910tarihleri arasında toplam 848

kişi hastalığa yakalanmış ve bunların 581'i vefat etmiştir. Sıkı karantina uygulamaları, sınır kapılarının kapanması, ithalat yasakları gibi tedbirler hem üretimi hem de bölge ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Maddi imkânsızlıklar, sağlık altyapısı yetersizlikleri, yetersiz teçhizat yetkilileri karantina tedbirlerini hafifletmek hatta tamamen kaldırmak zorunda bırakmıştır (Aktaş, 2015).

İspanyol Gribi (H1N1); 1918-1919 İspanyol gribi, 20. yüzyılın en ölümcül grip salgınlarından birisidir. WHO verilerine göre, İspanyol gribi küresel nüfusun neredeyse dörtte birine bulaşmış ve 40 milyondan fazla insan ölümüne yol açmıştır. O döneme kadar gribin yaşlıları öldürdüğü düşünülüyorken İspanyol gribi 20-40 yaş arası gençleri de etkilemiş ve çok hızlı bir şekilde yayılım göstermiştir (Cavlak, 2020).

Asya Gribi (H2N2); 1957 yılında Çin'de, insanlarda görülen bir gribin yaban ördeklerinde mutasyona uğraması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu gribe H2N2 virüsü neden olmuş ve yaklaşık 1-2 milyon insanın ölümüne neden olmuştur (Demircan, 2020).

Hong Kong Gribi(H3N3); 1968 Hong Kong gribi (H3N2) Hong Kong'da ortaya çıkmış, bulaşıcılığı hızlı ve ölümcül bir grip salgını olarak tarihe geçmiştir. Salgın bilinenin aksine yaz aylarında yayılım göstermiştir. Salgın dünya çapında yaklaşık bir milyon insanın ölümü ile sonuçlanmıştır (Demircan, 2020).

Kuş Gribi (H5N1); H1N1virüsünün neden olduğu kuş gribi ilk olarak Çin'de görülmüş 2003-2004 yıllarında tekrar ortaya çıkmış ve birçok ülkede kümes hayvanlarını

etkilemiştir. Birçok kümes hayvanının yok edilmesinden sonra salgın durdurulmuştur (Demircan, 2020). Hastalığın hayvanlardan insanlara bulaşmadığı ancak yoğun hayvan dışkı ve atıklarının olduğu ortamlarla temas eden insanların da hastalığa yakalandığı tespit edilmiştir. Hastalığın insanlara bulaşıp mutasyon geçirerek insanlar arasında salgın haline gelebilmesinden endişelenilmiş ve kanatlı yaban hayvanları ile kümes hayvanları yok edilmiştir. Türkiye’de kuş gribi vakaları 2005 yılında Balıkesir’de görülmüştür.

Kuş gribi vakaları nedeniyle tavukçuluk sektörü olumsuz etkilenmiş, tavuk fiyatları ve satışları düşmüştür. Bunun nedeni tüketicilerin tavuk etti kullanımının azalmasıdır. Ancak düşük gelirli tüketicilerin tavuk fiyatlarının düşüşünü fırsat bilerek tavuk tüketimini artırdığı da gözlemlenmiştir (Sayılı, 2006).

Domuz Gribi (H1N1); Domuz gribi, H1N1 virüsünün sebebiyet verdiği domuz, kuş ve insan grip virüslerinin bir bileşimi olarak ortaya çıkmış olan yeni grip çeşididir. İlk kez 2009’da Meksika’da insanlarda görülmeye başlayan grip salgını tüm hızıyla dünya ülkelerine yayılmıştır. İlk güney yarım kürede görülen hastalık, kış mevsiminin gelişiyile birlikte kuzey yarım kürede de yayılmıştır. WHO domuz gribinin Amerika kıtası dışında ikinci bir bölgede de yayılmasından sonra 2009’da pandemi alarmı verdi (<http://www.ntv.com>).

HIV/AIDS; kan veya korunmasız cinsel temasla bulaşan insanların bağışıklık sistemini etkileyerek vücudu virüslere karşı savunmasız bırakan bir hastalık türüdür. 1981 öncesi bu virüs bilinmemektedir ancak 20 yıldan daha kısa sürede 46 milyon kişi infekte

olmuş ve 30,6 milyon kişi bu hastalıktan ölmüştür. Sağlık bakanlığı kayıtlarına göre Türkiye’de ilk vaka 1985 yılında görülmüştür. HIV hastalığının en büyük makroekonomik yükü büyük yatırımlara ayrılacak fonun bu hastalığı henüz iyileştiremeyecek tedavilere ayrılmasıdır (<http://hatam.hacettepe.edu.tr>).

Korona Virüs Pandemisi (COVİD-19); Aralık 2019’da Çin’de başlayan salgın neredeyse tüm dünyada etkili olmuş Mart 2020’de Türkiye’ye ulaşmıştır. Salgını durdurmak için birçok ülkede karantina tedbirleri uygulanmıştır. Bu tedbirler parkende ticaret, ulaştırma ve turizm gibi hizmet sektörlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Hatta tüm dünyada bu sektörlerin tamamen durmasına neden olmuştur (Tunalı, 2020).

COVID-19 ilk kez Çin’in Vuhan Eyaleti’nde Aralık ayının sonlarında solunum yolu semptomları (ateş, öksürük, nefes darlığı) ile gelişen bir grup hastada yapılan incelemeler neticesinde 13 Ocak 2020’de virüs olarak tanımlanmıştır. Salgın ilk olarak hayvan pazarında bulunan insanlarda tespit edilmiş ve insandan insana bulaşarak Çinin Vuhan kentinden tüm dünyaya yayılmıştır.

Covid-19’un ekonomik ve sosyal yönden toplumsal etkilerine itafen alınan mali tedbirlerin kapsamının dar tutulduğu ve alınan önlemlerde daha çok kısa vadeli sorunlara çözüm getirilmeye çalışıldığı düşünülmektedir. Tarihten bu güne pek çok salgın hastalık ortaya çıkmıştır ancak Covid-19 salgını dünyanın küreselleşmesinin etkisiyle daha büyük coğrafyada ve daha kısa sürede etkili olmuştur. Bu salgının ne kadar süreceği belli

olmadığından ekonomik yansımalarının da nasıl olacağı merak edilmektedir (Eroğlu, 2020).

Türkiye’de salgın hastalık verilerine baktığımızda 3 Temmuz 2021 itibari ile toplam vaka sayısı 5.440.368, toplam vefat sayısı 49.874, toplam iyileşen hasta sayısı 5.310.769 kişi olarak görülmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021).

Salgının hâlen devam etmesinden dolayı ekonomik boyutunu tam olarak görememekle beraber pandemi sürecinde alınan tedbirler, kapanma uygulamaları ve karantina uygulamaları Türkiye genelinde üretimin düşmesine ve özellikle sağlık, gıda ve temizlik ürünlerinde talebin artmasına neden olmuştur. Bu durum fiyat artışlarına sebebiyet vermiştir. Ayrıca tüm dünya Türkiye gibi aynı durumla mücadele etmektedir. Bu durumlara ek olarak TL’nin diğer paralar karşısında değer kaybetmesi ekonomiyi olumsuz etkilemektedir.

3.1.3. Etkilenmeleri ve Etkileri Bakımından Salgın Dönemlerinde Bankaların Ekonomideki Yeri

Büyük bir küresel salgın yaşadığımız son dönemlerde bankacılık sektörünün ekonomiye katkılarını şu şekilde özetleyebiliriz. Reel sektör ve hane halkına kredi olarak likidite sağladıklarından Pandeminin ekonomik olumsuzluklarını bir nebze azalmıştır. Öte yandan mevduat sahipleri Pandeminin belirsizliğinde ihtiyat amacıyla harcamalarını kısıtıklarından ve yatırım kararlarını ertediklerinden bankacılık sektöründe mevduatların da arttığı gözlemlenmiştir (Ersoy vd., 2019).

Salgın sürecinde bankaların etkilenmesi incelendiğinde birçok sektörde olduğu gibi bankacılık sektöründe uzaktan çalışma sistemine geçilmiş, şubelerde sağlık önlemleri doğrultusunda düzenlemeler yapılmıştır. Diğer yandan ATM'ler yüz yüze teması önlemede önemli ve büyük rol oynamıştır. Salgın sürecinde telefon ve internet bankacılığının arttığı gözlemlenmiştir (Tuna, 2021).

3.1.4.COVID-19 Pandemi Döneminde Türkiye’de Uygulanan Para ve Maliye Politikaları

Bütün dünya ülkelerini etkileyen COVID-19 salgını, toplum sağlığına ilişkin problemlerin ve neden olduğu ölümlerin yanı sıra ekonomik alanda da önemli problemler yaratmaktadır. Ülkelerde virüsün saptandığı zamandan itibaren yayılmasına engel olacak tedbirlerin alınması ile üretim alanında yavaşlama yaşanmıştır. Salgınla beraber oluşan panik hali bütün piyasalarda satışların dalgalanmasına neden olmuş, piyasa faizlerinin ve nakit talebinin artması üretim alanındaki yavaşlamayı tetiklemiştir. Ticaretin partnerlerinden birinde oluşan duraksama, diğerleri üzerinde de etkili olmuş ve ekonomik problemler virüsün yayılımında olduğu gibi ülkeden ülkeye yaygınlaşmıştır. Bankacılık sektörü de ekonomik aktivitelerin zayıflamasıyla salgından önemli ölçüde etkilenen sektörlerden olmuştur.

Türkiye’de bu salgından önemli biçimde etkilenmiş ve salgın dolayısıyla ortaya çıkan ekonomik problemlerin etkilerini hafifletmek ve salgından güçlü şekilde çıkmak için T. C. Merkez Bankası bazı tedbirler alarak bunları uygulamaya geçirmiştir. Bu çerçevede öncelikle Merkez Bankası tarafından alınan kararlar ve başlatılan uygulamaların ele alınması önem taşımaktadır. Bu kararların niteliği doğrudan bankalarla ilgili olmasa da alınan tüm kararlar bankacılık sektörünü etkilemekte, var olan yapılarında ve karlılık oranlarında değişime neden olmaktadır. Virüs ülkemizde ilk defa 11 Mart 2020 tarihinde görülmüş ve 17 Mart 2020 tarihinde ise Merkez Bankası tarafından alınan önlemler ilan edilmiştir. Merkez Bankası salgının tüm dünya ülkelerinde neden olduğu belirsizlik durumunun ülkemiz üstündeki olumsuz etkilerinin en aza indirgenmesi için kararlar almıştır. Bankaların döviz ve TL cinsi likidite yönteminde esnekliğin sağlanması ve bu sayede öngörülebilirliğin yükseltilmesine, reel sektör için sağlanan kredi imkanlarında aksaklık yaşanmaması için bankalara hedef likidite olanakları tanınmış ve ihraççı işletmelerin nakit akışlarının reeskont kredi düzenlemeleriyle desteklenmesine ilişkin alınan önlemler aşağıda verilmiştir (TCMB, 2020):

1. Gecelik ve gün içindeki vadede var olan olanaklar çerçevesinde bankalar tarafından gereksinim duyulan likidite Merkez Bankası tarafından sağlanacaktır.
2. Gereksinim durumunda, temel politika aracı olan 1 hafta vadeli repo ihalelerine ilave olarak, 91 gün vadeye kadar repo ihaleleriyle piyasaya likidite sağlanacaktır. Bu ihalelerde kazanan tekliflerin bir bölümünün veya tümünün, 1 hafta vadeli repo işlemlerinde olduğu gibi, bankalarca talep edildiği sürece, repo işlemi yerine aynı faiz oranı ve vadeyle Bankalararası Para Piyasasında depo işlemi olarak sonuçlandırılmasına olanak tanınacaktır.

3. Piyasa yapıcılığına destek olunması için, piyasa yapıcı bankaların API çerçevesinde var olan likidite olanağına ilişkin limitler artırılmıştır.

4. Var olan durumda bir-üç-altı ay gibi farklı vadelerde klasik metotla yapılan Amerikan doları karşılığı Swap ihalelerine devam edileceği gibi, bu ihaleler altın ve Euro karşılığında yapılabilecektir.

5. Tesis edilmesi 20 Mart 2020'de başlayacak olan 6 Mart 2020 tarihli yükümlülük dönemi itibari ile geçerliliği olmak üzere, zorunlu karşılıklar uygulamasında reel kredi büyüme şartlarını yerine getiren bankalar için, döviz bazında zorunlu karşılık oranları bütün yükümlülük çeşitlerine ve bütün vade dilimlerinde 500 baz puan düşürülecektir. Bu karar sonucunda, reel kredi büyüme şartlarını sağlayan bankalara 5,1 ABD doları civarında altın, likidite ve döviz verilmesi planlanmaktadır.

6. Reel sektöre kredi temin edilmesinde kesinti yaşanmaması için bankalara hedefli ek likidite olanakları sağlanmıştır. Bankaların bu olanaklardan sağlayacakları azami fon tutarı, reel sektör için sundukları ve sunacakları kredi tutarlarıyla ilişkilendirilecektir. Bu olanakların toplam tutarının, sistemin toplam fonlama gereksiniminin %25'i ile kısıtlı kalacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda;

- 91 gün vadeye kadar repo ihaleleri yoluyla, Merkez Bankası politika faiz oranı olan 1 hafta vadeli repo ihale faiz oranının 150 baz puan altında faiz oranı üstünden miktar ihalesi metoduyla TL likiditesi temin edilecektir. Bankaların talebi doğrultusunda, bu ihalelerde kazanılan tekliflerin tümü ya da bir kısmı, aynı koşullar dahilinde bankalar arası para piyasasında depo işlemi olarak da neticelendirilebilecektir.

- Miktar ihalesiyle 1 yıl vadeli döviz karşılığı TL swap ihaleleri düzenlenecektir. Bu swap ihaleleriyle alakalı bankalara TCMB politika faiz oranı olan 1

hafta vadeli repo ihale faiz oranının 100 baz puan altında faiz oranı üstünden ABD doları, Euro ya da altın karşılığı TL likidite sağlanacaktır.

7. Ekonomi alanındaki küresel belirsizlik ve uluslararası ticarete deneyimlenen güçlük reel sektör üstündeki potansiyel yansımalarının azaltılması için ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredilerine ilişkin şu tedbirler alınmıştır:

- 18 Mart 2020'den 30 Haziran 2020'ye kadar vadesi gelecek reeskont kredilerinin ödenmesine 90 güne kadar vade uzatma olanağı sağlanmıştır. İşletmeler, kredi kullanmaya aracılık yapan bankalara başvurarak, hiçbir geri ödeme yapmadan, var olan senetlerinin vadesini 90 güne kadar daha uzun vadeli bir senetle değiştirerek bu olanaktan yararlanabilecektir. Bu uygulama ile toplam 7,6 milyar ABD doları karşılığı kadar reeskont kredisi geri ödemesi ötelenebilecektir.

- Var olan kredi taahhüdü açık olan reeskont kredileriyle 18 Mart 2020'den 30 Haziran 2020'ye kadar kullanımı yapılacak reeskont kredilerine 12 ay ilave taahhüt kapama zamanı tanınmış, bu sayede kredilerin taahhüt kapatma süresi 24 aydan 36 aya uzatılmıştır.

- Var olan reeskont kredisi en çok vadeleri, 20 Mart 2020'den itibaren geçerli olmak kaydıyla, kısa vadeli kullanmalar için 120 günden 240 güne, daha uzun vadeli kullanmalar için ise 720 güne uzatılmıştır.

Merkez Bankası'nın yine 17 Mart 2020 tarihli para politikası kurul toplantısında politika faizi olarak bilinen 1 hafta repo ihale faiz oranı, enflasyon beklentisi baz alınarak, %10,75 oranından %9,75 oranına düşürülmüş, aynı zamanda aşağıda belirtilen konular üstüne eğilinmiştir (TCMB PPK, 2020):

Salgının meydana getirdiği etkiler küresel açıdan büyümeyi yavaşlatmıştır. Buna yanıt olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülke merkez bankaları, sistemli şekilde genişleme politikalarını uygulamaktadır. COVID-19 salgınının sermaye akımları, finansal şartlar, emtia ve dış ticaret üstündeki etkilerinin yakından takibi yapılmaktadır. Salgından önce iyileşen finans şartlarının devam ettirilmesi ve salgının etkilerinin sınırlı alanda tutulması için finans piyasalarının, işletme nakit akışının, kredi kanalının sağlıklı işlemesi önem arz etmektedir. Bu öneme istinaden banka, finans istikrarının desteklenmesi için geniş bir tedbir seti uygulayacaktır.

Merkez Bankası tarafından 17 Mart 2020’de ilan edilen salgına ilişkin önlemlere ilave olarak 31 Mart 2020’de ise aşağıdaki önlemleri getirmiştir (TCMB, 2020):

1. Belirlenmiş limitler doğrultusunda sürdürülen açık piyasa işlemleri önden yüklemeli biçimde yapılabilecek ve ihtiyaç durumunda limitleri piyasa şartları ile uyumlu olacak şekilde güncellenecektir. Bu işlemler aracılığıyla piyasa derinliğinin yükseltilmesinin yanında, varlık fiyatlarının sağlıklı seviyede gerçekleşmesi ve likidite yönetiminde bankalara esneklik gösterilmesi aracılığı ile parasal aktarım mekanizmasının etkin kullanımı hedeflenmiştir.

2. Piyasa yapıcı bankalara Sigorta Fonu’ndan aldıkları devlet içi borçlanma senetlerini tutar ve şartları Merkez Bankası tarafından ortaya koyulmak kaydıyla, Merkez Bankası’na satma veya piyasa yapıcılığı sistemi bağlamında APİ dahilinde tanınan likidite olanağını belli oranlar çerçevesinde yükseltme imkanları geçici süreyle sağlanacaktır. Böylelikle İşsizlik Sigortası Fonu’nun likidite gereksiniminin piyasa işleyişine yansımaları olası etkileri en aza indirilerek finans alanındaki istikrara destek verilmesi amaçlanmıştır.

3. Merkez Bankası bünyesinde yapılan döviz ve TL işlemleri dahilinde ipotek teminatlı ve varlığa dayalı menkul kıymetlerin teminat havuzuna eklenmesi kararlaştırılmıştır. Bu yöntemle benzer özellikteki ihraçların likiditesinin yükselmesine ve sermaye piyasalarının derinleşmesi konusuna katkı sağlanacak ve bankalara TL ve döviz piyasa likidite yönetimlerinde sağlanan esneklik arttırılacaktır.

4. Reel sektör için sağlanan kredi akışının sürmesi amacıyla uyumlu şekilde yürürlüğe giren hedefli ilave likidite olanaklarının limitlerinde artış yapılacaktır. Bu bağlamda sağlanan 91 güne kadar vadesi olan repo ve 1 yıl vadeli döviz karşılığı TL swap hedefli likidite olanaklarına ilaveten 6 ay vadeli döviz karşılığı TL swap ihaleleri düzenlenerek bu vadeye sahip ihalelerle alakalı bankalara Merkez Bankası politika faiz oranının 125 baz puan altında faiz oranı üstünden ABD doları, altın ya da Euro karşılığında TL temini yapılacaktır.

5. Finansmana erişimin kolaylaştırılması ve istihdamda devamlılığın sağlanması için, hizmet ve mal ihraççısı işletmelere, TL cinsinden döviz ve ihracat kazandıracak hizmetler reeskont kredisi kullanılacaktır.

Merkez Bankası tarafından 30 Mart 2020’de salgına karşı alınan önlemlere ilaveten 17 Nisan 2020’de piyasa derinliğinin korunması, aktarım mekanizmasının güçlenmesi ve piyasa yapıcılığının desteklenmesine yönelik aşağıdaki kararlar alınmıştır:

1. 2020 yılı için Merkez Bankası analitik bilanço aktif toplamının en fazla %5’i olarak belirlenen APİ portföyü nominal büyüklüğünün, Merkez Bankası analitik bilanço aktif toplamına oranı en çok %10’a çıkarılmıştır

2. Piyasa Yapıcılığı sisteminin, finans piyasalarının derinleşmesi ve para politikası aktarım mekanizmasındaki etkinliğe bulunduğu katkılar göz önüne alınarak, sistem için verilen desteğin artırılması için, piyasa yapıcı bankalara sunulan Merkez Bankası'na DİBS satım imkanlarında değişikliklere gidilmiştir. Bu bağlamda;

- Piyasa yapıcı bankalara sunulan Merkez Bankası'na doğrudan DİBS satım imkanına ilişkin limitlerin, repo işlem limitlerinden bağımsız şekilde gerçekleştirilmesine piyasa yapıcı bankalara repo işlem limitlerine eşit büyüklükte olacak biçimde DİBS satım limiti tanımlanmasına,

- Sözü edilen geçen alımların da, APİ portföyü için belirlenen en çok %10'luk toplam limit içinde uygulanmasına,

- Alınacak DİBS'lerin ve alım miktarlarının Merkez Bankası tarafından saptanmasına,

- Alımların düzenlenecek miktar ihaleleri aracılığı ile gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

2020 yılının Ağustos ayı itibari ile Merkez Bankası COVID-19 salgınının neden olduğu etkileri kontrol etmek adına uygulamaya koyduğu genişleyici para politikası geride bırakılarak sıkılaşmaya gidilmiştir. Bu çerçevede, iktisadi çalışmalardaki iyileşmeyle bu iyileşme durumunun makroekonomik göstergelere de yansımaları ile beraber, salgın sürecinde yapılan destekleyici politika uygulamalarının aşamalı biçimde geri alınmasına uygun ortam olduğu değerlendirilmiş ve likidite yönetimi sıkılaşmıştır. Bu karara uyumlu şekilde TCMB, hedefli ilave likidite olanaklarını aşama aşama azaltmaya başlamış, bunu izleyen 7 Ağustos 2020 itibariyle haftalık repo ihalelerine ara vererek, piyasa yapıcı

bankalara sunulan likidite olanak limitlerini önce yarıya düşürmüş sonra ise sıfırlamıştır. Bunun yanı sıra TCMB kapsamında işlem yapan Bankalararası Para Piyasası'nda bankalar tarafından borç alama limitleri, gecelik vadede gerçekleştirilen işlemler için yarı yarıya düşmüştür. Likidite yönetimi çerçevesinde alınan sıkılaştırma kararları bağlamında 13 Ağustos 2020'den itibaren klasik repo ihaleleri başlamış, atılan bu adımlar neticesinde TCMB ağırlıklı ortalama fonlama faizi aşamalı şekilde artırılarak TCMB gecelik borç verme faizinin üstünde gerçekleşmiştir (TCMB Enflasyon Raporu IV, 2020). Merkez Bankası tarafından sıkılaşmaya yönelik alınan kararlar, BDDK'nın türev işlemlerinde ve aktif rasyosu hesaplanmasında tanıdığı esneklikler ve kambiyo işlemlerine ilişkin verginin azaltılmasıyla desteklenmiştir. Merkez Bankası 12 Ekim 2020'de aldığı zorunlu karşılık kararı ile bankacılığın aracılık faaliyetlerinin düşmesine destek sağlamış, para aktarım mekanizmasını ve finans alanındaki istikrarın desteklenmesini hedeflemiştir (TCMB Enflasyon Raporu IV, 2020).

Merkez Bankası tarafından bu dönemde sağlanan sıkılaştırma BDDK ve Cumhurbaşkanlığı'nın aldığı kararlarla desteklenmiştir. Bu kararları özetlemek gerekirse; (TCMB Enflasyon Raporu IV, 2020).

Tablo 3

Sıkılaştırma Dönemi Uygulamaları Özeti

Tarih	Kurum	Politika Kararı
06 Ağustos 2020	TCMB	İktisadi faaliyetlerdeki normalleşme ile beraber hedefli ilave likidite olanaklarının aşamalı olarak azaltılacağı ilan edilmesi.
	BDDK	Uluslararası Kalkınma Bankalarına şartlı biçimde tanınan TL'ye erişim kısıtlamasından muaf tutulma hakkının yurt dışında yerleşik bankalara belirli işlemler için verilmesi
07 Ağustos 2020	TCMB	Likidite yönetimi çerçevesinde 10 Ağustos 2020 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere piyasa yapıcı bankalara Açık Piyasa İşlemleri bağlamında sunulan likidite imkân limitlerinin yarıya düşürülmesi.
10 Ağustos 2020	BDDK	Aktif Rasyosu değeri hedefinin, mevduat bankalarında %100'den %95'e, katılım bankalarında %80'den %75'e düşürülmesi
20 Ağustos 2020	TCMB	Reel kredi büyümesi şartlarını sağlayan bankalar için TL ve yabancı para zorunlu karşılık oranlarının artırılması.
24 Ağustos 2020	TCMB	Likidite yönetimi kapsamında geleneksel repo ihalelerinin payının yükselmesi ile beraber gereksinim durumunda Borsa İstanbul bünyesindeki repo pazarlarında TCMB tarafından yapılan fonlama tutarının düşebileceğini piyasaya duyurulması.
25 Eylül 2020	TCMB	TCMB'nin döviz karşılığı TL swap işlemlerinde kullanılan TL faizinin %9,75'ten %10,25'e çıkarılması.
	BDDK	Bankaların yurt dışı yerleşiklerle yaptıkları vadede TL alım ve satım yönünde gerçekleştirilecek türev işlemlerde yasal özkaynak kısıtlamalarının gevşetilmesi.
28 Eylül 2020	BDDK	Aktif Rasyosu değeri hedefinin, mevduat bankalarında %95'ten %90'a, katılım bankalarında %75'ten %70'e indirilmesi.
30 Eylül 2020	Cumhurbaşkanlığı	Döviz ve altın alımında uygulanan Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisiyle TL mevduat stopaj oranlarında indirim yapılması
09 Ekim 2020	TCMB	TCMB'nin döviz karşılığı TL swap işlemlerinde kullanılan TL faizinin %10,25 oranından %11,75 oranına yükseltilmesi.
12 Ekim 2020	TCMB	TL cinsinden sağlanan zorunlu karşılıklara ödenen faiz/nema oranlarının %5 oranından %7 oranına çıkarılması. Yabancı para cinsinden sağlanan zorunlu karşılıkların mevduat/katılım fonu yükümlülükleri için tutulması gerekli tutara kadar olan kısmı üstünden uygulanan komisyon oranlarının yarı yarıya düşürülmesi.
22 Ekim 2020	TCMB	Para politikası operasyonel bağlamında değişikliğe gidilerek Geç Likidite Penceresi işlemlerinde uygulanacak Merkez Bankası borç verme faiz oranıyla gecelik borç verme faiz oranı arasındaki farkın 300 baz puan olarak kararlaştırılması.
02 Kasım 2020	TCMB	3 Kasım 2020 tarihinden itibaren, TCMB bünyesinde çalışmalarını yürüten Bankalararası Para Piyasası'nda bankaların borç alabilme limitleri sıfırlanmış, APİ kapsamında TL cinsi kira sertifikaları karşılığında kotasyon yolu ile gerçekleştirilen gecelik vadeli repo işlemleri durdurulmuştur.
03 Kasım 2020	TCMB	Döviz Karşılığı TL Swap Piyasası ve TL Altın Swap Piyasası TL faiz oranı %11,75 oranından %13,25 oranına çıkarılmıştır.
19 Kasım 2020	TCMB	Politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranının %10,25 oranından %15 oranına çıkarılmasına ve bütün fonlamanın temel politika aracı olan bir hafta vadeli repo faiz oranı üstünden yapılması uygun görülmüştür.
20 Kasım 2020	TCMB	Döviz Karşılığı TL Swap Piyasası ve TL karşılığı Altın Swap Piyasası TL faiz oranı %13,25 oranından %15,00 oranına çıkarılmıştır
25 Kasım 2020	TCMB	Geleneksel (çoklufiyat) yöntemiyle düzenlenen Döviz Karşılığı TL Swap ihalesinde vadesi gelmeyen toplam swap işlem miktarı Döviz ve Efektif Piyasaları işlem limitleri %50'den %60'ına çıkarılmıştır.

(TCMB Enflasyon Raporu IV, 2020).

Ülkemizde salgın nedeniyle meydana gelen olumsuz etkilerin azaltılması için mali, sosyal ve ekonomik düzenlemeler yapılarak destek paketleri ilan edilmiştir. Bu çerçevede il kez 18 Mart 2020 tarihinde ilan edilen “Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi” ile parasal ve mali genişleme yolu seçilmiştir. Bu paketle alınan önlemler şu şekildedir (Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi, 2020):

- İhtiyaç duyan ailelere nakit desteği yapılması,
- Emeklilerin maaşlarında iyileştirmeye gidilmesi,
- İstihdam alanında işsizlik ve kısa çalışma ödeneği ile nakit ücret desteği
- SGK, Bağ-kur prim ödemelerinin ertelenmesi,
- Vergi ödemelerinin ertelenmesi ve vergi indirimlerinin yapılması,
- Kredi desteğinin verilmesi ve kredi ödemelerinde ertelemenin yapılması.

Ekonomik İstikrar Kalkanı paketiyle alınan önlemler içinde bankacılığa ilişkin işlemlere ait önlemler ise şu şekildedir (Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi, 2020):

- Nakit akışında bozulma olan işletmelerin banka kredilerinin faiz ve anapara ödemesinde minimum 3 ay erteleme yapılması ve gereksinim durumunda ek finansman desteğinin verilmesi,
- Kamu bankaları aracılığıyla aylık 5.000 TL’den az kazancı olan vatandaşlar için temel ihtiyaç destek kredisinin verilmesi,
- Personel sayılarında azaltmaya gitmemek koşulu ile salgından etkilenen işletmelere “İş’e Devam Kredi Desteği”nin verilmesi,
- Kredi Garanti Fonu Limiti’nin iki katına çıkartılması,
- Konut alma konusunda uygun kredi olanağının sağlanması.

Salgınla mücadele edildiği ve salgına yönelik belirsizliklerin devam ettiği bir süreçte finansal istikrar, üretim ve ihracata dayalı ekonomik iyileşmenin gerçekleştirilmesi için oluşturulan “Yeni Ekonomi Programı 2021-2023” çerçevesinde bankacılığa yönelik

temel amaç ise bankacılık sektörüne ait kaynakları sürdürülebilir ve kaliteli büyümeye yardımcı olacak biçimde verimli alanlara yönlendirmektir (Yeni Ekonomi Programı 2021-2023, 2020).

Son olarak salgının gölgesinde 20 Mart 2021 tarihinde yayınlanan Ekonomi Reformları Eylem Planı'nda "Bankacılık Sektörünün Aktif Kalitesi Artırılacaktır" alt başlığı bulunmaktadır. Bu başlıkta bulunan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) sorumluluğunda, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Finansal Kurumlar Birliği, Türkiye Bankalar Birliği ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) işbirliğiyle 2021 yılının sonuna kadar bitirilmesi beklenen eylem planları şunlardır (Ekonomi Reformları Eylem Planı, 2021):

- Kredi Yaşam Döngüsü Projesi'nin hayata geçirilmesi,
- Yakın izlemede olan krediler için bankacılık sektöründe operasyonel yeniden yapılandırma ve firma rehabilitasyon fonksiyonlarının oluşturulması,
- Problemlili krediler içinde istihdam yaratma ve katma değer üretme kapasitesi olanların rehabilitesi için Girişim Sermayesi Fonlarının kurulmasına ilişkin faaliyetlerin gerçekleştirilmesi,
- Yaşama olanağı bulunmayan donuk alacakların Varlık Yönetim Şirketlerine satışı, aktiften silinmesi gibi metotlarla bilanço dışında bırakılmasına yönelik gereken önlem ve özendirme mekanizmalarının oluşturulması,
- Yakın izleme ve donuk alacak sınıflamasında bulunan kredilerin menkul kıymetleştirilebilmesine ilişkin mevzuat değişikliği gerçekleştirilerek bilanço dışına aktarımlarının sağlanmasıdır.

3.1.5.COVID-19 Pandemi Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Gelişmeler ve Alınan Tedbirler

Covid-19 pandemisi döneminde ekonominin neredeyse durma noktasına gelmesi nedeniyle ve ekonomik sıkıntı yaşayan işyeri ve vatandaşların sorunlarını gidermek amacıyla birçok kurum ve kuruluş tarafından önleyici ekonomik tedbirler alınmıştır.

18 Mart 2020’de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından “Ekonomik İstikrar Kalkanı” olarak adlandırılan yeni ekonomik Paket’te bankaları ilgilendiren tedbirler kısaca şu şekildedir (<http://kilinclaw.com>).

Salgın nedeni ile likidite sorunu yaşayan kuruluşların bankalardan almış oldukları kredi anapara ve faiz ödemelerinin minimum 3 ay süre ile ötelenmesi ve gerektiği hallerde ek finansal desteğin sağlanması kararlaştırılmıştır. Özellikle kamu bankalarından bu düzenlemenin uygulanması istenmiştir. Buna ek olarak Covid-19 pandemisi nedeniyle ticari faaliyetlerinin kötü etkilendiğini beyanda bulunan esnaf ve sanatkârların, talep etmeleri halinde Halk bankasına olan kredi borçlarının anapara ve faiz ödemeleri Nisan, Mayıs ve Haziran ayları için ertelenmiştir. Kredi Garanti Fonu limitinin 25 Milyar TL’den 50 Milyar TL’ye çıkartılmıştır ve likidite sıkışıklığı ve teminat açığı bulunan işletme ve KOBİ’lere kredi kullanımında öncelik verilmiştir. Ayrıca vatandaşlar için sosyal amaçlı kredi paketlerinin uygulanmaya alınması teşvik edilmiştir. 10- 500 Bin TL değerinden düşük evler için kullanılacak olan konut kredilerinde, kredilendirilebilir miktarın %80’den %90’a yükseltilmesine ve en düşük peşinat %10’a düşürülmesine karar verilmiştir. Ek

olarak Covid-19 pandemisi kapsamında getirilen tedbirler sebebi ile Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında temerrüde düşen kuruluşların kredi siciline “mücbir sebep” notu düşülmesi kararlaştırılmıştır (<http://kilinclaw.com>).

BDDK tarafından 16 Mart 2020 tarihinde alınan kararlar; 31 Aralık 2020’ye kadar ve bankaların tüm kredileri ve alacakları için temerrüde düşen kredilerin donuk alacak şeklinde sınıflandırılması için geçecek sürenin 90 günden 180 güne yükseltilmesi kararlaştırılmıştır. Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik kapsamında kredi riskine ilişkin tutarın hesap edilmesinde; hesaplama tarihinden önceki son 252 iş gününe ait Merkez Bankası’nın döviz alış kurlarının basit aritmetik ortalamasından faydalanılmasına olanak sağlanmıştır. 90 gün gecikme süresinin, TFRS 9 kapsamında beklenen kredi zararı ayıran firmaları da kapsayacak şekilde 180 gün ve finansal kiralama şirketlerinde ise 240 gün olarak uygulanması kararlaştırılmıştır. 90 günlük gecikmeye rağmen “Tasfiye Olunacak Alacaklar” hesabına aktarımı yapılamayan alacaklar için şirketlerin kendi bünyesinde karşılık ayırmasına devam edilmesine ilişkin uygulamanın kaldırılması kararlaştırılmıştır. Kredilerin gruplandırılması ve bunlara yönelik ayrılacak karşılıklar için usulde, İkinci Grupta sınıflandırılması için öngörülen 30 gün gecikme süresinin, Birinci Grupta izlenen krediler gibi 90 gün şeklinde uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda 30 gün gecikmiş olmasına karşın Birinci Grupta sınıflandırılması sürdürülen krediler için ayrılacak karşılıkların, bankaların TFRS 9 bünyesinde beklenen kredi zararının hesap edilmesinde faydalandırdıkları kendi risk modelleri dahilinde ayrılmasına yönelik uygulamaya 30.09.2021 sonu itibariyle kaldırılmıştır. Bankaların kullandığı tüketici ve taşıt kredilerine ilişkin anapara ve faiz ödemesinin müşterileri talebi doğrultusunda 30.06.2021 tarihine kadar ertelenmesi

durumunda erteleme süresinin vade sınırlarında göz önünde bulundurulmasına yönelik uygulama 30.09.2021 sonu tarihinde kaldırılmıştır. Ek olarak nakit kullanımı ya da nakit kullanımla hizmet ve mal alımına kapatılmasının, kart çıkaran kurumların isteğine bırakılmasına yönelik uygulamaya 30.09.2021 sonu tarihinde kaldırılmıştır (<http://bddk.org>).

TCMB Tarafından açıklanan önlemler;

2020-15 sayılı kararla Merkez Bankası, Para Politikası Kurulu'nun politika faizinin %10,75'ten %9,75'e düşürülmesine karar verilmiştir.

2020-16 Sayılı kararla Merkez Bankası, gün içi ve gecelik vadedeki hazır imkanlar dahilinde bankalara gereksinim duyabilecekleri likiditenin sağlanacağı kararı alınmıştır. Dolar karşılığı 1, 3 ve 6 ay vadeli olarak yapılan swap ihalelerinin süreceğini ve bahsi geçen ihalelerin Euro ve altın karşılığı da düzenlenebileceğine karar verilmiştir. Reel kredi büyüme şartlarını yerine getiren bankaların yabancı para cinsinden zorunlu karşılık oranlarının tüm sorumluluk türleri ve vade dilimlerinde 500 baz puan indirildiği kararlaştırılmıştır. 18 Mart 2020'den 30 Haziran 2020'ye kadar vadesi gelecek reeskont kredisi geri ödemelerine 90 güne kadar vade uzatıma olanağı tanınmıştır. Kredi taahhüdü açık olan reeskont kredileriyle 18 Mart 2020'den 30 Haziran 2020'ye kadar kullanılacak reeskont kredilerine 12 ay ek taahhüt kapama süresi verilmesi kararlaştırılmıştır. Var olan reeskont kredileri için belirlenen üst limit süreleri, 20 Mart 2020 tarihinden itibaren geçerli

olacak şekilde kısa vadeli kullanmalar için 120 günden 240 güne, daha uzun vadeli kullanmalar için ise 720 güne çıkartılmıştır (<http://tcmb.gov>).

Kamu bankaları ve özel bankalarca açıklanan önlemler kapsamında kullanılan kredilere ilişkin anapara, faiz ve komisyon ödemeleri bankalarca ertelenmiştir. Öte yandan öncelikle lojistik, turizm, AVM, perakende sektörleri olmak üzere tüzel kişi banka müşterilerinin kullandığı ticari kredi ve KOBİ kredilerinin tekrar yapılandırılması ve gereksinim dahilinde değişiklik gösteren uzunluklarda ödemesiz dönem belirlenmesi kararı alınmıştır. Çalışanlarının maaşlarını banka üzerinden ödeyen şirketlere istihdamlarını azaltmamaları şartıyla 3 aylık maaş gideri kadar ek limit desteği sağlanmıştır. Dijital bankacılık uygulamaları üstünden gerçekleştirilecek havale ya da EFT işlemlerinden kesilen ücretlerin kaldırılması ve Covid-19 pandemisi tedbirleri doğrultusunda banka şubelerinin çalışma saatlerinin hafta içi 12.00-17.00 saatleri arasına alınması ve mobil bankacılık uygulamalarının ağırlık kazanması gibi tedbirler alınmıştır (<http://tcmb.gov>).

Tüm ekonomik çerçevelerce alınan tedbirlerde görüldüğü üzere Covid-19 pandemisi etkilerine ilişkin alınan önlemler, bankacılık sektörüne ve reel sektöre gereksinim uydukları likiditeyi uygun imkânlarla sağlamayı hedeflemektedir.

3.1.6.Literatür Taraması

İlk COVID-19 vakasının tespit edilmesi ve önlemlerin alınması aşamasının üstünden çok zaman geçmemiş olması pandeminin etkilerini değerlendirecek verilerin

kısıtlı olmasına neden olmaktadır. Bu sınırlılıkları dikkate alarak yerli literatürde konuya ilişkin araştırmalarda günlük verilere ulaşılması ve sektör açısından değerlendirme yapılabilmesi için BIST'te bulunan sektörler üstünden pandeminin ve alınan önlemlerin etkilerinin gözlemlendiği görölmektedir. Literatür incelendiğinde BIST'te bulunan sektörlerin analizini yapan araştırmalar içinde bankacılık sektörünü de çalışmalara dahil edildiği görölmektedir (Cavlak, 2020). Bankacılık sektörünün salgından ve salgın için alınan önlemlerden etkilenme durumunun değerlendirildiği bu araştırmalarda genel bir sonuç bulunmamakla beraber bankacılık sektörünün salgından olumlu geri dönüş alan ve orta düzeyde etkilenen sektörler arasında olduğunu ifade eden araştırmalar çoğunluktadır (Özen, 2020).

Bu olumlu sonuçlar haricinde Keleş (2020) salgına ilişkin vakalar ile ölümlere yönelik eşik noktalarıyla 18 Mart 2020 tarihinde açıklanan önlem paketinin bankalar açısından olumlu etkisinin olduğunu ancak bu tarih sonrasında kümülatif anormal getirilerde uzun vadeli bir düşme olduğunu ifade etmektedir. Vaka, ölüm ve önlemlere ilişkin piyasa reaksiyonlarının sektörler açısından çeşitlilik sergilediği saptanan araştırmada bankalar bakımından Mart ayının genelinde olumlu performans göstergeleri bulunurken 100. Vaka ve ekonomik önlem paketin sonrasında olumsuz performans görülmesi; banka yatırımcılarının kredi genişleme ve borç öteleme kararlarını bünyesinde barındıran bu duruma olumsuz tepki gösterdikleri biçiminde yorumlanmıştır. Peker ve Demirhan (2020) tarafından yapılan araştırmada da bankacılık sektörünün salgının Çin'de başlaması açısından olumlu, Türkiye'de görülmesinden olumsuz etkilenen sektörler arasında değerlendirildiği görölmektedir. Aynı zamanda 21 Mart 2020 tarihinde alınan önlemlere karşın diğer sektörlerle hizmet veren ulaştırma, sigorta ve banka sektörlerinin

eski seviyelerine gelememiş olmalarına dikkat çekilmek istenmiştir. Bu noktada uzun vadeli olarak salgından negatif olarak etkilenen ve hala salgın öncesi seviyesine gelemeyen sigorta, bankacılık ve ulaştırma sektörleri için daha çok dijitalleşmeye eğilinmesi ve yüz yüze yapılan işlemlerin online kanaldan yapılabilir hale getirilmesi için de daha çok kaynak ayrılmasının önemi araştırmada vurgulanmıştır.

Salgın çerçevesinde alınan önlemlerin Türkiye’de tüketici kredilerinin hacmini artırdığı gerçekleştirilen araştırmalarla ortaya koyulmuştur. Pandemi boyunca sağlanan kredi destek önlemleri kapsamında bankacılık alanının reel kesim ve hane halkını kredi açısından desteklediği ve bu sayede pandeminin ekonomi üstündeki olumsuz etkilerine engel olunmasında katkı sağladığı düşünülmektedir (Ersoy vd., 2019).

Salgınla mücadele bünyesinde alınan önlemler içinde bütün vatandaşlar için temel ihtiyaç destek kredileri, işletmeler ve esnaflar için verilen iş destek kredilerinin başvurularının yalnızca dijital bankacılık aracılığı ile yapılmasının mecburi olduğu süreçlerde dijital bankacılık hizmet ve ürünlerinin kullanılma oranında yükselme olduğu da gözlenmiştir (Beybur ve Çetinkaya, 2020). Türkiye’de pandemi döneminde hayata geçirilen önlemlerin bankaların aktif kalitesine işaret eden oranları (toplam verilen kredi/toplam mevduat oranı) üstündeki etkilerinin değerlendirilmesi için yapılan araştırmalarda (Kartal, 2020) hayata geçirilen tedbirlerin genellikle olumlu sonuçlara neden olduğunu yansıtmakla beraber her bankanın aktif kalite oranının artış eğiliminde olmadığı görülmektedir.

Literatür incelendiğinde yoğunlukta olmasa da mülakat ve anket yöntemlerinden faydalanarak pandemi süreci ve bu süreç dahilinde alınan önlemlerin müşteriler ve banka çalışanları gözünden değerlendirildiği çalışmalar bulunmaktadır (Şensoy vd., 2020).

Bayar ve Varışlı (2020) tarafından yapılan araştırmada salgının ülkemizde tüketici kredilerinin hacmi üstündeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda salgının tüketici kredilerinin üstündeki etkisinin anlamlı ve olumlu yönde olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonuç doğrultusunda salgının tüketici kredilerinin artması yönünde bir etkisinin olduğu görülmüştür. Aynı zamanda açılan kredilere uygulanan ortalama faiz oranlarının döviz kuru ve enflasyonun ise tüketici kredilerinin üzerindeki etkisinin anlamlı ve olumsuz olduğu ifade edilmiştir.

Bekçi, Köse ve Aksoy (2020) tarafından yapılan çalışmada ülkemiz bankalarının verilen toplam mevduat ve krediler rasyosunun hangi ölçüde etkilendiği değerlendirilmek istenmiştir. Araştırma sonucunda kamu sermayeli yatırım bankalarının gelecek dört çeyreklik süreç için aktif kalitesini gösteren oranlarda azalış gösteren bir eğilimle karşı karşıya kalacağı belirtilmiştir. Kuveyt Türk Katılım Bankası, Finans Katılım Bankası ve İş Bankası'nın gelecek dört çeyreklik süreçte aktif kalitelerinin azalış göstereceği öngörülmüştür. Öte yandan Albaraka Türk Katılım Bankası, Yapı Kredi Bankası ve Garanti Bankası'nın aktif kalitelerinin ise artış eğiliminde olduğu saptanmıştır.

Beybur ve Çetinkaya (2020) tarafından yapılan araştırmada pandemi döneminin dijital bankacılık hizmet ve ürünlerinin kullanılmasına etkisi araştırılmıştır. Araştırma kapsamında ülkemizde pandeminin olduğu Mart 2020'den önceki ve sonraki 6 aylık sürece dair veriler değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda temel ihtiyaç kredisi

başvurularına yalnızca dijital bankacılıkla izin verildiği dönemlerde dijital bankacılık hizmet ve ürünlerinin kullanımının yükseldiği görülmüştür.

Güler (2020) yapmış olduğu çalışmada COVID-19 süresi boyunca banka müşterilerinin bankalara ilettikleri şikayet ve itirazlar değerlendirilmiştir. Bu araştırma sonucunda müşterilerin bankaya ilettikleri iletilerin %52 oranında kredi kartı, %14 oranında krediler ve %6 oranında hizmetlerle ilgili olduğu gözlemlenmiştir.

Kartal (2020) tarafından yapılan çalışmada Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun (BDDK) 18 Nisan 2020'de aldığı kararlarla 1 Mayıs 2020'de yürürlüğe girecek düzenlemesinin yatırım bankaları üstündeki olası etkisi değerlendirilmek istenmiştir. Araştırmada düzenlemenin içerik açısından eksiklikler barındırdığı ifade edilmekle beraber kamu yatırım bankalarının hedef aktif rasyosunu sağladığı ve aktif rasyosunu tutturma açısından ise çoğu zaman yabancı yatırım bankalarına göre geride kaldığı gözlemlenmiştir.

Keleş (2020) tarafından yapılan araştırmada salgından kaynaklanan vakalar ve ölümlere yönelik eşik noktalarıyla alınan önlemler gibi kimi önemli durumların pay piyasasına etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda 18 Mart 2020'de açıklanan salgın tedbirlerinin bankalar açısından olumlu etkide bulunduğu ancak bu tarihten sonra kümülatif anormal getirilerde uzun zamanlı bir düşmeye neden olduğu gözlemlenmiştir. Salgına ilişkin vaka, ölüm ve önlemlere ilişkin piyasa reaksiyonlarının sektör bazında farklılıklar taşıdığı saptanan araştırmada bankalar bakımından Mart ayı genelinde

performansların olumlu olduğu görülürken 100. Vaka ve ekonomik önlem paketi sonrasında olumsuz performans dikkat çekmiştir. Bu durum banka yatırımcılarının kredi genişleme ve borç öteleme kararlarını kapsayan bu olaya olumsuz tepki gösterdikleri yönünde açıklanmıştır.

Ersoy, Gürbüz ve Erdoğan (2019) Covid-19'un Türk Bankacılık ve Finans Sektörü üstündeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede ülkemizde virüsün görüldüğü 11 Mart 2020'den on hafta önce ve sonrasına ait bankacılık verileri değerlendirilerek alınan pandemi önlemlerinin sektör üstündeki etkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda kredi ortalamalarının virüs öncesi baz alındığında artış gösterdiği gözlemlenmiştir. En fazla artış ise %15 oranı ile taksitli ticari kredilerde yaşanmıştır. Öte yandan virüs öncesi döneme göre sonrası dönemde kişisel kredi kartlarının oranında %6,3 düşüş olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde, bankacılık sektörünün reel kesim ve hane halkını kredi kanallarıyla desteklediği ve pandeminin ekonomi üzerindeki olası olumsuz etkilerine engel olma noktasında destek sağladığı söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde bankacılık sektörünün ve seçilen bankaların finansal tablolarından yararlanılarak oran analizleri ve yorumları yapılmıştır.

4.1. Covid-19 Salgınının Türkiye’de Seçilmiş Bankaların Mali Yapıları

Üzerindeki Etkileri

Covid-19 pandemisi her sektör gibi bankacılık sektörünü de derin bir şekilde etkilemiştir. Bu kısımda, Covid-19 pandemisinin Türkiye’deki başlıca bankaların ve bir bütün olarak bankacılık sektörünün mali performansı ve finansal yapısı üzerindeki etkileri analiz edilmektedir.

4.1.1. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Bu çalışmanın konusu Covid-19 pandemisinin Türkiye’deki başlıca bankaların ve bir bütün olarak bankacılık sektörünün finansal performansı ve mali yapısı üzerindeki etkilerinin analiz edilmesidir. Bu amaçla, hem Türk bankacılık sektörüne ait makro-finansal sektör verilerinden, hem de Türkiye’deki (i) kamu bankaları ve (ii) özel bankalar sınıflarından en büyük toplam aktife sahip olan ilk üçer bankadan oluşan toplamda altı adet bankanın finansal tablolarındaki rakamlardan faydalanılarak görece kapsamlı bir oran analizi (rasyo analizi) gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, finansal tablo rakamlarından ve rasyolardan yararlanılarak betimsel analiz ve veri analizi yöntemlerine de başvurulmuştur.

Bu çerçevede, çalışmanın araştırma soruları şunlardır: (i) “Covid-19 Salgını Türkiye’deki başlıca kamu ve özel sektör bankaları ile bir bütün olarak Türk Bankacılık sektörüne ilişkin temel finansal göstergeleri ne şekilde etkilemiştir?”, (ii) “Bu olası etkinin mevcudiyeti varsayımı altında söz konusu etkinin temel sebepleri nelerdir?”, (iii) “Bankaların mali yapılarının küresel salgın ve diğer dışsal şoklara karşı daha dirençli olabilmesi için sektörel bazda ve banka düzeyinde uygulanabilecek olan politika ve stratejiler neler olabilir?”

Çalışma kapsamında Covid-19 salgınının makro düzeyde Türkiye bankacılık sektörünün temel mali göstergeleri üzerindeki etkileri, özelde ise salgının en büyük üç kamu ve üç özel bankanın (toplam aktifleri en büyük olan üç kamu ve üç özel bankanın) mali yapıları üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. 2022 yılı ilk çeyrek verilerine göre aktif büyüklüğü bazında en büyük ilk üç kamu bankası Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. ve Türkiye Halk Bankası A.Ş.’dir. Diğer yandan, Türkiye’de aynı dönem verilerine göre benzer şekilde aktif büyüklüğü bazında en büyük ilk üç özel banka ise Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası’dır (TBB, 2022a). Söz konusu bankalar ve 2022 ilk çeyrek aktif büyüklükleri -yaklaşık değer olarak- aşağıda yer alan Tablo 4’te yansıtılmaktadır (TBB, 2022a):

Tablo 4
Türkiye’de En Büyük Kamu ve Özel Bankalar

KURUM	TOPLAM AKTİF (MİLYAR TL)
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1.50
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1.10
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0.96
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0.85
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0.81

TBB (2022a).

Çalışmada kullanılan yöntem ise temelde betimsel analiz ve veri analizidir. Bu kapsamda, hem ilgili literatürden yoğun olarak yararlanılmış hem de incelenen bankaların 2019 ve 2020 yıllarına ait finansal tablolarındaki veriler oran analizi (rasyo analizi) yöntemi ile analiz edilmiştir. Analizde kullanılan veriler ise Kamuyu Aydınlatma Platformu'ndan (KAP) ve Türkiye Bankalar Birliği'nden (TBB) elde edilmiştir.

4.1.2.Bulgular

Bu alt başlık dahilinde bir bütün olarak bankacılık sektörüne ve seçilen bankalara ilişkin finansal veriler analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Bankacılık Sektörünün Finansal Durum Analizi

Aşağıda yer alan Tablo 5'te Türk bankacılık sektörüne ait (bankacılık sektör bilançosuna ait) 2019 ve 2020 yılı verileri yansıtılmaktadır:

Tablo 5

Bankacılık Sektör Bilançosu

HESAP ADI	DÖNEM		DEĞİŞİM	
	2020	2019	TUTAR	ORAN
Nakit Değerler	71.365	51.154	20.211	40%
T.C. Merkez Bankasından Alacaklar	285.724	186.792	98.932	53%
Para Piyasalarından Alacaklar	7.700	1.123	6.577	586%
Bankalardan Alacaklar	210.796	211.406	-610	0%
Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ.	64.487	36.435	28.052	77%

Tablo 5'in devamı

GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yan. Menk. Değ.	568.249	357.988	210.262	59%
Zorunlu Karşılıklar	321.244	193.140	128.103	66%
Menkul Kıymet Ödünç Piyasasından Alacaklar	1.133	790	344	44%
Ters Repo Alacakları	28.051	53.913	-25.863	-48%
Krediler	3.576.375	2.655.946	920.429	35%
Takipteki Alacaklar	152.560	150.763	1.797	1%
Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	198.657	143.536	55.122	38%
a) 12 Ay Beklenen Zarar Karşılığı (Birinci Aşama)	24.247	13.633	10.614	78%
b) Kredi Riskinde Önemli Artış (İkinci Aşama)	60.087	31.691	28.396	90%
c) Temerrüt- Özel Karşılık (Üçüncü Aşama)	114.323	98.211	16.112	16%
Faiz (Kar Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	267.951	206.054	61.898	30%
a) Kredi Faiz (Kar Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	86.626	75.334	11.292	15%
b) Menkul Değerler Faiz Reeskontları	97.713	70.730	26.984	38%
c) Diğer Faiz (Kar Payı) ve Gelir Reeskontları	83.612	59.990	23.622	39%
Finansal Kiralama Alacakları	11.876	7.621	4.254	56%
İştirakler, Bağlı ve Birlikte Kontrol Edilen Ort.	110.478	84.025	26.452	31%
İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menkul Değerler	389.907	266.497	123.410	46%
Elden Çıkarılacak Kıymetler (Net)	22.087	18.560	3.527	19%
Sabit Kıymetler (Net)	55.266	51.761	3.504	7%
Diğer Aktifler	159.851	100.385	59.467	59%
TOPLAM AKTİFLER	6.106.442	4.490.818	1.615.624	36%
Mevduat (Katılım Fonu)	3.455.314	2.566.900	888.415	35%
a) Vadesiz Mevduat	1.126.424	634.369	492.055	78%
b) Vadeli Mevduat	2.328.891	1.932.531	396.360	21%
T.C. Merkez Bankasına Borçlar	128.546	93.363	35.183	38%
Para Piyasalarına Borçlar	184.493	4.257	180.237	4234%
Menkul Kıymet Ödünç Piyasasına Borçlar	15.564	16.201	-637	-4%

Tablo 5'in devamı

Bankalara Borçlar	657.630	533.257	124.373	23%
Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonlar	255.122	153.645	101.477	66%
Fonlar	22.629	19.588	3.041	16%
İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net) (37+38)	224.114	193.536	30.578	16%
a) Tahviller ve Bonolar	207.594	177.561	30.033	17%
b) V.D.M.K. ve Diğer İhraç Edilen Menkul Kıymetler	16.520	15.975	545	3%
Kiralama İşlemlerinden Yükümlülükler (Net)	10.728	10.277	451	4%
Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler	5.658	6.026	-367	-6%
Sermaye Hesaplamasına Dahil Edilecek Borçlanma Araçları (Net)	159.365	130.218	29.147	22%
Faiz (Kar Payı) ve Gider Reeskontları	101.074	64.267	36.807	57%
a) Mevduat (Katılım Fonu) Faiz (Kar Payı) Reeskontları	8.907	9.507	-600	-6%
b) Diğer Faiz (Kar Payı) ve Gider Reeskontları	92.167	54.760	37.407	68%
Karşılıklar	63.452	42.871	20.581	48%
Diğer Pasifler	223.161	164.239	58.922	36%
TOPLAM YABANCI KAYNAKLAR	5.506.851	3.998.643	1.508.208	38%
Ödenmiş Sermaye	125.089	102.526	22.563	22%
Yedek Akçeler	372.101	313.736	58.365	19%
Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Farkları	24.954	21.793	3.161	15%
Menkul Değerler Değerleme Farkları	21.759	13.702	8.057	59%
Dönem Karı (Zararı)	58.503	49.043	9.460	19%
Geçmiş Yıllar Karı (Zararı)	-2.815	-8.624	5.809	-67%
TOPLAM ÖZKAYNAKLAR	599.590	492.175	107.415	22%
TOPLAM PASİFLER	6.106.442	4.490.818	1.615.624	36%
Gayrinakdi Kredi ve Yükümlülükler	1.002.471	814.961	187.510	23%
Taahhütler (59+60)	4.994.361	4.006.120	988.241	25%
a) Türev Finansal Araçlar	3.976.688	3.222.895	753.793	23%

Tablo 5'in devamı

b) Diğer Taahhütler	1.017.673	783.225	234.448	30%
Bankalara Kullandırılan Krediler	58.548	56.758	1.791	3%
Bankalar Mevduatı (Katılım Fonu)	161.044	111.107	49.936	45%

(BDDK 2019-2020 verileri kullanılarak hesaplanmıştır).

2020 yılında bankacılık sektörü toplam karı bir önceki yıla göre %19 artış sergilemiştir. Toplam aktifler ise aynı dönemde %36 artış sergilemiştir. Kredilerde %35 artış olmakla birlikte “12 Ay Beklenen Zarar Karşılığı (Birinci Aşama)” ve “Kredi Riskinde Önemli Artış (İkinci Aşama)” kalemlerindeki sırasıyla %78 ve %90 oranındaki artışlar artan riske işaretler. Ayrıca, “Beklenen Zarar Karşılıkları (-)” kalemindeki %38 oranındaki artış ise artan riski destekler niteliktedir. Bununla birlikte hem bankalar mevduatı hem de vadeli ve vadesiz mevduat kalemlerindeki artışlar da reel sektördeki ve yatırımlardaki durgunluklara işaret olabilir. Nitekim yatırıma yönlendirilebilecek olan fonların âtil fonlara katılma oranının arttığı görülmektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 6’da ise Türk bankacılık sektörüne ilişkin kar/zarar oranları yansıtılmıştır:

Tablo 6

Türk Bankacılık Sektörüne İlişkin Kar/Zarar Oranları

HESAP KALEMİ	DÖNEM		DEĞİŞİM	
	2020	2019	TUTAR	ORAN
Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	308.099	322.827	-14.728	-5%
a) Tüketici Kredilerinden Alınan Faizler (Kar Payları)	72.142	63.530	8.612	14%
b) Kredi Kartlarından Alınan Faizler (Kar Payları)	10.534	13.984	-3.450	-25%
c) Taksitli Ticari Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	36.027	37.376	-1.349	-4%
d) Diğer Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	189.396	207.937	-18.541	-9%

Tablo 6'nın devamı

Takipteki Alacaklardan Alınan Faizler (Kar Payları)	8.165	9.691	-1.526	-16%
Bankalardan Alınan Faizler (Gelirler)	7.291	11.987	-4.696	-39%
Para Piy. İşl. Alınan Faizler	303	702	-399	-57%
Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ. Alınan Faizler	1.451	787	664	84%
GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Menk. Değ.den Alınan Faizler	50.592	36.255	14.337	40%
İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Menk. Değ.den Alınan Faizler	41.502	28.824	12.678	44%
Ters Repo İşlemlerinden Alınan Faizler	2.716	4.145	-1.428	-34%
Finansal Kiralama Gelirleri	801	723	78	11%
Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Gelirler (Diğer Gelirler)	2.553	4.578	-2.026	-44%
Toplam Faiz (Kar Payı) Gelirleri (1+...+14)-(2+3+4+5)	423.472	420.520	2.952	1%
Mevduata Verilen Faizler (Katılım Fonlarına Ödenen Kar Payları)	123.042	174.674	-51.632	-30%
Bankalara Verilen Faizler (Giderler)	22.757	28.894	-6.137	-21%
Para Piy.İşl.Verilen Faizler	7.863	8.062	-200	-2%
İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Faizler (Ödenen Kar Payları)	25.680	23.742	1.938	8%
Repo İşlemlerine Verilen Faizler	18.554	18.633	-78	0%
Finansal Kiralama Giderleri	1.661	1.820	-159	-9%
Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Giderler (Diğer Giderler)	9.119	2.340	6.779	290%
Toplam Faiz (Kar Payı) Giderleri (16+...+22)	208.676	258.165	-49.489	-19%
NET FAİZ (KAR PAYI) GELİRİ (GİDERİ) (15-23)	214.796	162.355	52.441	32%
Takipteki Alacaklar Özel Provizyonu	41.560	56.555	-14.995	-27%
PROV.SONRASI NET FAİZ (KAR PAYI) GELİRİ (GİDERİ) (24-25)	173.236	105.800	67.436	64%
Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	16.036	16.006	29	0%
a) Nakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	7.714	7.832	-118	-2%
b) Gayrinakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	8.321	8.174	147	2%
Alınan Kar Payları	5.587	4.787	800	17%
Bankacılık Hizmetleri Gelirleri	42.635	49.640	-7.005	-14%
Aktiflerimizin Satışından Elde Edilen Gelirler	2.837	1.685	1.152	68%
Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler	35.444	34.285	1.158	3%
Toplam Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler (27+30+31+32+33)	102.538	106.404	-3.866	-4%
Personel Giderleri	39.332	34.119	5.213	15%
Genel Karşılık Provizyonu	52.738	21.199	31.540	149%
Kıdem Tazminatı Provizyonu	991	857	133	16%

Tablo 6'nın devamı

Menkul Değerler Değer Azalma Provizyonu	362	129	234	182%
İştirakler, Bağlı ve Birl. Kont. Ed. Ort. Değ. Azalma Proviz.	799	1.613	-814	-50%
Diğer Provizyonlar	17.222	7.012	10.210	146%
Verilen Ücret ve Komisyonlar	13.659	16.389	-2.730	-17%
Amortisman Giderleri	7.595	6.805	790	12%
Vergi, Resim, Harç ve Fonlar	4.355	4.018	337	8%
Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Giderler	44.113	36.502	7.610	21%
Toplam Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Giderler (35+...+44)	181.166	128.643	52.523	41%
Sermaye Piyasası İşlemleri Karları (Zararları) (Net)	-22.487	-17.472	-5.016	29%
Kambiyo Karları (Zararları) (Net)	3.730	-5.510	9.241	168%
Olağanüstü Gelirler (Giderler) (Net)	2	1	1	163%
Net Parasal Pozisyon Karı (Zararı)	0	0	0	0%
Toplam Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler (Giderler)	-18.755	-22.981	4.226	18%
VERGİ ÖNCESİ KAR (ZARAR) [(26+34+50)-45]	75.853	60.579	15.274	25%
Vergi Provizyonu	17.350	11.536	5.814	50%
DÖNEM NET KARI (ZARARI) (51-52)	58.503	49.043	9.460	19%

(BDDK 2019-2020 verileri kullanılarak hesaplanmıştır).

Tablo 6'daki verilere göre bankacılık sektörünün dönem net karı 2020 yılında bir önceki yıla göre %19 artış sergilemiştir. Bankacılık sektörü kambiyo karı 2020 yılında yıllık bazda %168 gibi yüksek bir artış sergilemiştir. Bu durum kurdaki aşırı oynaklığın bankaların avantajına kullanıldığının göstergesi olabilir. Özellikle de döviz borcu olmayan bankaların bu oynaklıktan yüksek derecede fayda elde etmiş olma olasılığı kuvvetle muhtemeldir. 2020 yılında uygulanan düşük faiz politikası neticesinde banka kredilerine oluşan aşırı talep sonucunda ise bankacılık sektörünün faiz gelirlerinde önemli bir artış gerçekleşmiştir. Nitekim 2020 yılında net faiz (kâr payı) geliri 2019 yılına göre %32 oranında artış sergilemiştir.

Aşağıdaki Tablo 7’de ise Türk bankacılık sektörüne ilişkin finansal verilerden oluşturulan rasyolar (oranlar) yer almaktadır:

Tablo 7

Türk Bankacılık Sektörüne İlişkin Rasyolar (%)

HESAP KALEMİ	DÖNEM		DEĞİŞİM	
	2020	2019	MUTLAK	ORAN
Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	4,08	5,36	-1,28	-0,24
Takipteki Alacaklar Karşılığı / Brüt Takipteki Alacaklar (%)	74,94	65,14	9,79	0,15
Yüksek Montanlı (1 Milyon TL ve Üzeri) Mevduat / Toplam Mevduat (%)	56,72	54,22	2,5	0,05
(Bilanço Dışı Riskler - Türev Finansal Araçlar) / Toplam Aktifler (%)	33,08	35,59	-2,51	-0,07
Türev Finansal Araçlar / Taahhütler (%)	79,62	80,45	-0,83	-0,01
Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (%)	1,38	1,44	-0,06	-0,04
Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (%)	1,07	1,16	-0,1	-0,09
Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar (%)	11,36	11,48	-0,12	-0,01
Toplam Faiz Gelirleri / Faiz Getirili Aktifler Ortalaması (%)	8,3	10,75	-2,45	-0,23
Toplam Faiz Giderleri / Faiz Maliyetli Pasifler Ortalaması (%)	5,52	8,45	-2,93	-0,35
Net Faiz Geliri (Gideri) / Ortalama Toplam Aktifler (%)	3,91	3,85	0,06	0,02
Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / Toplam Gelirler (%)	10,5	12,2	-1,7	-0,14
İşletme Giderleri / Ortalama Toplam Aktifler (%)	1,59	1,77	-0,18	-0,1
Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler (%)	96,98	97,08	-0,1	0,00
Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmetleri Gelirleri / İşletme Giderleri (%)	67,11	88,05	-20,94	-0,24
Ortalama Toplam Aktifler / Ortalama Toplam Personel Sayısı (Bin TL)	26.982,38	20.480,04	6.502,35	0,32
Toplam Mevduat / Ortalama Toplam Personel Sayısı (Bin TL)	16.983,58	12.474,90	4.508,68	0,36

Tablo 7'nin devamı

Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Ortalama Toplam Personel Sayısı (Bin TL)	372,63	293,54	79,09	0,27
Toplam Mevduat / Ortalama Toplam Şube Sayısı (Bin TL)	305.565,31	223.583,99	81.981,32	0,37
Krediler / Ortalama Toplam Şube Sayısı (Bin TL)	330.674,30	245.008,35	85.665,96	0,35
Toplam Personel Sayısı / Toplam Şube Sayısı (Kişi)	18,16	17,99	0,17	0,01
Menkul Değerlerin Ağırlıklı Ortalama Vadesi (Gün)	1.549,99	1.710,13	-160,15	-0,09
Alım-Satım Amaçlı Menkul Değerlerin Ağırlıklı Ortalama Vadesi (Gün)	1.362,24	790,11	572,13	0,72
Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (%)	108,26	109,64	-1,38	-0,01
Toplam Menkul Değerler / Toplam Mevduat (%)	29,6	25,75	3,85	0,15
Vadesiz Mevduat / Toplam Mevduat (%)	32,6	24,71	7,89	0,32
Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (%)	18,74	18,4	0,34	0,02
Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar (%)	907,85	803,73	104,12	0,13

(BDDK 2019-2020 verileri kullanılarak hesaplanmıştır).

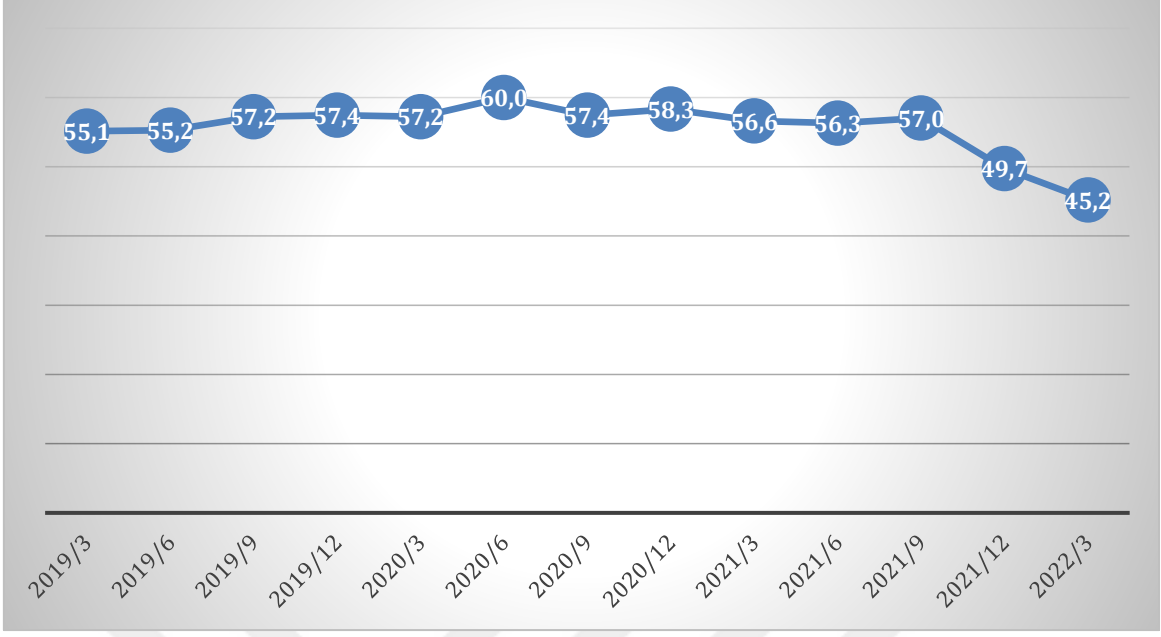
Yukarıda yer alan Tablo 7 Türk Bankacılık sektörüne ilişkin “Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler (%)” oranının 2020 yılında azalış sergilediği gözlemlenmektedir. Özkaynak karlılığı da benzer şekilde düşüş yaşamıştır. Bununla birlikte, aynı dönemde, Yabancı Kaynaklar / Toplam Özkaynaklar (%) oranında ise %15’lik bir artış görülmektedir. Bu ise yabancı kaynaklardaki döviz oranına ve cinsine bağlı olarak TL’deki oynaklık ve değer kaybı eğilimi dikkate alındığında bir risk faktörü olarak ortaya çıkma potansiyeline sahiptir. Alım-Satım Amaçlı Menkul Değerlerin Ağırlıklı Ortalama Vadesi (Gün) ise 2020 yılında bir önceki yıla nazaran fazla değişmemiştir. Pandeminin ilk dönemlerinde yaşanan borsa çöküşleri neticesinde hem satım hem de alımlarda ilk etapta -zorunlu olarak- gözle görülür bir durgunluk yaşanmıştır.

Bu ise portföylerdeki menkul kıymetlerin portföyde tutulma sürelerini yapay olarak uzatan bir faktör niteliğindedir. Krediler / Ortalama Toplam Şube Sayısı (Bin TL) oranındaki %27 düzeyindeki artış ise kredi talebinde artışa işaret edebilir. Nitekim bahsi geçen dönemde uygulanan düşük faiz politikası görece yüksek enflasyonlarla birleştiğinde özellikle tüketici kredilerinde dramatik bir artış yaşanmıştır. Takipteki Alacaklar Karşılığı / Brüt Takipteki Alacaklar (%) oranındaki artış ise pandeminin olası risklerine karşı önlemlerin arttırıldığını yansıtmaktadır.

Bankacılık Sektörü Bilanço Yapısı Rasyoları

Bankacılık sektörü diğer sektörlerden önemli ölçüde farklıdır. Bankaların finansal raporları çok fazla ve oldukça çeşitli bilgiler içerir, bunların değerlendirilmesi zaman gerektirir. Finansal oran analizi ise kısmen bu soruna yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Bu alt başlık dahilinde Türk bankacılık sektörüne ilişkin finansal göstergelerin/rasyoların görselleri sunulmuş ve analiz edilmiştir.

Aşağıda yer alan grafikte 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye'deki bankacılık sektörüne ait *TP Varlıklar/Toplam Varlıklar* oranı verisi yansıtılmıştır:

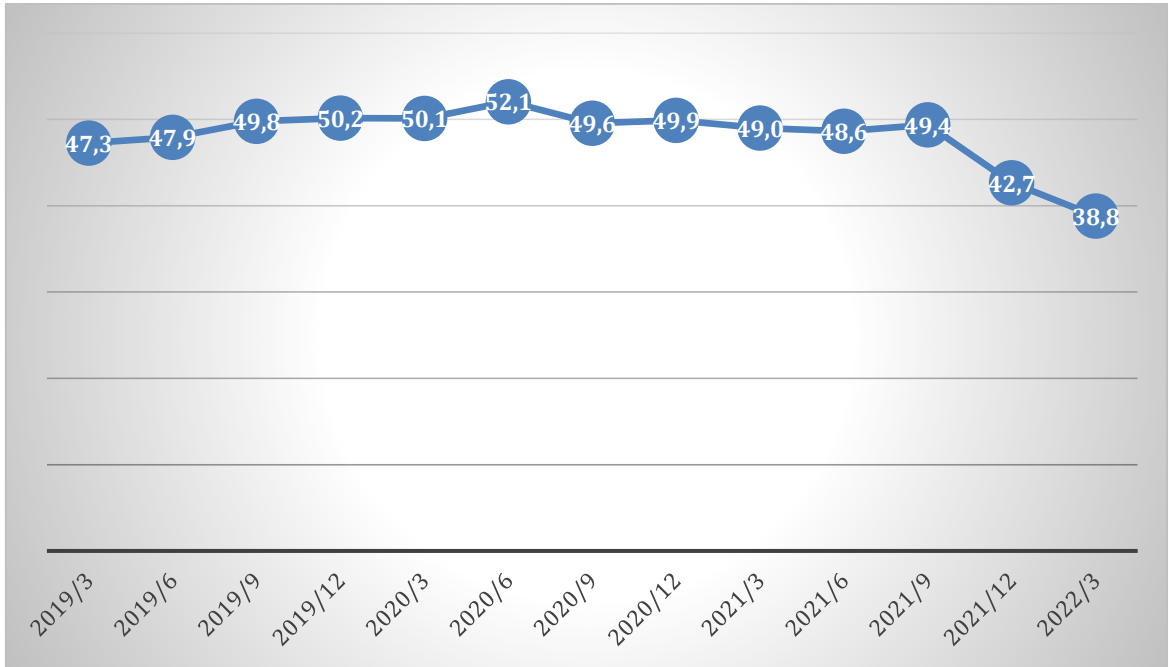

Şekil 2. TP Varlıklar / Toplam Varlıklar(TBB)

Banka bilançolarında (Tek Düzen Hesap Planı olarak) her grup içerisinde yer alan kalemler (hesaplar) Türk parası (TP) ve yabancı para (YP) olarak ikiye ayrılmıştır. Bankaların yabancı para olarak yaptığı işlemlerden doğan tutarların kaydedildiği hesaplar YP olarak belirtilir. Aynı husus Türk parası ile yapılan işlemler ve TP hesaplar için de geçerlidir. Yukarıdaki grafikte yer alan *TP Varlıklar / Toplam Varlıklar* oranı bankaların TL cinsinden varlıklarının toplam varlıkları içindeki payını gösterir. Bu oranın görece düşük seviyelerde ve kontrol edilebilir nitelikte olması önemlidir. Nitekim TL, birçok sebepten kaynaklı olarak, yabancı paralar karşısında oynaklığı yüksek olma eğiliminde olan bir para birimidir. Bu oranın aşırı yükselmesi bankaların YP varlıklarının görece düşük olduğu anlamına gelir ve özellikle de bankaların döviz cinsinden yükümlülüklerinin yüksek olduğu durumlarda TL’de olası bir değer kaybı söz konusu olduğunda bu durum bankaları zarara uğratabilir. Pandemi öncesi istikrarlı bir seyir izleyen bu oranın salgının erken dönemi olan 2020 Haziran’da ani bir yükseliş gerçekleştirdiği, sonraki süreçte ise ciddi orandan düştüğü görülmektedir. 2021 sonu ve 2022 ilk çeyrekteki bu hızlı düşüş ülke

içindeki düşük faiz oranları sebebiyle aşınan karlılığın bankaları yabancı varlıklara yatırım yapmaya yönelttiğini yansıtmaktadır. Bu ise bankalar tarafından hem karlılığı arttırmaya hem de riski minimize etmeye dönük politikaların neticesi olabilir.

Aşağıda yer alan grafikte 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye'deki bankacılık sektörüne ait *TP Yükümlülükler/Toplam Yükümlülükler* oranı verisi yansıtılmıştır:

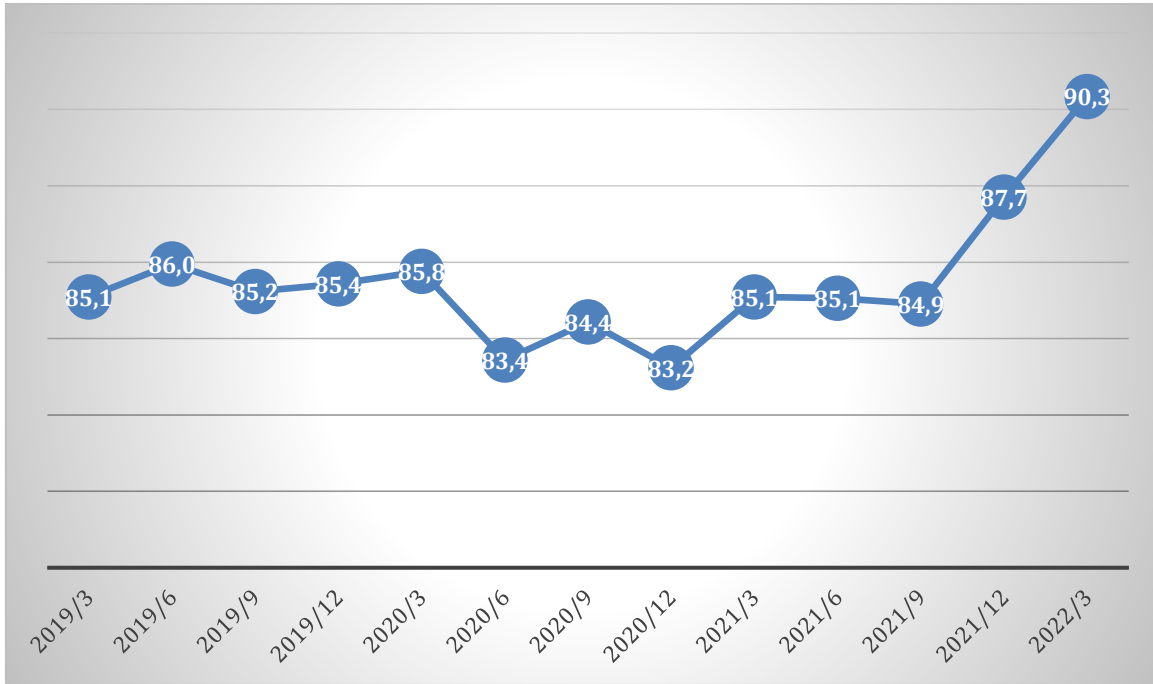

Şekil 3. TP Yükümlülükler / Toplam Yükümlülükler (TBB)

TP Yükümlülükler/Toplam Yükümlülükler oranı bankaların TL cinsinden yükümlülüklerinin toplam yükümlülükler arasındaki payını ve ağırlığını yansıtır. Bu oranın özellikle çok yüksek seviyelerde bulunması bankalar açısından kurun oynaklık seviyesinin yüksek olduğu dönemlerde ve genel olarak makroekonomik istikrarsızlık dönemlerinde başta kur riski olmak üzere genel riski minimize etmeye yardımcı olabilir. Covid-19 pandemisi öncesi *TP Yükümlülükler/Toplam Yükümlülükler* oranının bankacılık sektörü nezdinde artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Salgının erken döneminde – Haziran

2020’de- bu oran zirveye ulaşmıştır. Bu durum pandemi ve dolayısıyla da belirsizlik şartlarında kısmen zorunluluklardan kaynaklansa da bankalar açısından riski düşüren bir faktör niteliğindedir. Ancak, salgın sonrası artan enflasyona eşlik eden düşük faiz politikası ile kur aşırı yükselme eğilimine girmiştir. Bu durumun da etkisiyle bankaların YP yükümlülüklerinin artması *TP Yükümlülükler/Toplam Yükümlülükler* oranında dolaylı olarak azalışa sebep olmuştur. Ancak, her ne sebeple olursa olsun, bu oranın bu denli düşüş yaşaması ve YP yükümlülüklerin – yabancı para cinsinden yükümlülüklerin- makul seviyelerin üzerine çıkıp kontrol edilebilirliğin azalmasına sebebiyet vermesi durumları Türkiye ekonomisi şartlarında bankalar açısından riski arttırıcı bir faktördür.

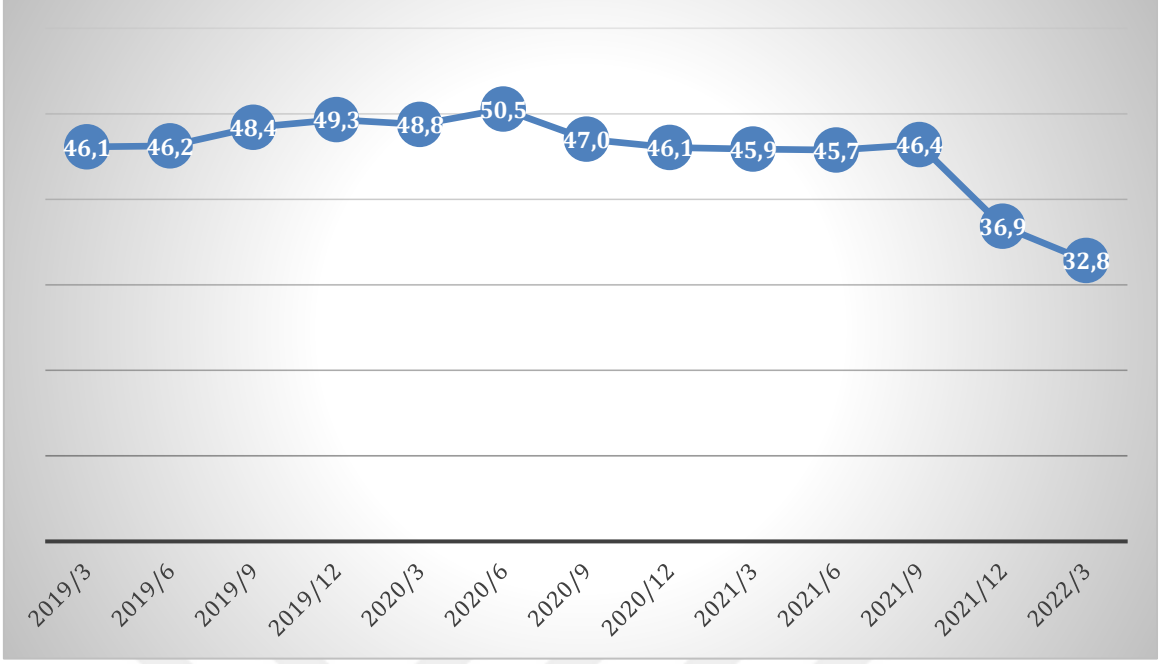
Aşağıda yer alan grafikte 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *YP Varlıklar / YP Yükümlülükler* oranı verisi yansıtılmıştır:

Şekil 4. YP Varlıklar / YP Yükümlülükler(TBB)

YP Varlıklar / YP Yükümlülükler oranı bankaların yabancı para cinsinden varlıklarının yabancı para cinsinden yükümlülüklerine oranını yansıtmaktadır. Bu oranın makul seviyelerin altına inmesi özellikle de Türkiye bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankalar açısından kuvvetli bir risk faktörüdür. Bankaların mali yapısı açısından kur riskini arttırmaktadır. Nitekim jeopolitik konum, bölgesel istikrarsızlıklar, ithal aramalı girdisine bağımlılık ve enerji bağımlılığı gibi birçok faktör sebebiyle TL yabancı paralar karşısında kısa vadede yüksek derecede volatilité sergileme, uzun vadede ise değer kaybetme eğilimindedir. *YP Varlıklar / YP Yükümlülükler* oranının salgın öncesi dönemde görece istikrarlı bir seyir izlediği, ancak, salgının kuvvetli şekilde tesir ettiği 2020 yılında sert bir düşüş yaşadığı görülmektedir. Bu durum bankalar açısından bir risk faktörü niteliğindedir. Oran 2021’de tekrar görece istikrarlı bir nitelik kazanmış olmakla birlikte, pandemi sonrası süreçte ise hızlı bir artış sergilemiştir. Bu durum bankaların değer kaybeden TL, yüksek enflasyon ve düşük faiz ortamında hem riskten korunma hem de kar maksimizasyon politikalarının bir sonucudur. Nitekim yüksek enflasyon, artan kur ve bunlara eşlik eden düşük faizlerin bulunduğu bir ortamda bankaların karlılığı ciddi oranda düşmüştür.

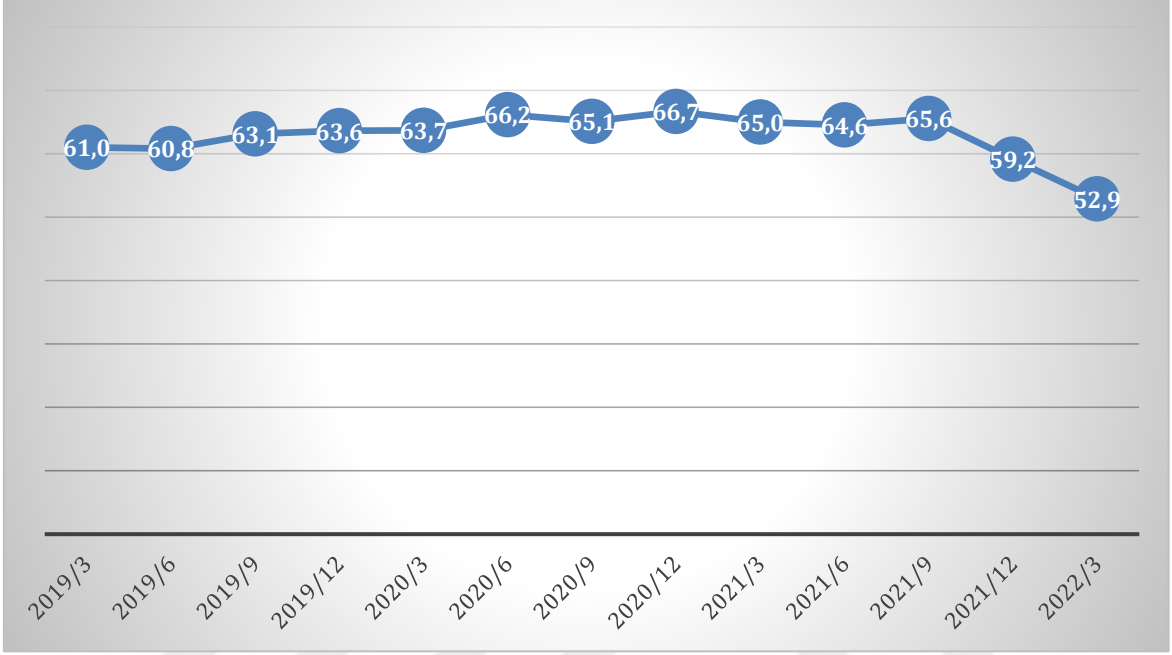
Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *TP Mevduat / Toplam Mevduat* oranı verisi yansıtılmıştır:

Şekil 5. TP Mevduat / Toplam Mevduat(TBB)

TP Mevduat / Toplam Mevduat oranı TL cinsinden mevduatların, diğer bir ifadeyle, bankaların müşterilerden topladığı paraların TL cinsinden olan tutarının toplam mevduat tutarına oranını ifade eder. Mevduatların bankaların esas kaynağı olması beklenir. Yerli para ve dövizlerden oluşur. *TP Mevduat / Toplam Mevduat* oranının düşmesi istikrarsızlıklar döneminde bankalar nezdinde risklere karşı koruma sağlayabilir. Nitekim bu tip dönemlerde yerli paralar genellikle değer kaybetme eğiliminde olurlar ve artış gösteren kur risk faktörü olarak ortaya çıkar. Yukarıdaki grafik incelendiğinde bu oranın 2020 ikinci ve üçüncü çeyreğinde önceki döneme nazaran artış gösterdiği, pandemi sonrası dönemde önce eski seviyelerine geri döndüğü, 2021 sonu ve 2022 ilk çeyrekte ise hızlı bir düşüş sergilediği görülmektedir. Bu hızlı düşüşün sebepleri arasında Türkiye’de uygulanan para ve faiz politikası ile yüksek enflasyona karşı bankaların benimsediği politikalar etkilidir. Bununla birlikte, yükselen kur da bu oranı doğrudan artırmıştır. Nitekim yüksek kur doğrudan doğruya daha yüksek tutarda YP mevduat anlamına gelir.

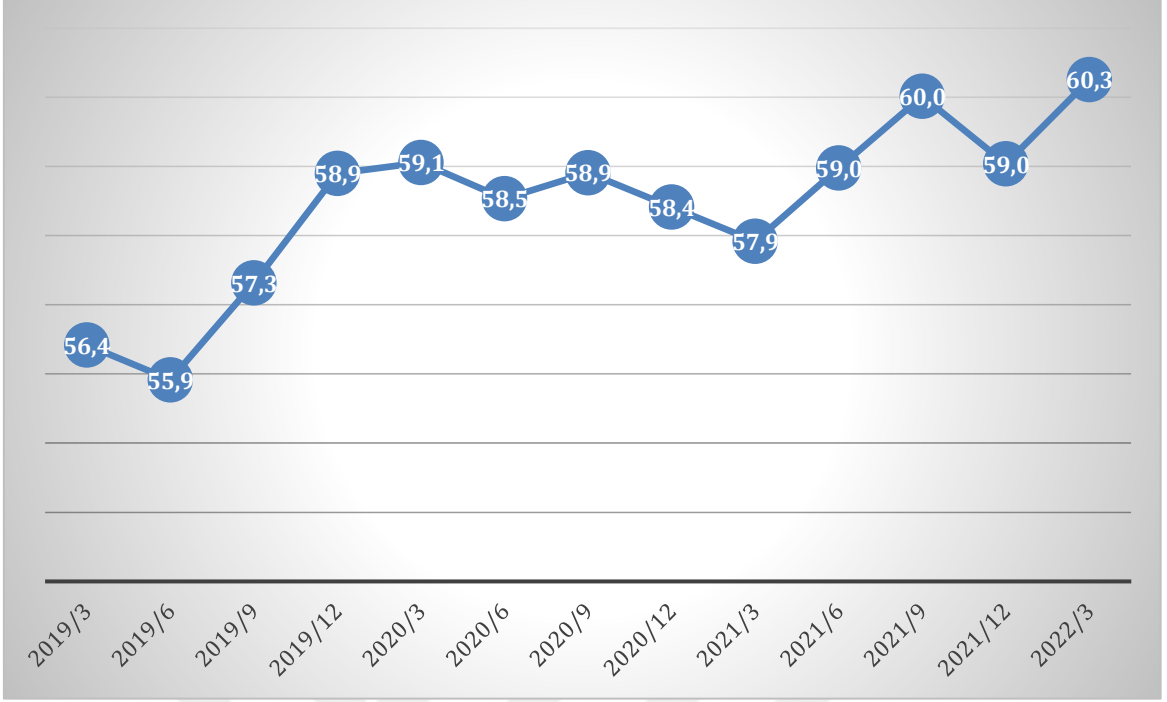
Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *TP Krediler / Toplam Krediler* oranı verisi yansıtılmıştır:

Şekil 6. TP Krediler / Toplam Krediler (TBB)

TP Krediler / Toplam Krediler oranı bankaların kullandırmış olduğu kredilerin TL cinsinden olanlarının yine bankaların kullandırmış olduğu toplam kredilere oranını yansıtır. *Krediler* kalemi bankaların kullandırmış olduğu kredileri yansıtır, banka bilançosunda aktifler (varlıklar) içerisinde yer alır, yerli yahut yabancı para cinsinden olabilir. Krediler, bankaların esas ve en önemli gelir (kar) kaynaklarından biridir. Türkiye ekonomisinin karakteristik ve yapısallık arz eden yapısı ile dönemsel hızlı değişkenlik arz eden şartları göz önüne alındığında *TP Krediler / Toplam Krediler* oranının makul ve kontrol edilebilir özellik arz eden optimal seviyelerde bulunması sektörün yararına.

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar* oranı verisi yansıtılmıştır:

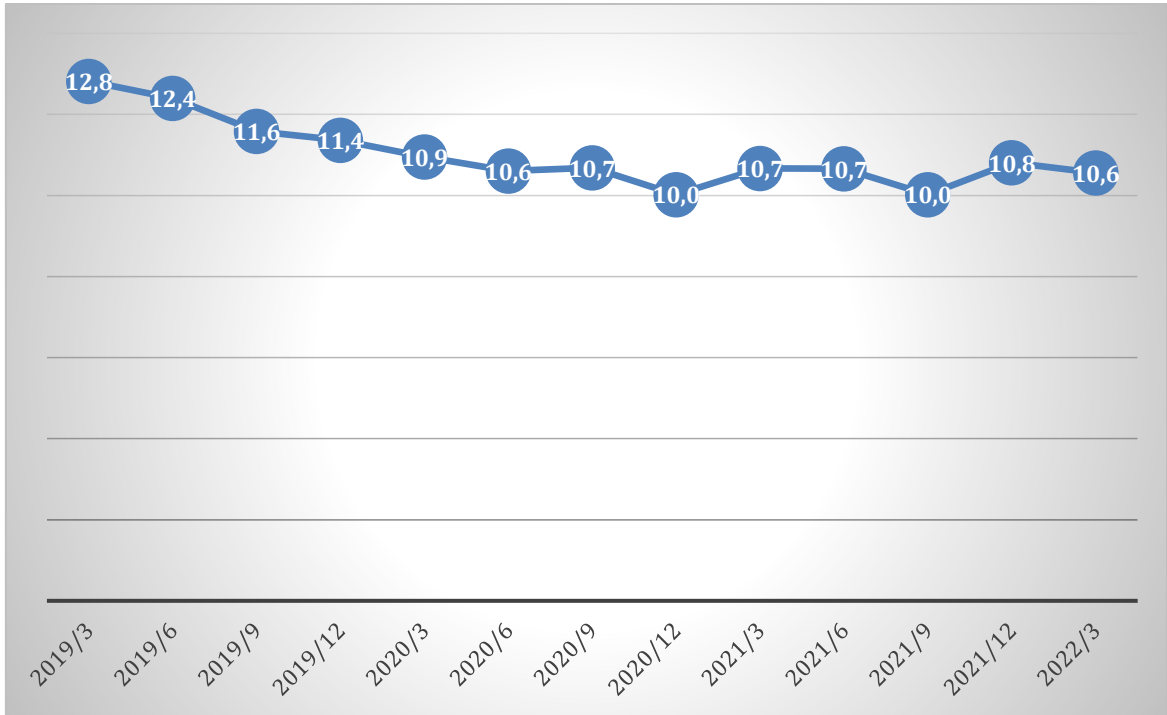

Şekil 7. Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar(TBB)

Mevduatlar banka bilançosunda pasifler (kaynaklar) arasında yer alır. Aktifler (varlıklar) ise çerçeve olarak dönen değerler, krediler, diğer aktifler kalemlerinden müteşekkildir. Mevduatlar ise banka bilançosunda kaynaklar içinde yer alan en önemli kalemlerdendir. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi mevduatlar bankaların esas kaynaklarından, en önemli kaynaklarındandır. *Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar* oranı bankaların elinde tuttuğu toplam mevduat miktarının toplam varlıklara oranını yansıtır. Bu oran kriz dönemlerinde artma, stabil dönemlerde ise azalma ve düşük seviyelerde seyretme eğilimindedir. Yukarıdaki grafik incelendiğinde bu oranın pandemi öncesine tekabül eden görece istikrarlı dönemlerde düşük seviyelerde, pandemi sırasında ve de salgının kısmen hafiflediği dönemlerde – 2021 ve 2022 ilk çeyrekte- görece daha yüksek seviyelerde seyrettiği anlaşılmaktadır. Salgın sırasında artan risk sebebiyle bankalar kredi kullandırma konusunda isteksiz davranmış, devlet bankalarının yasal düzenlemeler ve ekonomi politikaları neticesinde kredi kanallarını açması sektördeki eğilimi tersi yönde etkilese de

bu oranın sektörel bazda artış eğilimine girmesini engelleme konusunda yetersiz kalmıştır. Salgın sonrası dönemde ise yüksek enflasyon ortamında düşük faiz politikasının mevcudiyeti karşısında bankalar kredi kanallarını daha da kapatmışlar ve kaynaklarını daha karlı alanlara (döviz ve emtia bazlı) kaydırmaya başlamışlardır. Bankaların birer işletme olarak, birer iktisadi ajan olarak fayda maksimizasyonu çerçevesinde hareket ederek benimsediği politikaları uygulamaları kabul edilebilir, ancak, bu tip politikaların bankaların yararına, toplumun ve genel ekonominin ise zararına sonuçlara gebe olduğunun altı çizilmelidir. Nitekim genel ekonomi şartları ve işleyişi içerisinde herhangi bir liberal kapitalist ekonomik düzende kredi kanallarının kapatılmasının/kısılmasının hem tüketimi hem de yatırımı azaltıcı etkide bulunması yüksek beklenti dahilindedir.

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye'deki bankacılık sektörüne ait *Alınan Krediler / Toplam Varlıklar* oranı verisi yansıtılmıştır:

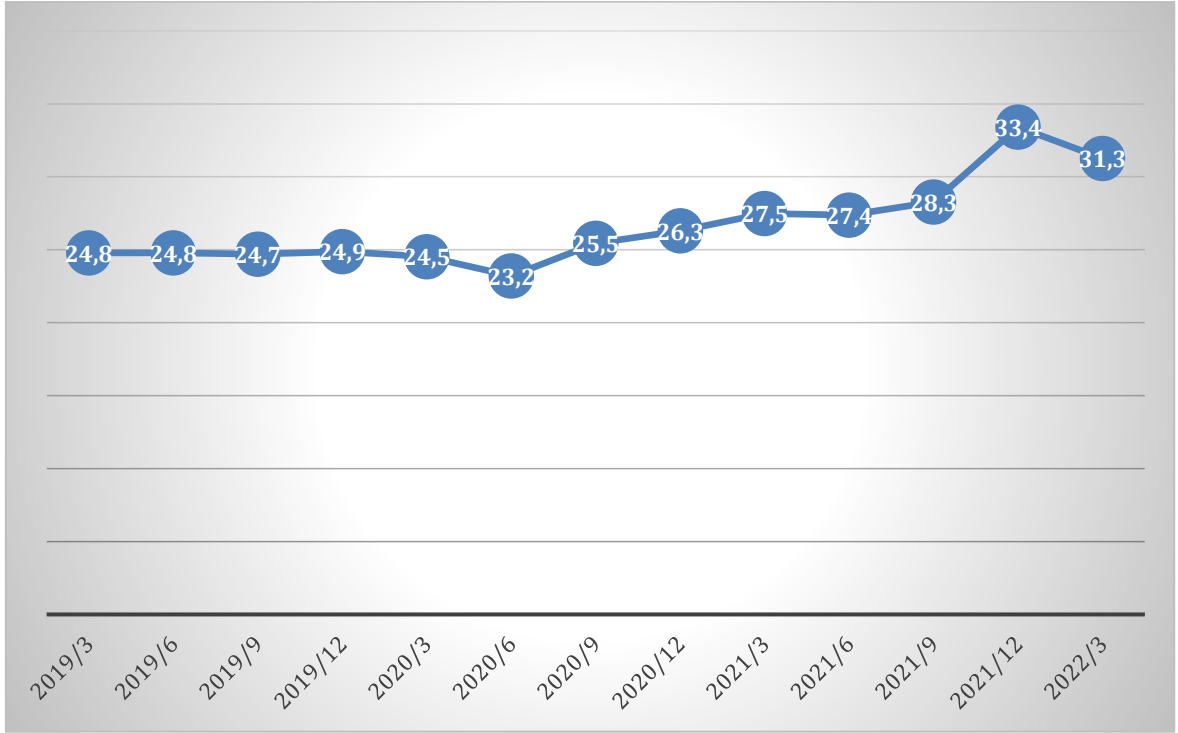

Şekil 8. Alınan Krediler / Toplam Varlıklar (TBB)

Alınan krediler hesabı bankaların “kredi alan” sıfatıyla kullandığı kredilerdir. Banka bilançosunda pasifler (kaynaklar) dahilinde yer alır. Alınan krediler kaleminde bankaların hem yurt içinden hem de yurt dışı piyasalardan elde ettiği kaynaklar ile kullandığı krediler izlenir. Dolayısıyla, “TCMB kredileri, Eximbank kredileri, sendikasyon kredileri ve diğer krediler” bu hesap dahilinde takip edilir (Takan, 2001: 183). Yukarıdaki grafikte yansıtılan *Alınan Krediler / Toplam Varlıklar* kalemi ise alınan kredilerin bankaların toplam varlıkları içerisindeki payı ve ağırlığını yansıtır. Alınan krediler banka açısından bir yükümlülüktür. Nitekim bankalar bu kredileri müşteri sıfatıyla kullanır ve geri öder. Yukarıdaki grafik incelendiğinde *Alınan Krediler / Toplam Varlıklar* oranının pandemi öncesi dönemde görece yüksek seviyelerde seyrettiği, pandeminin başlangıç dönemi olan 2020 birinci çeyreğe kadar düşüş eğiliminde bulunduğu, salgın sırası ve sonrasında ise görece istikrarlı bir seyir gösterdiği anlaşılmaktadır. Salgın tüm ulusal ekonomileri ve bir bütün olarak küresel ekonomiyi derinden etkilemiştir. Salgın sebebiyle oluşan ekonomik kriz ortamında ise artan riskler sebebiyle hem ulusal ekonomiler düzeyinde hem de uluslararası sermaye ve para piyasalarında kredi kanalları kısılmıştır. Bu durum ise bankaların kredi kullanmasını da zorlaştırmıştır. Bir yandan kredi kullanamayan, diğer yandan da -Türkiye özelinde- kredi kullanırmakta isteksiz davranan bankaların bilançolarında *Alınan Krediler / Toplam Varlıklar* oranı volatil bir karakter sergilememiştir. 2019 birinci çeyrekte pandeminin patlak verdiği 2020 ilk çeyreğe kadarki dönemde gerçekleşen düşüş ise söz konusu dönemde ciddi bir küresel problemin/krizin mevcut olmasından değil, Türkiye'nin makroekonomik, makrofinansal, sosyal, hukuki ve politik temeldeki göstergelerinin negatif yönde seyretmesi ve de bu sebeplerle Türkiye'ye olan uluslararası güvenin azalış eğilimine girmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Aktif Kalitesi Oranları

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Finansal Varlıklar (net) / Toplam Varlıklar* oranı verisi yansıtılmıştır:

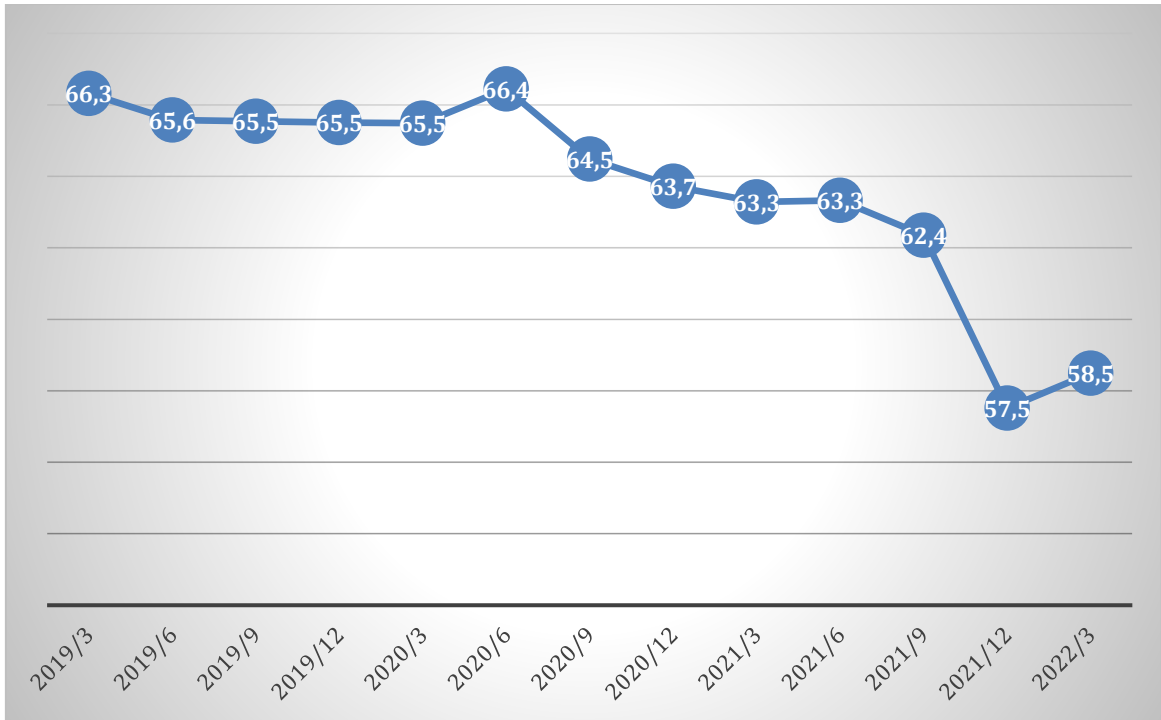

Şekil 9. Finansal Varlıklar (net) / Toplam Varlıklar(TBB)

Bankaların varlıklarının bileşenlerinden biri de finansal varlıklardır. Bankalar kaynaklarının bir kısmını finansal varlıklara yönlendirmeyi tercih edebilir. Bu tercih ise içinde bulunulan döneme göre şekillenir. Yukarıdaki Grafik incelendiğinde *Finansal Varlıklar (net) / Toplam Varlıklar* oranının pandeminin erken dönemine kadar görece stabil bir seyir izlediği, 2020 yılı üçüncü çeyrekte itibaren ise hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Bu süreçte *Finansal Varlıklar (net) / Toplam Varlıklar* oranı sadece 2022 ilk çeyrekte düşüş sergilemiştir. Salgının sebep olduğu artan risk sebebiyle bankaların

giderek daha fazla oranda kaynağı finansal varlık olarak elde tutma eğilimi içerisinde olması sebebiyle *Finansal Varlıklar (net) / Toplam Varlıklar* oranının arttığı söylenebilir.

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye'deki bankacılık sektörüne ait *Toplam Krediler / Toplam Varlıklar* oranı verisi yansıtılmıştır:

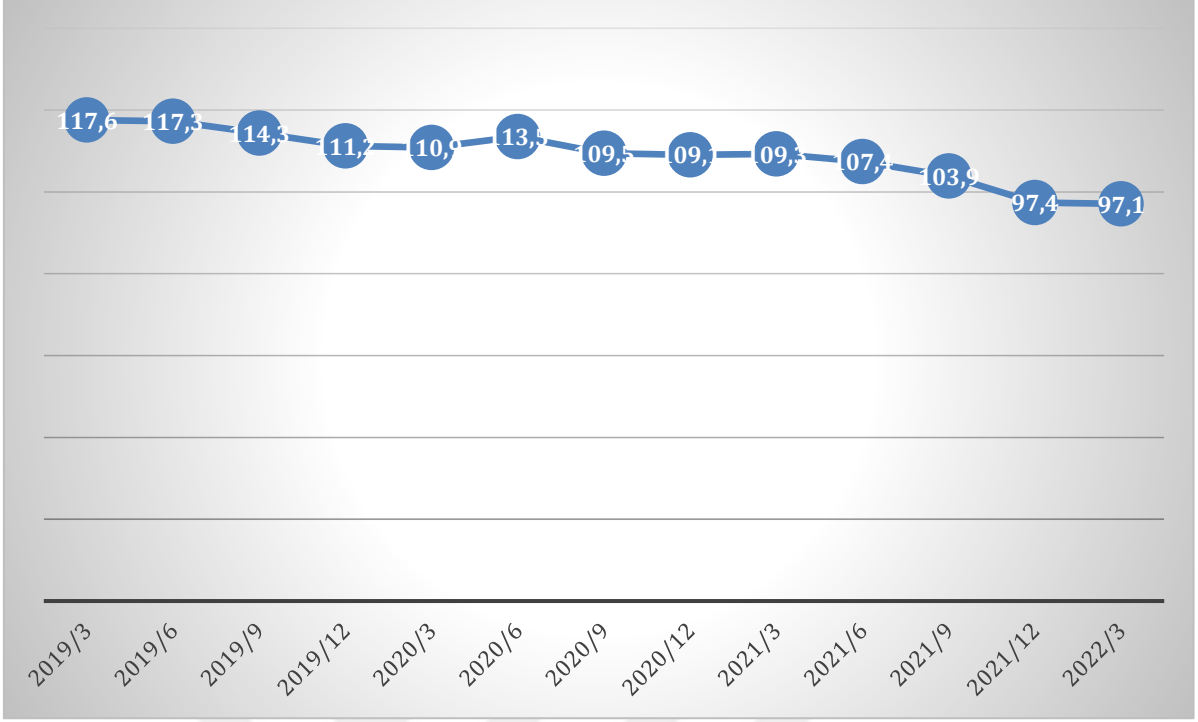

Şekil 10. Toplam Krediler / Toplam Varlıklar(TBB)

Krediler kalemi bankaların kullandırmış olduğu kredileri yansıtır, banka bilançosunda aktifler (varlıklar) içerisinde yer alır. Krediler yerli para veya yabancı para cinsinden olabilir. Kredilerin bankaların esas ve en önemli gelir (kar) kaynaklarından biri olması beklenir. *Toplam Krediler / Toplam Varlıklar* oranı ise bankaların kullandığı kredilerin toplam tutarının bankaların bilançosundaki toplam varlık tutarına oranını yansıtır. Bu oranın bankalar açısından risk unsuru teşkil edip etmemesi içinde bulunulan ekonomik ve politik şartlara göre değişir. Ancak, fayda maksimizasyonu çerçevesinde

rasyonel olarak hareket eden birer iktisadi ajan olarak bankalar, dönemin ekonomik şartlarına göre politikalarını dizayn eder ve bu oran da bahsi geçen politikalar çerçevesinde değişkenlik arz eder. Yukarıdaki grafik incelendiğinde *Toplam Krediler / Toplam Varlıklar* oranının pandeminin patlak verdiği dönem olan 2020 ilk çeyreğine kadar görece istikrarlı bir seyir izlediği, salgın esnasında artan risk sebebiyle düşüş trendine girdiği, 2021 sonunda düşüş hızını arttırdığı ve nihayetinde 2022 ilk çeyrekte tekrar artış yaşadığı görülmektedir. Bankalar ekonomik risk ortamında kredi verme eğiliminde değillerdir. Bu durum bankaların kendilerini koruma ve mali riski minimize etme politikalarından biri olmakla birlikte, genellikle yatırım ve tüketim kararlarında sapmalara sebep olarak makroekonomik anlamda problemleri derinleştirir. *Toplam Krediler / Toplam Varlıklar* oranının pandemi sırasındaki düşüşü riskten, pandeminin hafiflediği döneme tekabül eden zaman dilimi olan 2021 sonundaki düşüşü ise büyük oranda bahsi geçen dönemde uygulanan ekonomi politikalarından (özellikle para ve faiz politikasından) ve bu ekonomi politikalarının neticelerinden (artan enflasyon, düşük faiz, oranları, değer kaybeden TL vb.) kaynaklandığı söylenebilir.

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye'deki bankacılık sektörüne ait *Toplam Krediler / Toplam Mevduat* oranı verisi yansıtılmıştır:

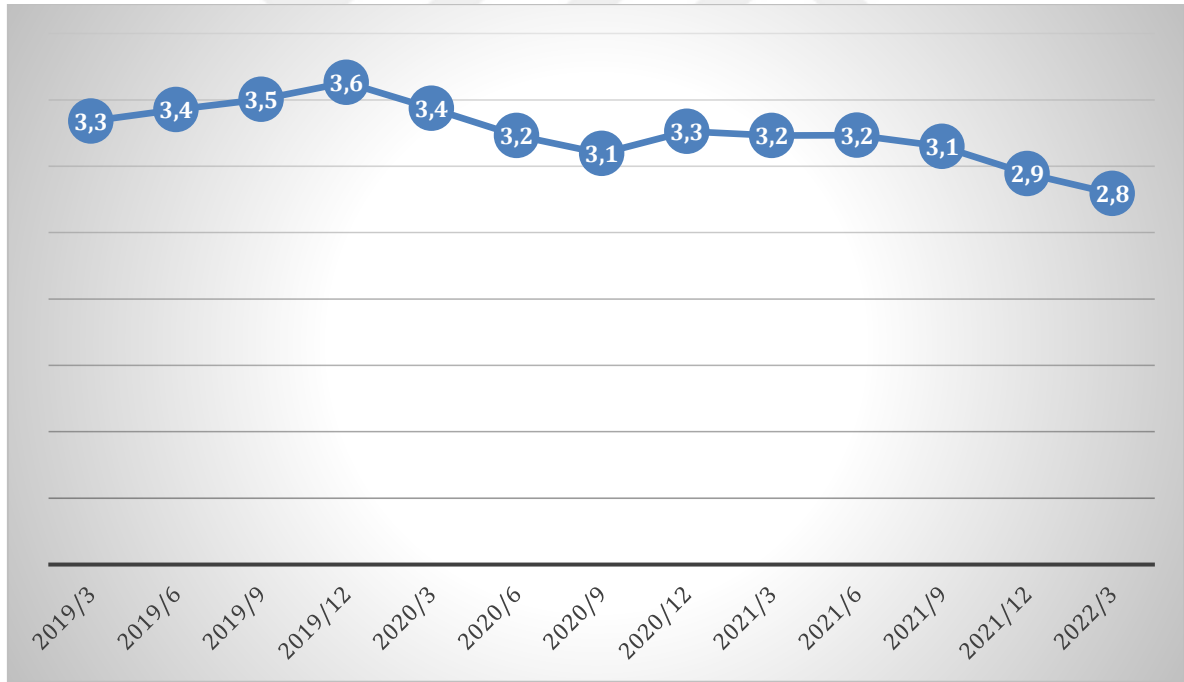

Şekil 11. Toplam Krediler / Toplam Mevduat (TBB)

Krediler hesabında bankaların kullandırmış olduğu krediler izlenir. Bu hesap banka bilançosunda aktifler (varlıklar) içerisinde yer alır. Krediler yerli para veya yabancı para cinsinden olabilir ve genel olarak kredilerin bankaların esas ve en önemli gelir (kar) kaynaklarından biri olması beklenir. Mevduatlar ise banka bilançosunda pasifler (kaynaklar) arasında yer alır. Aktifler (varlıklar) ise çerçeve olarak dönen değerler, krediler, diğer aktifler kalemlerinden müteşekkildir. Mevduatlar ise banka bilançosunda kaynaklar içinde yer alan en önemli kalemlerdendir. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi mevduatlar bankaların esas kaynaklarından, en önemli kaynaklarıdır. Bankalar mevduat olarak topladıkları kaynakları kredi kullanarak yahut başka yatırımlar gerçekleştirerek kar elde eder. Yukarıdaki grafik incelendiğinde *Toplam Krediler / Toplam Mevduat oranının* 03-2019 ile 03-2020 arasında düşüş trendi sergilediği anlaşılmaktadır. Bu ise bankaların kullandığı kredilerdeki düşüşün topladığı mevduatlardaki düşüşten daha yüksek olduğunu, bankaların mevduat toplayarak kaynaklar ile kullandırdıkları kredi

miktarı arasındaki dengenin değiştiği anlamına gelmektedir. Salgın riski sebebiyle bankalar kredi kullandırma konusunda isteksiz davranırken mevduat toplama konusunda aynı isteksizliği sergilememişlerdir. Riski minimize etme yönünde davranan bankaların bu aksiyonları anlaşılabilir. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, bu tip politikalar iktisadi problemleri derinleştirme potansiyeli taşır, derinleşen iktisadi problemler ise bankaları da olumsuz etkiler. Bu bir piyasa başarısızlığı örneği olma anlamında devlet tarafından regüle edilmesi gereken hususlardandır.

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar* oranı verisi yansıtılmıştır:

şekil 12. Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar(TBB)

Banka bilançosunda duran varlıklar kalemi çerçeve olarak şu unsurlardan oluşur:

“*Duran Varlıklar = İştirakler (net) + Bağlı Ortaklıklar (net) + Maddi Duran Varlıklar*”

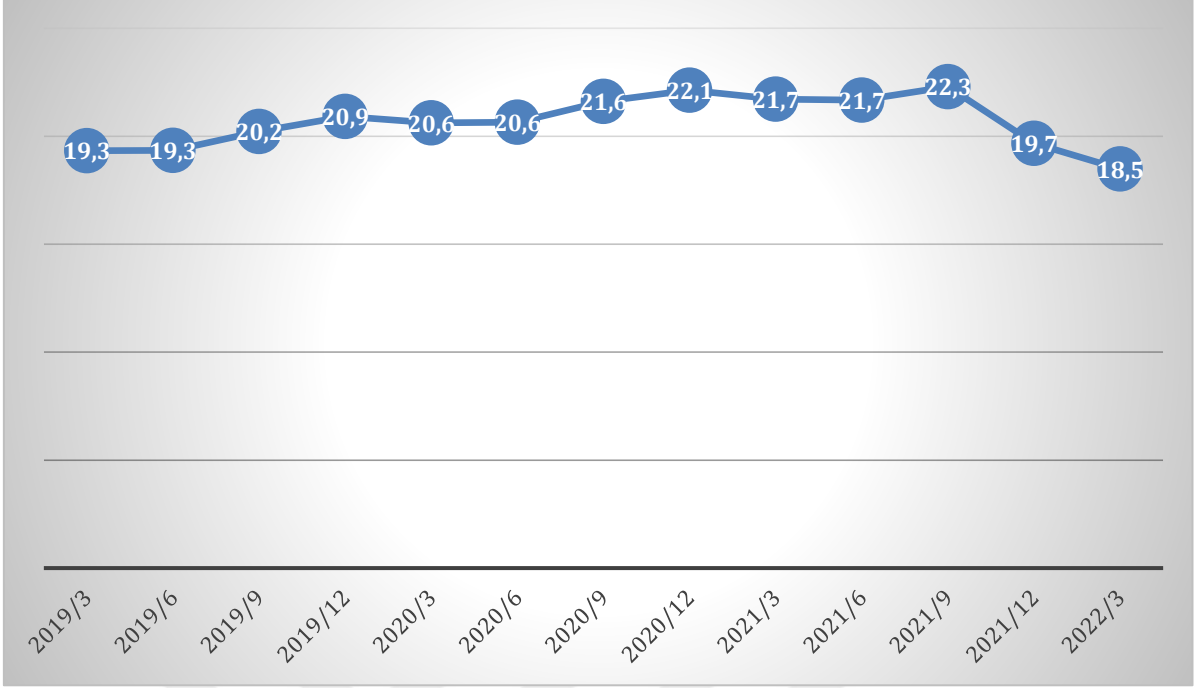
(net) + Maddi Olmayan Duran Varlıklar (net) + Takipteki Krediler - Özel Karşılıklar.”

Sabit kıymetler, menkuller, gayrimenkuller ve özel maliyet bedellerinden oluşur. Bankaların “faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları ve kullanım süreleri bir yıldan fazla olan kasalar, büro makineleri, mobilya ve taşıt araçları gibi kalemler” “*menkuller*” grubunda sınıflandırılır. Bankanın “*kullanmak üzere satın aldığı bina, arsa ve araziler, gayrimenkuller*” de bu hesap grubuna dahildir. “*Sabit kıymetler*” diğer bir deyişle “*maddi duran varlıklar*” ise aşağıdaki unsurlardan oluşur (Akgüç, 1995: 99):

- Arazi ve arsalar
- Binalar
- Döşeme ve demirbaşlar
- Taşıt araçları
- Yedek maddi duran varlıklar
- Yapılmakta olan yatırımlar

Yukarıdaki grafik incelendiğinde *Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar* oranının salgının ortaya çıktığı dönemden itibaren 2022 birinci çeyreğe kadar düşüş trendinde olduğu anlaşılmaktadır. Bankalar bu süreçte reel yatırımlarını azaltmış, kredi kanallarını kısıtıkları için takipteki krediler kalemindeki olası ciddi artışları da hafifletmişlerdir.

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Tüketici Kredileri / Toplam Krediler* oranı verisi yansıtılmıştır:

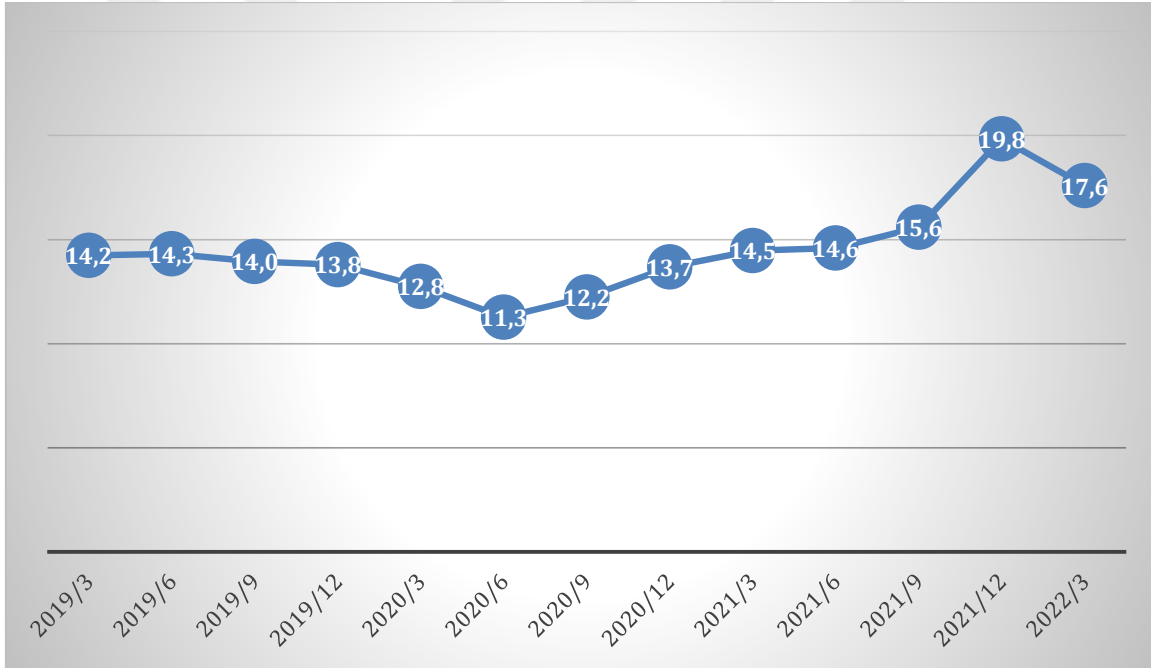
Şekil 13. Tüketici Kredileri / Toplam Krediler(TBB)

Bireylerin (hanehalklarının) kullandığı kurumsal olmayan kredilere “bireysel krediler” veya “tüketici kredileri” denir. Banka bilançosunda aktifler (varlıklar) altında izlenen bu hesap bireylere sunulan tüketici kredisi ürünlerinden oluşur. Yukarıdaki grafik incelendiğinde *Tüketici Kredileri / Toplam Krediler* oranının salgının patlak vermesiyle artış trendine girdiği, salgının hafiflediği dönemler olan 2021 sonu ve 2022 ilk çeyrekte ise hızla azaldığı görülmektedir. Salgın sırasında bankaların kredi kanallarını kısıtıldığı daha önce ifade edilmişti. Ancak, bir hükümet politikası uygulama aracı olarak kamu bankaları ise hem kredi kanallarını açmış hem de avantajlı kredi ürünleri sunarak salgının yıkıcı etkilerinin hafifletilmesinde aktif rol oynamışlardır. Bu politikalar kamu bankaları tarafından hükümet politikalarının bir gereği olarak hayata geçirilmiştir. Salgının hafiflemesiyle birlikte bu politikaların uygulanması da ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla piyasa ekonomisinin görece hakimiyetine bırakılan para piyasalarında bankalar her ne kadar salgının olumsuz etkileri hafiflemiş olsa da dönemin para ve faiz politikaları ile bu

politikalarından etkilenen makroekonomik dinamikler neticesinde kaynaklarını kredi kullanarak değerlendirmek yerine diğer daha karlı alanlara kaydırmayı tercih etmişlerdir.

Likidite Oranları

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar* oranı verisi yansıtılmıştır:

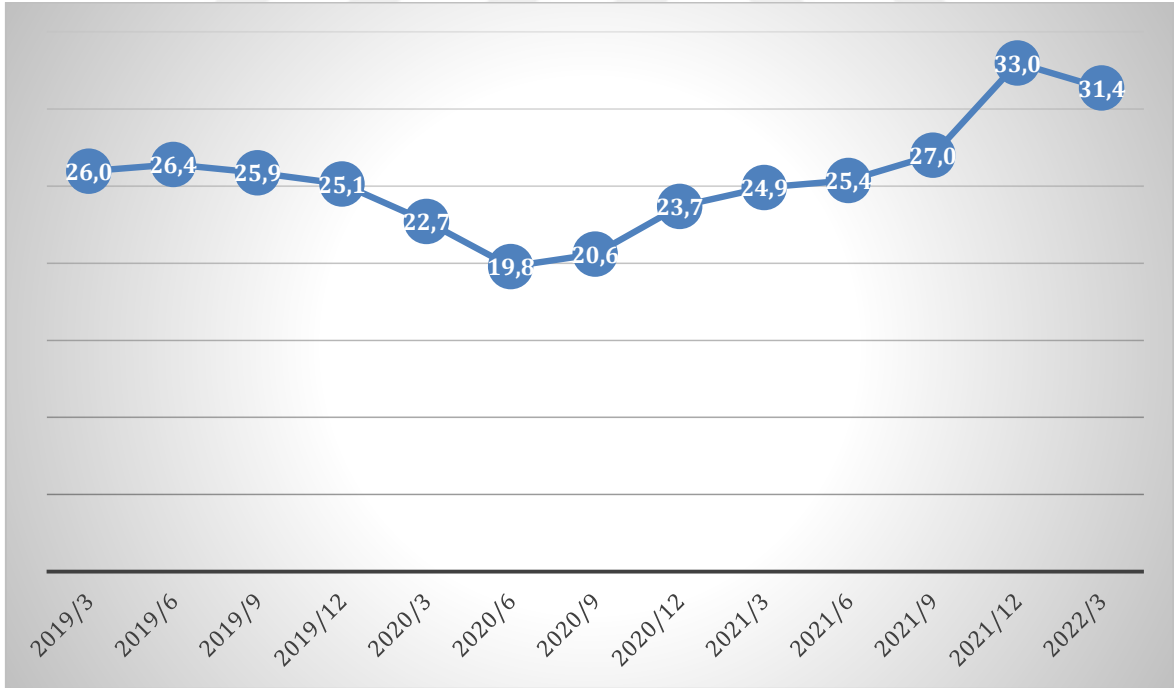

Şekil 14. Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar

“Bankaların hem aktif kalitesi hem de likiditesi ile ilgili bir oran olduğu için önemlidir. Çok düşük olması gibi çok yüksek olması da iyi değildir. Çok yüksek olması kredi verilmediğinden, plasman yapılmadığından karlılığın olumsuz etkilenmesi demektir. Bankalar örneğin, mevduat çekilişlerini karşılayabilmek için yeteri kadar likit değer

bulundurmak zorundadırlar.” (Gökmen, 2007: 74). Likit varlıkların toplam varlıklar içindeki oranı dönemsel olarak optimize edilmelidir. Yukarıdaki grafik incelendiğinde *Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar* oranının salgının erken dönemine tekabül eden 2020 ikinci çeyrekte dip yaptığı, sonraki süreçte ise 2021 sonuna kadar artış sergilediği görülmektedir. Bu durum ise hem salgın riskinden hem de dönemsel iktisadi göstergeler ile ekonomi politikalarının niteliğinden kaynaklanmaktadır

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Likit Varlıklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler* oranı verisi yansıtılmıştır:

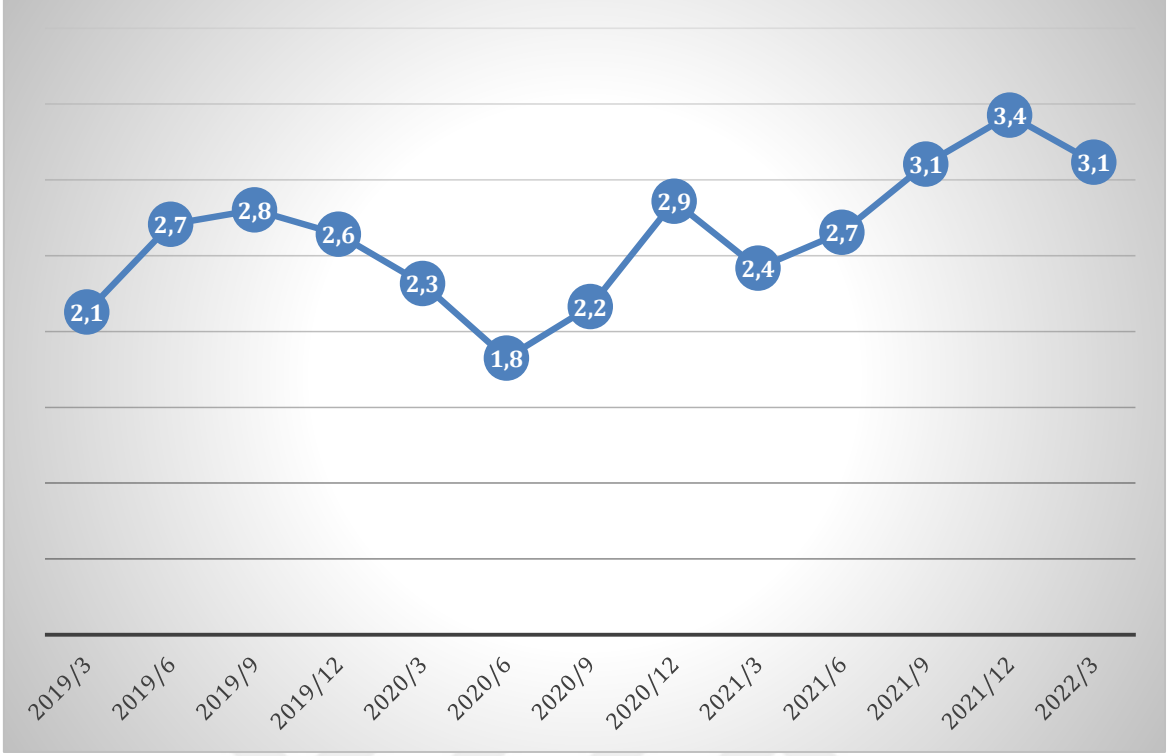

Şekil 15. Likit Varlıklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler

Pasifler (kaynaklar) bir işletmenin borçlar, sermaye gibi kaynaklarını yansıtan bilanço bölümüdür. İşletmenin varlıklarını hangi kaynaklarla finanse ettiğini gösterir, kısa

ve uzun vadeli yükümlülüklerle sermaye unsurundan oluşur. Dolayısıyla, işletmenin *Kısa Vadeli Yükümlülükler* hesabı bu kısımda izlenir. Likit varlıklar ise bilançonun aktifler (varlıklar) tarafında yer alır. “Bankanın elinde, mevduat sahiplerine yapılacak ödemeler varsa ve verilen kredinin tamamı kullanılmamışsa, müşterilerin ihtiyacını karşılayabilmek için likit değer bulunması zorunludur” (Gökmen, 2007: 74). *Likit Varlıklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler* oranı bankaların kaynaklarının likit değerleri karşılama gücünü yansıtmada anlamında önemlidir. Bu oranın görece yüksek olması bankaların “yükümlülüklerini yerine getirme gücünün” de aynı oranda yüksek olduğunu gösterir. Devresel ve dönemsel hareketlere göre banka likit aktiflerini nakde çevirerek riski minimize edebilir. Ancak, bu rasyonun oranın görece yüksek olması ise kaynakların verimli kullanılmamasına sebebiyet verebilir (Öçal vd., 1997: 237). Yukarıdaki grafik incelendiğinde *Likit Varlıklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler oranının* salgının erken dönemine tekabül eden 2020 ikinci çeyrekte dip yaptığı, sonraki süreçte ise 2021 sonuna kadar artış sergilediği görülmektedir. Bu orandaki artış hem bankaların riskten korunma politikalarının bir parçası, hem de TL bazlı kredi kullandırmanın karlılığındaki azalış neticesinde kaynakların değerlendirilmesindeki tercihlerin revize edilmesinin bir neticesidir denilebilir.

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *TP Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar* oranı verisi yansıtılmıştır:

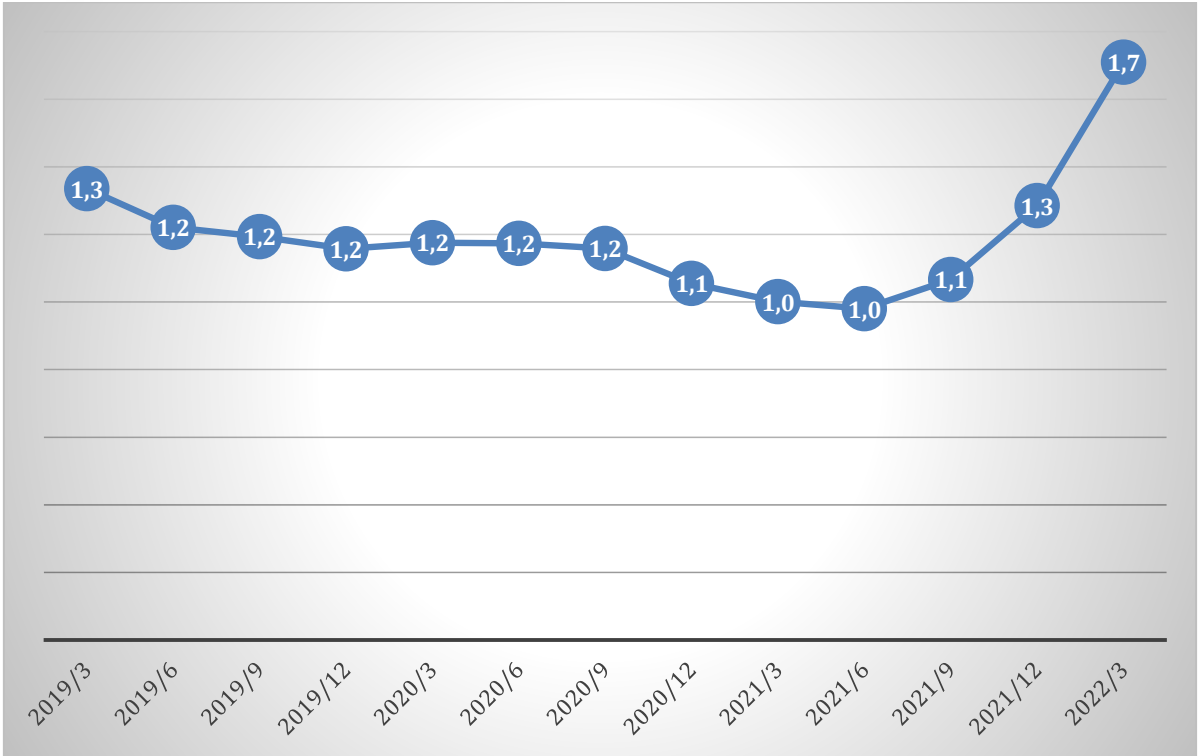
Şekil 16. TP Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar (TBB)

Bankaların, müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için likit değer bulundurmaları zorunludur. *Likit varlıklar* (likit değerler) ise bilançonun aktifler (varlıklar) tarafında yer alır. Likit değerler ikiye ayrılır: (i) “Birinci Derece Likit Değerler: Kasa, Merkez Bankası’ndaki Serbest Tevdiat, Bankalardan ve Diğer Finans Kurumlarından ve Interbank’tan Alacaklar”, (ii) “İkinci Derece Likit Değerler: Menkul Kıymet Portföyü, Piyasada satış imkânı olan İştirakler ve Bağlı Menkul Kıymetler” (Gökmen, 2007: 72). *TP Likit Varlıklar* kalemi ise likit değerler içindeki TL cinsinden varlıkları yansıtır. Yukarıdaki grafik incelendiğinde *TP Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar* oranının 2019 yılının üçüncü çeyreğinden başlayarak 2020 yılının ikinci çeyreğine kadar düşüş trendinde olduğu anlaşılmaktadır. Oran, 2020 üçüncü çeyrekte 2021 sonuna kadar ise artış trendine girmiş olmakla birlikte 2022 ilk çeyrek itibariyle tekrar düşüş yaşamıştır. *Likit Varlıklar /*

Toplam Varlıklar oranının pandeminin erken döneminden itibaren artış trendi sergilemesi dönemsel risk durumu ile dönemsel ekonomi politikalarının bir neticesidir.

Karlılık Oranları

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Ortalama Aktif Karlılığı* oranı verisi yansıtılmıştır:

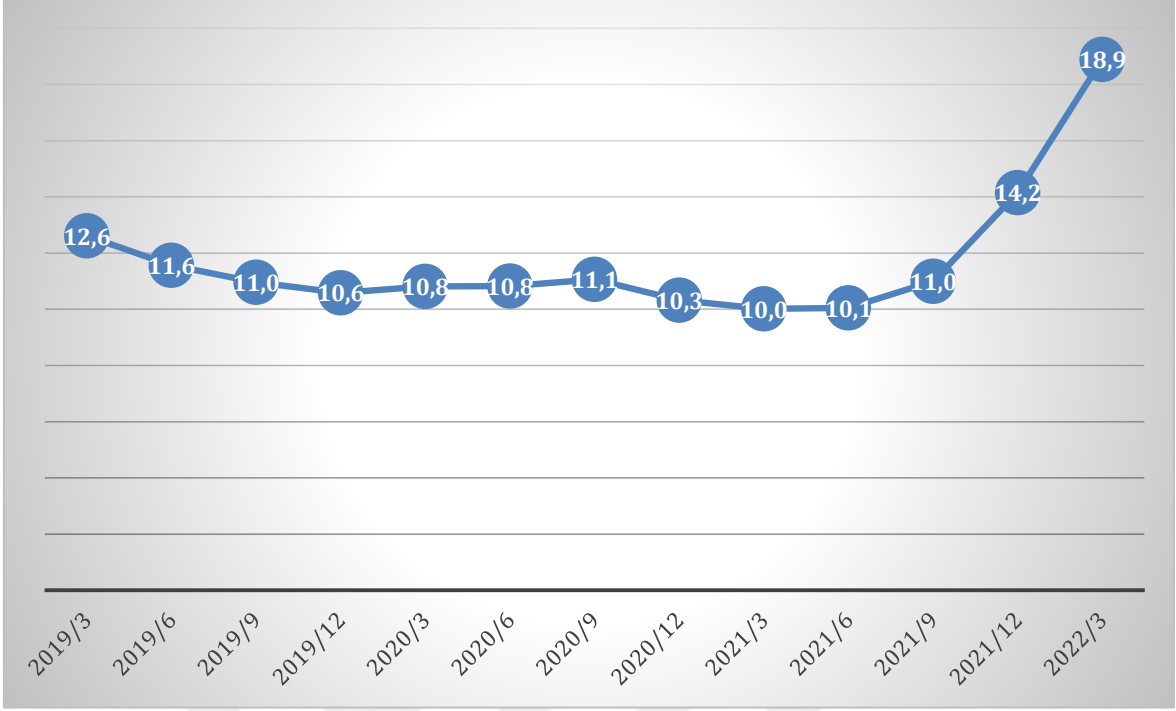

Şekil 17. Ortalama Aktif Karlılığı (TBB)

Bankalar belirli hesap dönemleri itibariyle paydaşları bankanın finansal durumu hakkında bilgilendirmek amacıyla finansal durumlarını yansıtan raporlar hazırlar. Bankaların hazırladığı temel finansal tablolar bilanço ve gelir tablosudur. Bu iki finansal tablo ana finansal tablolardır ve işletmelerin ve organizasyonel yapı ve ilişkilerin gelişmesi neticesinde ‘net işletme sermayesinde değişim tablosu’, ‘nakit akım tablosu’ gibi tablolar

da ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, işletmelerde olduğu gibi bankaların hazırladığı ‘fon akım tablosu’, ‘sermaye değişim tablosu’ gibi diğer finansal tablolar da mevcuttur ve bunlar görece nadiren kullanılır (Golin, 2001: 37). “*Bilanço, genel olarak işletme amacının gerçekleştirilmesi için elde edilmiş kaynakların belirli bir dönem itibarıyla hangi varlıklara tahsis edildiğini gösteren bir finansal tablodur*” (Takan, 2001: 178). Geleneksel işletme bilançosunda olduğu gibi bir banka bilançosunun varlıkları (aktif) toplamı, kaynakları (pasif) toplamına eşittir. “*Bilançonun aktifi, mevcutlar ile alacaklar, pasifi ise borçlar, diğer bir deyişle yabancı kaynaklar ve özkaynaklardan ve varsa kar ya da zarardan oluşur.*” (Gökmen, 2007: 6). “*Aktif karlılığı*” ise “*net dönem karının ortalama varlık toplamına oranlanmasıyla hesaplanır. Bankacılıkta amaç, bu rasyoyu maksimuma çıkarmaktır. Bu rasyo, bankanın mevcut aktiflerini ne ölçüde sağlıklı değerlendirdiğinin bir göstergesi olmaktadır*” (Gökmen, 2007: 86). Yukarıdaki grafik incelendiğinde 2019 üçüncü çeyrekte 2021 yılı ortalarına kadar azalış eğiliminde olan *Ortalama Aktif Karlılığı* oranının 2021 üçüncü çeyrekte itibaren ise hızla arttığı görülmektedir. Pandeminin hafiflediği dönemlere tekabül eden 2021 üçüncü çeyrekte itibaren kredi kanallarını kısıtlayan bankaların mevcut kaynaklarını 2021 yılının ikinci yarısından itibaren özellikle de döviz bazlı daha karlı alanlara yöneltmesi neticesinde *Ortalama Aktif Karlılığı* artış sergilemiştir. Dönemin iktisadi şartları ve uygulanan ekonomi politikaları bu hızlı yükselişe zemin hazırlamış hatta bunu mümkün kılmıştır.

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Ortalama Özkaynak Karlılığı* oranı verisi yansıtılmıştır:

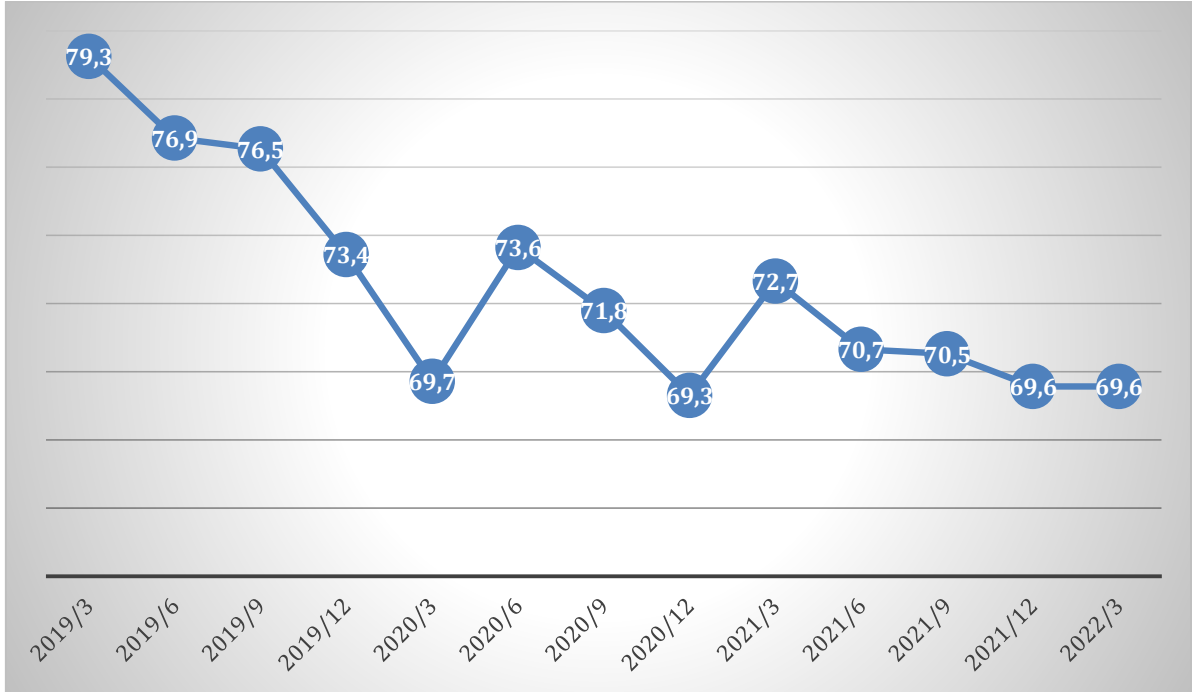

Şekil 18. Ortalama Özkaynak Karlılığı(TBB)

“Özkaynak Karlılığı” “net dönem karının ortalama özkaynaklara oranlanmasıyla” elde edilir ve bankaların özkaynaklarının ne ölçüde verimli kullanıldığını yansıtır. Bu oranın yüksek olmasının en önemli nedenlerinden biri bankaların genelde düşük özkaynaklara sahip olmalarıdır (Öçal, 1997: 240). Yukarıdaki grafik incelendiğinde *Ortalama Özkaynak Karlılığı* oranının 2021 ortalarına kadar görece istikrarlı bir seyir izlediği ancak, 2021 üçüncü çeyrekte itibaren artan oranda artış sergilediği anlaşılmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, salgının görece hafiflediği dönemlere tekabül eden 2021 üçüncü çeyrekte itibaren kredi kanallarını kısan bankaların mevcut kaynaklarını özellikle de döviz bazlı ve o dönemin şartlarına göre daha karlı olan alanlara yönlendirmesiyle *Özkaynak Karlılığı* artış trendine girmiştir. Bunu mümkün kılan faktörler ise temelde dönemin iktisadi şartları ve söz konusu dönemde uygulanan ekonomi politikalarıdır.

Gelir-Gider Yapısı Oranları

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri* oranı verisi yansıtılmıştır:

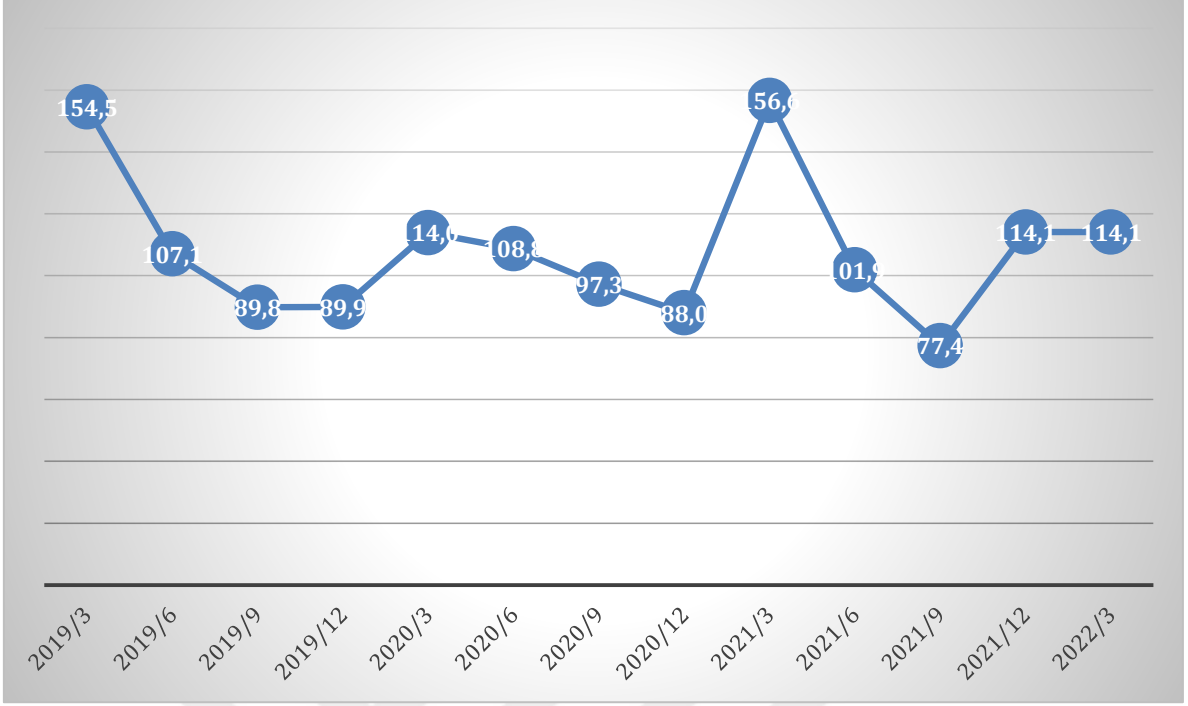

Şekil 19. Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri (TBB)

Bir bilançoda faaliyet giderleri kalemi kabaca şu şekilde ifade edilebilir: “*Faaliyet Giderleri = Personel Giderleri + Kıdem Tazminatı + Amortismanlar*” (Takan, 2001: 198). Bankaların faaliyet giderleri ise “*Ar-Ge, pazarlama satış ve dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri*”nden oluşmaktadır (TBB, 2018). Personel giderleri ise “*Banka çalışanlarına ödenen aylık ücretler, ödenekler, tazminatlar, sosyal yardımlar, ikramiyeler, yolluk ve sigorta primlerinin izlendiği hesaptır*” (Gökmen, 2007: 28). Bu minvalde,

Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri oranı ise işletmenin personel giderlerinin bu gider kalemi dışındaki faaliyet giderler kalemleri toplamına oranını ifade eder. Yukarıdaki grafik incelendiğinde *Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri* oranının 03-2019 ile 03-2020 dönemi arasında hızlı bir düşüş yaşadığı görülmektedir. Pandeminin başlangıcından itibaren salgının etkilerinin hafiflediği döneme tekabül eden 03-2021'e kadar istikrarlı ve durağan dalgalanma şeklinde hareket eden bu rasyonun 03-2021 ile 03-2022 arasında sürekli bir düşüş trendi içerisinde hareket ettiği anlaşılmaktadır. Bu ise pandemi sebebiyle işe alımların azalması ve de salgının zorladığı her alanda dijitalleşmeye gidilmesinin sonuçlarından olabilir. Ayrıca 2021 yılının ikinci yarısı ve 2022 ilk çeyrekte istikrarlı şekilde uygulanan düşük faiz politikası, yüksek enflasyonun mevcudiyeti altında bankaların ana gelir/kar kaynağı olan kredilerin azalması ve bankaların kaynaklarını yatırım araçlarına kaydırması sonucunu doğurmuştur. Bu durum ise *Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri* oranının düşüşüne yol açan diğer bir etkidir.

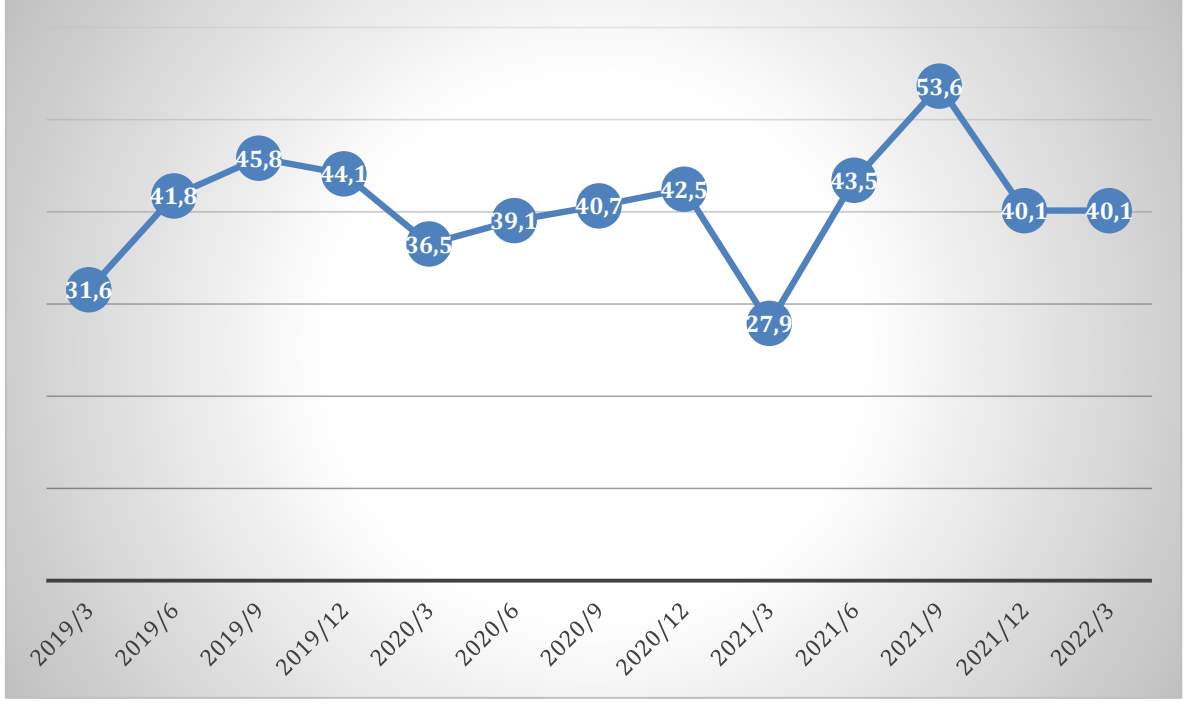
Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye'deki bankacılık sektörüne ait *Faiz Dışı Gelirler (net) / Diğer Faaliyet Giderleri* oranı verisi yansıtılmıştır:

Şekil 20. Faiz Dışı Gelirler (net) / Diğer Faaliyet Giderleri(TBB)

Bilançoda faiz dışı gelirler genel manada şu şekilde hesaplanır: “*Faiz Dışı Gelirler = Net Ücret ve Komisyon Gelirleri + Temettü Gelirleri + Net Ticari Kar/Zarar + Diğer Faaliyet Gelirleri*” (Gökmen, 2007: 57). Banka bilançosunda ise faiz dışı gelirler; kredilerden alınan ücret ve komisyonlar, sermaye piyasası işlemleri karları, kambiyo karları, olağanüstü gelirler, diğer gelirler gibi kalemlerden oluşur. Yukarıdaki grafikte *Faiz Dışı Gelirler (net) / Diğer Faaliyet Giderleri* rasyosu yansıtılmıştır. Grafik incelendiğinde, bu oranın 03-2019 ile 03-2022 arasında dalgalanmak suretiyle kısmen istikrarlı bir seyir izlediği, ancak, 12-2021 ile 03-2022 arasındaki dönemde aynı seviyede kaldığı görülmektedir.

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı* oranı verisi yansıtılmıştır:

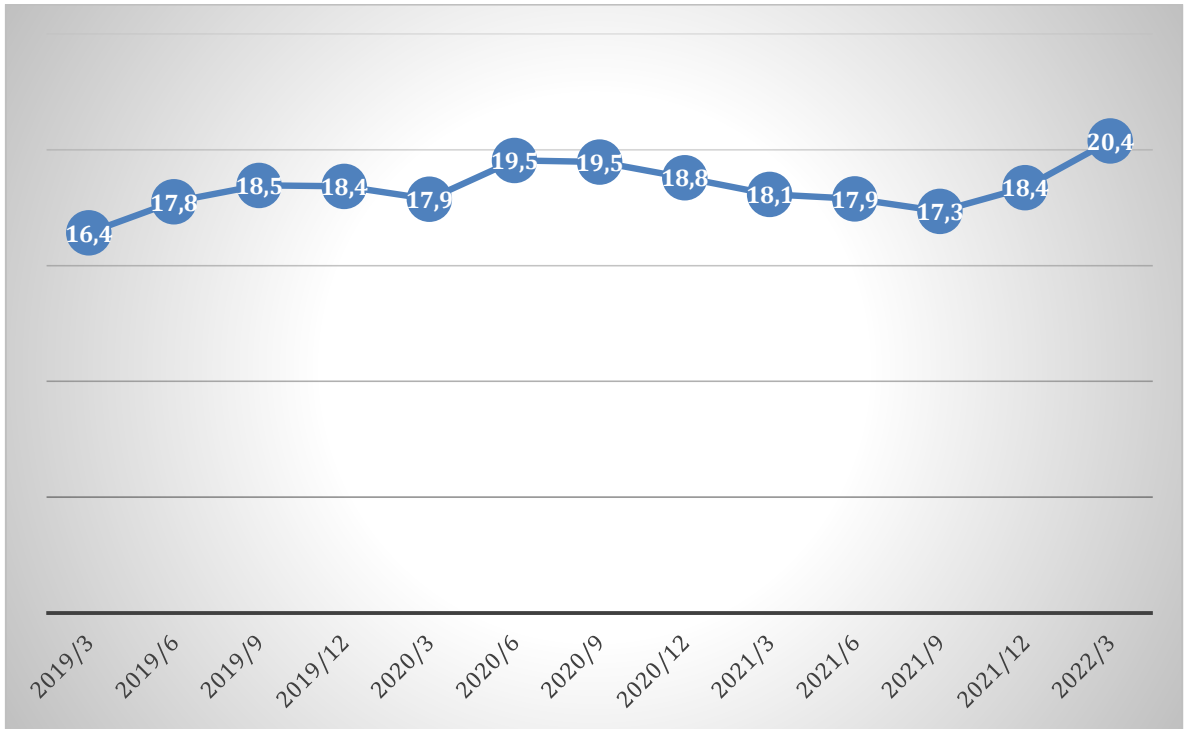

Şekil 21. Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı(TBB)

Yukarıdaki grafik incelendiğinde *Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı* oranının 03-2019 ile 03-2022 arasında dalgalanmak suretiyle kısmen istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. Ancak bu oran, salgın sürecinde artan risk nedeniyle bankaların daha fazla karşılık ayırması neticesinde görece düşük seviyelerde seyretmiştir. Salgının kısmen kontrol altına alındığı döneme tekabül eden 2021 yılı ikinci yarısında ise yükseliş sergilemiştir. *Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı* oranındaki 2021 sonu ve 2022 üçüncü çeyrekte ise tekrar düşüşün sebebi ise bankaların ana faaliyet kolu olan kredilerden ziyade başka yatırımlara yönelmesidir.

Sermaye Yeterliliği Oranları

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Sermaye Yeterliliği Oranı* verisi yansıtılmıştır:

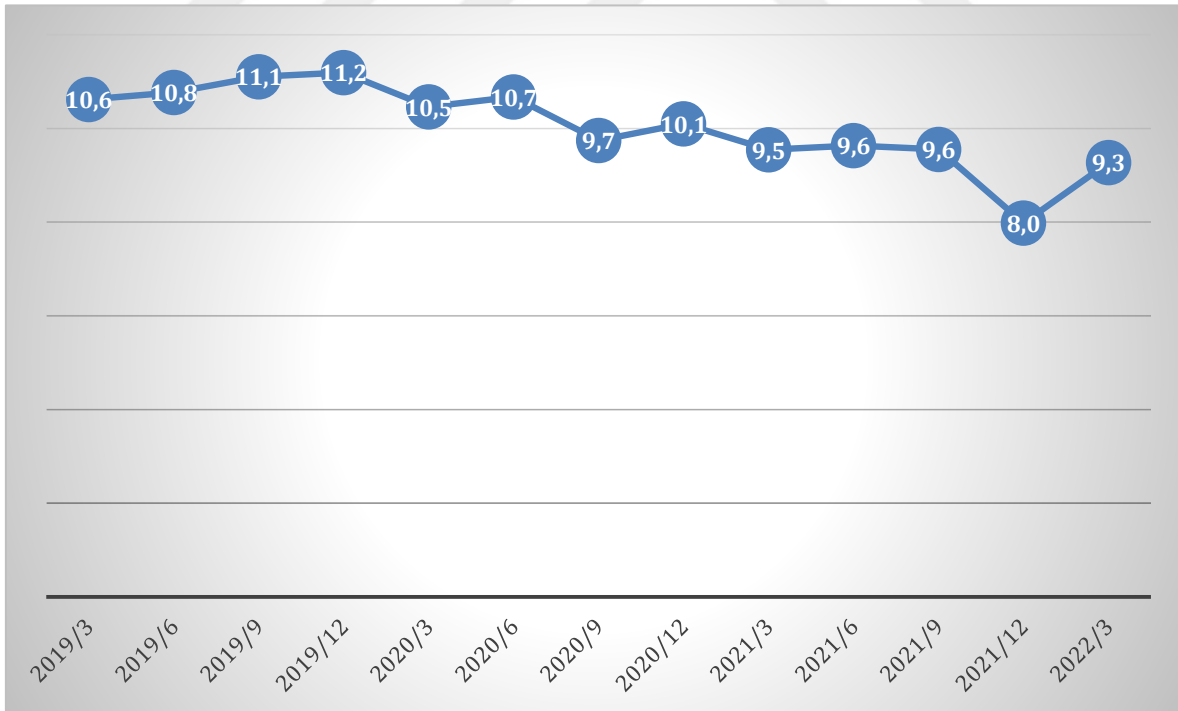

Şekil 22. Sermaye Yeterliliği Oranı(TBB)

Sermaye yeterliliği rasyosu “*bankanın sermayesinin risk ağırlıklı varlıklarına bölünmesiyle*” hesaplanır. “*Sermaye yeterliliği açısından banka sermayesinin gördüğü en önemli işlev, üstlenilen risklerden kaynaklanabilecek muhtemel veya çok yüksek miktarda beklenmeyen zararların karşılanmasıdır. Sermaye, aynı zamanda borçları ödeme gücü ve likidite yeterliliği açısından da önemli olabilmektedir. Bankaların kredibilitesi sermaye gücü ile doğru orantılıdır. Sermayesi güçlü bankalar, kredi derecelendirme*

kuruluşlarından (KDK) yüksek derecelendirme notu alabilmekte, ulusal ve uluslararası piyasalardan daha ucuza borçlanabilmektedirler. Sadece bir banka için değil, bir ülkedeki tüm bankacılık sektörünün yeterli sermaye ile faaliyet göstermesinin sağlanması, sistemik riski azaltabilmektedir” (TBB, 2013: 4-5). Yukarıda verilen grafik incelendiğinde Sermaye Yeterliliği Oranının 03-2019 ile 03-2022 arası dönemde görece istikrarlı dalgalanan bir seyir izlediği anlaşılmaktadır. Bu dönemdeki dönemsel yükselişler ise kredilerin kısıldığı dönemlere tekabül etmektedir. Bunlar, pandeminin erken dönemi olan 03/06-2020 ve düşük faiz ve yüksek enflasyonun eşanlı mevcudiyetinin yaşandığı 12-2021 ve 03-2022 dönemleridir.

Aşağıda yer alan grafikte ise 03-2019 – 03-2022 arası döneme ilişkin Türkiye’deki bankacılık sektörüne ait *Özkaynaklar / Toplam Varlıklar* verisi yansıtılmıştır:

Şekil 23. Özkaynaklar / Toplam Varlıklar(TBB)

Özkaynakların toplam varlıklara oranı, toplam varlıkların yüzdesel olarak ne kadarlık bir kısmının işletme hak sahipleri tarafından finanse edildiğini gösterir. Diğer bir ifadeyle, öz kaynakların, toplam varlıklar (toplam kaynaklar) içerisindeki yüzdesel olarak değerini gösterir. Özkaynakların toplam varlıklara (toplam aktiflere) oranı işletmenin uzun vadeli borç ödeyebilme kapasitesini hakkında bilgi verir. Oranın yüksek olması işletmenin uzun vadeli yükümlülüklerini ve bunlardan kaynaklı olarak doğma ihtimali bulunan faizleri ödeme hususunda herhangi bir sorunla karşılaşmayacağı ihtimalini ortaya koyar. Bu oranın yükselme eğiliminde olması, genellikle işletme sahiplerinin ve yönetimin başarısı olarak kabul edilir (Yenisu, 2019: 27). Yukarıda verilen grafik incelendiğinde pandemi öncesi istikrarlı bir seyir izleyen oranın pandeminin başlangıcı ile birlikte bir dönemlik düşme eğilimi gösterdiği ardından 12-2021 dönemine kadar tekrar görece istikrarlı bir şekilde devam ettiği görülmektedir. 12-2021 döneminde keskin bir düşüş gerçekleşmiştir. Bu durumun uygulanan ekonomi politikalarından kaynaklandığını söyleyebiliriz. 03-2022 döneminde ise yüksek seviyede bir artış gerçekleşmiş fakat pandemi öncesi seviyeye ulaşamamıştır.

Seçilen Bankaların Finansal Durum Analizi

Aşağıda ise seçilen bankalara ilişkin bilanço kalemleri yer almaktadır. Aşağıda yer alan bilanço rakamları Türkiye Garanti Bankası A.Ş. işletmesine aittir. Bilançoda hem 2019 yılı hem de 2020 yılına ait rakamlar bulunmaktadır. Bilanço rakamları yıllıktır. Bu rakamlardaki değişim ise aşağıdaki tabloda hem tutar hem de oransal değişim (% oran) olarak yansıtılmıştır.

Tablo 8

Garanti Bankası

GARANTİ BANKASI				
HESAP KALEMİ	DÖNEM		DEĞİŞİM	
	2020	2019	TUTAR	ORAN
VARLIKLAR				
FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	137.151.179	108.960.421	28.190.758	26%
Nakit ve Nakit Benzerleri	87.368.331	72.098.035	15.270.296	21%
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	55.719.347	42.025.306	13.694.041	33%
Bankalar	22.361.535	19.582.189	2.779.346	14%
Para Piyasalarından Alacaklar	9.706.788	10.659.456	-952.668	-9%
Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	-419.339	-168.916	-250.423	148%
Devlet Borçlanma Senetleri	2.913.471	461.891	2.451.580	531%
Türev Finansal Varlıklar	4.614.552	2.999.557	1.614.995	54%
İTFA EDİLMİŞ MALİYETİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	372.771.271	296.277.720	76.493.551	26%
Krediler	350.233.129	277.506.599	72.726.530	26%
SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	931.753	1.452.258	-520.505	-36%
ORTAKLIK YATIRIMLARI	166.495	153.854	12.641	8%
MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	5.960.071	5.528.299	431.772	8%
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	614.398	479.906	134.492	28%
YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER (Net)	561.525	569.719	-8.194	-1%
CARİ VERGİ VARLIĞI	88.983	86.217	2.766	3%
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	3.640.403	1.882.010	1.758.393	93%
DİĞER AKTİFLER (Net)	19.026.727	13.163.744	5.862.983	45%
VARLIKLAR TOPLAMI	540.912.805	428.554.148	112.358.657	26%
YÜKÜMLÜLÜKLER				
MEVDUAT	358.100.348	277.277.325	80.823.023	29%
ALINAN KREDİLER	26.620.183	25.622.059	998.124	4%
PARA PİYASALARINA BORÇLAR	3.163.978	1.786.861	1.377.117	77%

Tablo 8'in devamı

İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER (Net)	22.817.081	21.026.537	1.790.544	9%
FONLAR	0	0	0	/
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	16.137.939	14.342.293	1.795.646	13%
TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	8.536.890	4.239.665	4.297.225	101%
KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER (Net)	1.026.367	1.134.770	-108.403	-10%
KARŞILIKLAR	10.035.571	6.526.373	3.509.198	54%
CARİ VERGİ BORCU	2.296.347	1.251.975	1.044.372	83%
ERTELENMİŞ VERGİ BORCU	48.863	29.480	19.383	66%
SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI	6.598.969	4.729.707	1.869.262	40%
DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	23.121.074	16.536.356	6.584.718	40%
ÖZKAYNAKLAR	62.409.195	54.050.747	8.358.448	15%
Ödenmiş Sermaye	4.200.000	4.200.000	0	0%
Dönem Net Kâr veya Zararı	6.305.090	6.164.914	140.176	2%
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI	540.912.805	428.554.148	112.358.657	26%
GELİR VE GİDER KALEMLERİ				
FAİZ GELİRLERİ	39.393.261	42.045.625	-2.652.364	-6%
FAİZ GİDERLERİ (-)	-14.000.693	-21.372.200	7.371.507	-34%
NET FAİZ GELİRİ VEYA GİDERİ	25.392.568	20.673.425	4.719.143	23%
NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ VEYA GİDERLERİ	6.587.665	6.273.573	314.092	5%
TEMETTÜ GELİRLERİ	22.178	11.276	10.902	97%
TİCARİ KAR VEYA ZARAR (Net)	702.894	-1.806.062	2.508.956	-139%
DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	6.550.123	5.676.784	873.339	15%
FAALİYET BRÜT KÂRI	39.255.428	30.828.996	8.426.432	27%
BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI GİDERLERİ (-)	-14.330.950	-11.491.709	-2.839.241	25%
DİĞER KARŞILIK GİDERLERİ (-)	-3.829.044	-855.943	-2.973.101	347%
PERSONEL GİDERLERİ (-)	-4.419.743	-4.187.991	-231.752	6%
DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	-7.467.095	-6.121.085	-1.346.010	22%
NET FAALİYET KARI (ZARARI)	9.208.596	8.172.268	1.036.328	13%

Tablo 8'in devamı

ÖZKAYNAK YÖNTEMİ UYGULANAN ORTAKLIKLARDAN KAR (ZARAR)	0	0	0	
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ KARI (ZARARI)	9.208.596	8.172.268	1.036.328	13%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (+/-)	-2.823.433	-1.930.878	-892.555	46%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET KARI (ZARARI)	6.385.163	6.241.390	143.773	2%
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	6.385.163	6.241.390	143.773	2%

(KAP 2019-2020 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır).

Bankalardan bazıları pandemiden olumsuz etkilenirken bazıları ise aksine olumlu şekilde etkilenmiştir. Bu konuda genel bir değerlendirme yapmak güçtür. Garanti Bankası'nın bilançosu incelendiğinde, örneğin, 2020 yılı itibari ile bir önceki yıla oranla para piyasalarına borçların 77%, devlet borçlanma senetleri ise 531% oranında arttığı gözlemlenmektedir. Bilançodaki bu radikal artışlar rakamların istikrarsızlaştığının göstergesidir. Bununla birlikte işletme özkaynaklarını 15% oranında arttırarak sermayesini güçlendirme yoluna gitmiştir.

Aşağıda yer alan bilanço rakamları Türkiye Halk Bankası A.Ş. işletmesine aittir. Bilançoda hem 2019 yılı hem de 2020 yılına ait rakamlar bulunmaktadır. Bilanço rakamları yıllıktır. Bu rakamlardaki değişim ise aşağıdaki tabloda hem tutar hem de oransal değişim (% oran) olarak yansıtılmıştır.

Tablo 9

Türkiye Halk Bankası A.Ş.

HALK BANKASI				
HESAP KALEMİ	DÖNEM		DEĞİŞİM	
	2020	2019	TUTAR	ORAN
VARLIKLAR				
FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	142.527.958	69.906.834	72.621.124	104%
Nakit ve Nakit Benzerleri	65.602.118	38.229.230	27.372.888	72%
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	63.476.219	34.488.581	28.987.638	84%
Bankalar	2.145.651	3.750.467	-1.604.816	-43%
Para Piyasalarından Alacaklar	0	0	0	
Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	-19.752	-9.818	-9.934	101%
Devlet Borçlanma Senetleri	15.503.129	16.104.628	-601.499	-4%
Türev Finansal Varlıklar	2.347.189	1.152.034	1.195.155	104%
İTFA EDİLMİŞ MALİYETİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	517.723.301	370.005.049	147.718.252	40%
Krediler	449.745.215	309.208.101	140.537.114	45%
SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	0	2.576.996	-2.576.996	-100%
ORTAKLIK YATIRIMLARI	6.249.392	3.749.667	2.499.725	67%
MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	7.877.293	7.537.246	340.047	5%
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	572.925	162.053	410.872	254%
YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER (Net)	353.647	356.027	-2.380	-1%
CARİ VERGİ VARLIĞI	326.239	0	326.239	/
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	0	0	0	/
DİĞER AKTİFLER (Net)	4.395.340	2.751.529	1.643.811	60%
VARLIKLAR TOPLAMI	680.026.095	457.045.401	222.980.694	49%
YÜKÜMLÜLÜKLER				
MEVDUAT	457.286.295	297.734.176	159.552.119	54%
ALINAN KREDİLER	10.386.999	11.016.841	-629.842	-6%

Tablo 9'un devamı

PARA PİYASALARINA BORÇLAR	103.956.420	53.201.044	50.755.376	95%
İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER (Net)	13.194.679	17.591.287	-4.396.608	-25%
FONLAR	3.617.303	3.209.004	408.299	13%
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	0	0	0	/
TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	534.041	353.718	180.323	51%
KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER (Net)	782.886	579.925	202.961	35%
KARŞILIKLAR	2.084.453	1.663.354	421.099	25%
CARİ VERGİ BORCU	741.256	1.298.486	-557.230	-43%
ERTELENMİŞ VERGİ BORCU	331.752	309.861	21.891	7%
SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI	14.860.588	12.184.846	2.675.742	22%
DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	29.318.919	25.706.033	3.612.886	14%
ÖZKAYNAKLAR	42.930.504	32.196.826	10.733.678	33%
Ödenmiş Sermaye	2.473.776	1.250.000	1.223.776	98%
Dönem Net Kâr veya Zararı	2.600.045	1.720.309	879.736	51%
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI	680.026.095	457.045.401	222.980.694	49%
GELİR VE GİDER KALEMLERİ				
FAİZ GELİRLERİ	53.738.351	46.730.182	7.008.169	15%
FAİZ GİDERLERİ (-)	-34.985.167	-36.118.146	1.132.979	-3%
NET FAİZ GELİRİ VEYA GİDERİ	18.753.184	10.612.036	8.141.148	77%
NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ VEYA GİDERLERİ	2.614.865	2.778.218	-163.353	-6%
TEMETTÜ GELİRLERİ	511.111	421.825	89.286	21%
TİCARİ KAR VEYA ZARAR (Net)	-5.281.418	-3.267.096	-2.014.322	62%
DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	1.441.217	2.407.440	-966.223	-40%
FAALİYET BRÜT KÂRI	18.038.959	12.952.423	5.086.536	39%
BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI GİDERLERİ (-)	-6.830.591	-4.551.745	-2.278.846	50%
DİĞER KARŞILIK GİDERLERİ (-)	-17.408	-146.153	128.745	-88%
PERSONEL GİDERLERİ (-)	-3.578.795	-2.854.246	-724.549	25%

Tablo 9'un devamı

ÖZKAYNAK YÖNTEMİ UYGULANAN ORTAKLIKLARDAN KAR (ZARAR)	0	0	0	
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ KARI (ZARARI)	3.229.900	1.968.257	1.261.643	64%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (+/-)	-629.855	-247.948	-381.907	154%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET KARI (ZARARI)	2.600.045	1.720.309	879.736	51%
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	2.600.045	1.720.309	879.736	51%

(KAP 2019-2020 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Özellikle devlet bankalarına pandemi ile mücadelede özel bir misyon yüklenmiştir. Düşük faizli krediler devlet bankaları eliyle sunulmuştur. Bunlara paralel olarak da bu işletmelere devlet desteği sağlanmıştır. Halkbank da bir devlet bankasıdır. İşletmenin bilançosu incelendiğinde 2020 yılında karını bir önceki yıla oranla %51 oranında arttırdığı görülmektedir. Bununla birlikte 2020 yılı itibari ile bir önceki yıla oranla Nakit ve Nakit Benzerlerinin 72%, Devlet Borçlanma Senetlerinin 2019 yılına nazaran 2020 yılında 4% oranında azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte işletme özkaynaklarını (ödenmiş sermaye) 98% oranında arttırarak sermayesini güçlendirme yoluna gitmiştir.

Aşağıda yer alan bilanço rakamları Türkiye İş Bankası A.Ş. işletmesine aittir. Bilançoda hem 2019 yılı hem de 2020 yılına ait rakamlar bulunmaktadır. Bilanço rakamları yıllıktır. Bu rakamlardaki değişim ise aşağıdaki tabloda hem tutar hem de oransal değişim (% oran) olarak yansıtılmıştır.

Tablo 10

Türkiye İş Bankası A.Ş.

TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.				
HESAP KALEMİ	DÖNEM		DEĞİŞİM	
	2020	2019	TUTAR	ORAN
VARLIKLAR				
FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	159.184.477	125.448.970	33.735.507	27%
Nakit ve Nakit Benzerleri	84.412.040	66.159.744	18.252.296	28%
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	70.906.361	53.233.241	17.673.120	33%
Bankalar	13.532.058	12.954.309	577.749	4%
Para Piyasalarından Alacaklar	0	0	0	
Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	-26.379	-27.806	1.427	-5%
Devlet Borçlanma Senetleri	733.989	269.299	464.690	173%
Türev Finansal Varlıklar	5.060.117	4.044.105	1.016.012	25%
İTFA EDİLMİŞ MALİYETİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	383.817.157	304.644.083	79.173.074	26%
Krediler	365.521.602	289.243.558	76.278.044	26%
SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	1.220.094	1.102.181	117.913	11%
ORTAKLIK YATIRIMLARI	26.002.383	21.070.554	4.931.829	23%
MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	6.610.279	6.462.567	147.712	2%
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	1.330.841	913.509	417.332	46%
YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER (Net)	0	0	0	
CARİ VERGİ VARLIĞI	0	0	0	
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	3.420.494	1.831.108	1.589.386	87%
DİĞER AKTİFLER (Net)	12.316.707	6.586.499	5.730.208	87%
VARLIKLAR TOPLAMI	593.902.432	468.059.471	125.842.961	27%
YÜKÜMLÜLÜKLER				
MEVDUAT	368.876.491	295.922.002	72.954.489	25%

Tablo 10'un devamı

ALINAN KREDİLER	40.431.345	40.250.633	180.712	0%
PARA PİYASALARINA BORÇLAR	22.996.537	1.187.760	21.808.777	1836%
İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER (Net)	30.840.648	31.117.210	-276.562	-1%
FONLAR	0	0	0	
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	0	0	0	
TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	7.934.485	2.134.363	5.800.122	272%
KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER (Net)	1.389.217	1.396.263	-7.046	-1%
KARŞILIKLAR	10.224.590	7.042.357	3.182.233	45%
CARİ VERGİ BORCU	2.420.107	1.222.785	1.197.322	98%
ERTELENMİŞ VERGİ BORCU	0	0	0	
SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI	22.138.559	13.546.931	8.591.628	63%
DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	18.869.001	15.365.702	3.503.299	23%
ÖZKAYNAKLAR	67.781.452	58.873.465	8.907.987	15%
Ödenmiş Sermaye	4.500.000	4.500.000	0	0%
Dönem Net Kâr veya Zararı	6.810.917	6.067.587	743.330	12%
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI	593.902.432	468.059.471	125.842.961	27%
GELİR VE GİDER KALEMLERİ				
FAİZ GELİRLERİ	42.516.332	43.042.350	-526.018	-1%
FAİZ GİDERLERİ (-)	-17.274.293	-23.183.222	5.908.929	-25%
NET FAİZ GELİRİ VEYA GİDERİ	25.242.039	19.859.128	5.382.911	27%
NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ VEYA GİDERLERİ	5.617.613	5.569.128	48.485	1%
TEMETTÜ GELİRLERİ	21.487	9.098	12.389	136%
TİCARİ KAR VEYA ZARAR (Net)	-3.341.357	-6.397.400	3.056.043	-48%
DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	2.436.205	3.146.751	-710.546	-23%
FAALİYET BRÜT KÂRI	29.975.987	22.186.705	7.789.282	35%
BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI GİDERLERİ (-)	-10.213.836	-7.778.690	-2.435.146	31%
DİĞER KARŞILIK GİDERLERİ (-)	-2.516.084	-547.216	-1.968.868	360%

Tablo 10'un devamı

PERSONEL GİDERLERİ (-)	-5.191.989	-4.283.744	-908.245	21%
DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	-6.604.997	-5.508.800	-1.096.197	20%
NET FAALİYET KARI (ZARARI)	5.449.081	4.068.255	1.380.826	34%
ÖZKAYNAK YÖNTEMİ UYGULANAN ORTAKLIKLARDAN KAR (ZARAR)	3.406.471	2.806.196	600.275	21%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ KARI (ZARARI)	8.855.552	6.874.451	1.981.101	29%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (+/-)	-2.044.635	-806.864	-1.237.771	153%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET KARI (ZARARI)	6.810.917	6.067.587	743.330	12%
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	6.810.917	6.067.587	743.330	12%

(KAP 2019-2020 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır).

İşletmenin bilançosu incelendiğinde 2020 yılında karını bir önceki yıla oranla %9 oranında arttırdığı görülmektedir. Bununla birlikte 2020 yılı itibari ile bir önceki yıla oranla Nakit ve Nakit Benzerlerinin 28%, Devlet Borçlanma Senetlerinin 173% oranında ciddi artışlar sergilediği görülmekte. Bu rakamlardan bankanın 2020 döneminde kredileri kısıtığını ve elindeki sermayeyi büyük oranda devlet iç borçlanma senetlerine kaydıracağı düşünülebilir. Bilançodaki bu radikal artışlar ayrıca istikrarsızlığa da işarettir. Bununla birlikte işletme özkaynaklarını 15% oranında arttırarak sermayesini güçlendirme yoluna gitmiştir.

Aşağıda yer alan bilanço rakamları Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. işletmesine aittir. Bilançoda hem 2019 yılı hem de 2020 yılına ait rakamlar bulunmaktadır. Bilanço rakamları yıllıktır. Bu rakamlardaki değişim ise aşağıdaki tabloda hem tutar hem de oransal değişim (% oran) olarak yansıtılmıştır.

Tablo 11

Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.				
HESAP KALEMİ	DÖNEM		DEĞİŞİM	
	2020	2019	TUTAR	ORAN
VARLIKLAR				
FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	192.453.003	72.850.302	119.602.701	164%
Nakit ve Nakit Benzerleri	95.958.729	42.347.289	53.611.440	127%
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	93.188.786	36.495.220	56.693.566	155%
Bankalar	2.584.919	5.861.343	-3.276.424	-56%
Para Piyasalarından Alacaklar	187.753	0	187.753	
Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	-2.729	-9.274	6.545	-71%
Devlet Borçlanma Senetleri	7.000.000	2.017.593	4.982.407	247%
Türev Finansal Varlıklar	8.731.143	4.501.361	4.229.782	94%
İTFA EDİLMİŞ MALİYETİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	476.640.334	323.457.167	153.183.167	47%
Krediler	439.487.416	292.091.050	147.396.366	50%
SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	1.256.254	4.659.610	-3.403.356	-73%
ORTAKLIK YATIRIMLARI	5.045.540	2.801.276	2.244.264	80%
MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	4.825.602	3.018.660	1.806.942	60%
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	255.263	221.103	34.160	15%
YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER (Net)	0	0	0	
CARİ VERGİ VARLIĞI	0	0	0	
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	1.125.282	747.323	377.959	51%
DİĞER AKTİFLER (Net)	17.295.840	11.670.112	5.625.728	48%
VARLIKLAR TOPLAMI	698.897.118	419.425.553	279.471.565	67%
YÜKÜMLÜLÜKLER				
MEVDUAT	414.043.543	251.530.899	162.512.644	65%

Tablo 11'in devamı

ALINAN KREDİLER	46.986.798	41.078.550	5.908.248	14%
PARA PİYASALARINA BORÇLAR	99.051.464	24.946.375	74.105.089	297%
İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER (Net)	45.512.967	29.176.369	16.336.598	56%
FONLAR	3.053	3.053	0	0%
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	0	0	0	
TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	6.085.314	3.311.949	2.773.365	84%
KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER (Net)	974.793	928.854	45.939	5%
KARŞILIKLAR	2.972.407	2.209.804	762.603	35%
CARİ VERGİ BORCU	902.502	1.116.382	-213.880	-19%
ERTELENMİŞ VERGİ BORCU	0	0	0	
SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI	19.458.798	19.245.453	213.345	1%
DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	16.420.821	12.851.592	3.569.229	28%
ÖZKAYNAKLAR	46.484.658	33.026.273	13.458.385	41%
Ödenmiş Sermaye	3.905.622	2.500.000	1.405.622	56%
Dönem Net Kâr veya Zararı	5.010.456	2.802.291	2.208.165	79%
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI	698.897.118	419.425.553	279.471.565	67%
GELİR VE GİDER KALEMLERİ				
FAİZ GELİRLERİ	47.263.551	42.074.839	5.188.712	12%
FAİZ GİDERLERİ (-)	-27.376.148	-29.060.127	1.683.979	-6%
NET FAİZ GELİRİ VEYA GİDERİ	19.887.403	13.014.712	6.872.691	53%
NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ VEYA GİDERLERİ	3.395.062	3.978.688	-583.626	-15%
TEMETTÜ GELİRLERİ	167.839	50.939	116.900	229%
TİCARİ KAR VEYA ZARAR (Net)	-2.550.724	-2.583.694	32.970	-1%
DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	6.273.122	4.035.254	2.237.868	55%
FAALİYET BRÜT KÂRI	27.172.702	18.495.899	8.676.803	47%
BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI GİDERLERİ (-)	-11.513.884	-8.212.337	-3.301.547	40%
DİĞER KARŞILIK GİDERLERİ (-)	-255.734	-52.362	-203.372	388%
PERSONEL GİDERLERİ (-)	-3.334.128	-2.837.255	-496.873	18%
DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	-5.629.683	-3.781.362	-1.848.321	49%

Tablo 11'in devamı

NET FAALİYET KARI (ZARARI)	6.439.273	3.612.583	2.826.690	78%
ÖZKAYNAK YÖNTEMİ UYGULANAN ORTAKLIKLARDAN KAR (ZARAR)	0	0	0	
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ KARI (ZARARI)	6.439.273	3.612.583	2.826.690	78%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (+/-)	-1.428.817	-810.292	-618.525	76%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET KARI (ZARARI)	5.010.456	2.802.291	2.208.165	79%
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	5.010.456	2.802.291	2.208.165	79%

(KAP 2019-2020 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır).

İşletmenin bilançosu incelendiğinde 2020 yılında karını bir önceki yıla oranla %79 oranında arttırdığı görülmektedir. Bu ciddi bir artıştır. Bununla birlikte 2020 yılı itibari ile bir önceki yıla oranla Nakit ve Nakit Benzerlerinin 127%, Devlet Borçlanma Senetlerinin 247% oranında ciddi artışlar sergilediği görülmekte. Bu rakamlardan bankanın 2020 döneminde kredileri kısıtığını ve elindeki sermayeyi büyük oranda devlet iç borçlanma senetlerine kaydıracağı düşünülebilir. Bununla birlikte işletme özkaynaklarını 41% oranında arttırarak sermayesini güçlendirme yoluna gitmiştir. Ayrıca para piyasalarına borçlar 2020 yılında 297% artarak işletmenin borçluluk oranını arttırmıştır.

Aşağıda yer alan bilanço rakamları Yapı ve Kredi Bankası işletmesine aittir. Bilançoda hem 2019 yılı hem de 2020 yılına ait rakamlar bulunmaktadır. Bilanço rakamları yıllıktır. Bu rakamlardaki değişim ise aşağıdaki tabloda hem tutar hem de oransal değişim (% oran) olarak yansıtılmıştır.

Tablo 12

Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

YAPI VE KREDİ BANKASI				
HESAP KALEMİ	DÖNEM		DEĞİŞİM	
	2020	2019	TUTAR	ORAN
VARLIKLAR				
FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	107.243.330	113.563.368	-6.320.038	-6%
Nakit ve Nakit Benzerleri	75.695.905	81.339.978	-5.644.073	-7%
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	57.682.554	43.485.930	14.196.624	33%
Bankalar	16.485.974	27.211.788	-10.725.814	-39%
Para Piyasalarından Alacaklar	1.700.842	10.803.630	-9.102.788	-84%
Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	-173.465	-161.370	-12.095	7%
Devlet Borçlanma Senetleri	276.714	93.870	182.844	195%
Türev Finansal Varlıklar	5.770.100	4.749.581	1.020.519	21%
İTFA EDİLMİŞ MALİYETİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	345.381.070	274.047.178	71.333.892	26%
Krediler	300.869.898	248.049.598	52.820.300	21%
SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	724.207	331.335	392.872	119%
ORTAKLIK YATIRIMLARI	1.604.601	1.249.325	355.276	28%
MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	4.554.379	4.358.899	195.480	4%
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	2.003.526	1.920.824	82.702	4%
YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER (Net)	0	0	0	
CARİ VERGİ VARLIĞI	4.861	3.090	1.771	57%
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	3.702.058	2.129.358	1.572.700	74%
DİĞER AKTİFLER (Net)	21.271.647	13.591.643	7.680.004	57%
VARLIKLAR TOPLAMI	486.489.679	411.195.020	75.294.659	18%
YÜKÜMLÜLÜKLER				
MEVDUAT	264.410.268	231.071.697	33.338.571	14%
ALINAN KREDİLER	46.424.693	45.373.495	1.051.198	2%

Tablo 12'nin devamı

PARA PİYASALARINA BORÇLAR	30.360.664	6.308.888	24.051.776	381%
İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER (Net)	24.628.361	25.221.191	-592.830	-2%
FONLAR	0	0	0	
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	12.555.789	13.184.605	-628.816	-5%
TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	10.593.179	7.105.282	3.487.897	49%
KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER (Net)	1.090.420	927.223	163.197	18%
KARŞILIKLAR	4.542.527	3.742.231	800.296	21%
CARİ VERGİ BORCU	1.956.282	933.839	1.022.443	109%
ERTELENMİŞ VERGİ BORCU	29.952	8.359	21.593	258%
SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI	22.655.054	18.580.039	4.075.015	22%
DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	19.674.124	17.546.591	2.127.533	12%
ÖZKAYNAKLAR	47.568.366	41.191.580	6.376.786	15%
Ödenmiş Sermaye	8.447.051	8.447.051	0	0%
Dönem Net Kâr veya Zararı	5.079.518	3.600.060	1.479.458	41%
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI	486.489.679	411.195.020	75.294.659	18%
GELİR VE GİDER KALEMLERİ				
FAİZ GELİRLERİ	35.000.149	37.851.770	-2.851.621	-8%
FAİZ GİDERLERİ (-)	-16.969.223	-22.320.754	5.351.531	-24%
NET FAİZ GELİRİ VEYA GİDERİ	18.030.926	15.531.016	2.499.910	16%
NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ VEYA GİDERLERİ	5.754.236	5.528.746	225.490	4%
TEMETTÜ GELİRLERİ	17.158	16.972	186	1%
TİCARİ KAR VEYA ZARAR (Net)	419.706	-1.434.837	1.854.543	-129%
DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	1.601.279	1.493.314	107.965	7%
FAALİYET BRÜT KÂRI	25.823.305	21.135.211	4.688.094	22%
BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI GİDERLERİ (-)	-9.714.586	-8.983.811	-730.775	8%
DİĞER KARŞILIK GİDERLERİ (-)	-475.061	-47.914	-427.147	891%
PERSONEL GİDERLERİ (-)	-3.856.797	-3.394.078	-462.719	14%

Tablo 12'nin devamı

DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	-5.068.886	-4.269.580	-799.306	19%
NET FAALİYET KARI (ZARARI)	6.707.975	4.439.828	2.268.147	51%
ÖZKAYNAK YÖNTEMİ UYGULANAN ORTAKLIKLARDAN KAR (ZARAR)	89.133	93.952	-4.819	-5%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ KARI (ZARARI)	6.797.108	4.533.780	2.263.328	50%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (+/-)	-1.717.425	-933.594	-783.831	84%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET KARI (ZARARI)	5.079.683	3.600.186	1.479.497	41%
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	5.079.683	3.600.186	1.479.497	41%

(KAP 2019-2020 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır).

İşletmenin bilançosu incelendiğinde 2020 yılında karını bir önceki yıla oranla %41 oranında arttırdığı görülmektedir. Bununla birlikte 2020 yılı itibari ile bir önceki yıla oranla Nakit ve Nakit Benzerlerinin %7 oranında azaldığı, Devlet Borçlanma Senetlerinin %195 oranında arttığı görülmekte. Ayrıca, şirketin ertelenmiş vergi borcu %258, para piyasasına olan borçları da %381 oranında radikal olarak artmıştır. Bu rakamlardan bankanın finansal yapısını sağlam tutmaya dönük tedbirler uyguladığı düşünülebilir. Nitekim kaynakların önemli bir kısmı piyasaya kredi olarak kanalize edilmek yerine devlet borçlanma senetlerine yatırılmıştır ve böylece işletme riskten korunmaya çalışmıştır.

Aşağıda yer alan bilanço rakamları Ziraat Bankası A.Ş. işletmesine aittir. Bilançoda hem 2019 yılı hem de 2020 yılına ait rakamlar bulunmaktadır. Bilanço rakamları yıllık olup finansal tablolardan elde edilen rakamlardaki değişim aşağıdaki tabloda hem tutar hem de oransal değişim (% oran) olarak yansıtılmıştır.

Tablo 13

Ziraat Bankası A.Ş.

ZİRAAT BANKASI				
HESAP KALEMİ	DÖNEM		DEĞİŞİM	
	2020	2019	TUTAR	ORAN
VARLIKLAR				
FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	291.999.491	172.971.288	119.028.203	69%
Nakit ve Nakit Benzerleri	91.037.909	57.388.800	33.649.109	59%
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	88.043.799	52.207.659	35.836.140	69%
Bankalar	2.788.997	4.853.379	-2.064.382	-43%
Para Piyasalarından Alacaklar	206.435	328.596	-122.161	-37%
Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	-1.322	-834	-488	59%
Devlet Borçlanma Senetleri	13.778.383	1.897.885	11.880.498	626%
Türev Finansal Varlıklar	5.027.200	2.797.886	2.229.314	80%
İTFA EDİLMİŞ MALİYETİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	611.589.930	452.522.213	159.067.717	35%
Krediler	600.659.960	447.982.751	152.677.209	34%
SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	5.260.879	4.781.720	479.159	10%
ORTAKLIK YATIRIMLARI	14.325.922	7.602.451	6.723.471	88%
MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	6.748.355	5.478.647	1.269.708	23%
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	1.002.206	745.089	257.117	35%
YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER (Net)	0	0	0	
CARİ VERGİ VARLIĞI	1.322	1.683	-361	-21%
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	247.408	1.148.611	-901.203	-78%
DİĞER AKTİFLER (Net)	11.425.751	4.504.489	6.921.262	154%
VARLIKLAR TOPLAMI	942.601.264	649.756.191	292.845.073	45%
YÜKÜMLÜLÜKLER				
MEVDUAT	629.874.208	447.250.973	182.623.235	41%

Tablo 13'ün devamı

ALINAN KREDİLER	36.950.213	34.528.490	2.421.723	7%
PARA PİYASALARINA BORÇLAR	116.401.469	49.275.410	67.126.059	136%
İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER (Net)	14.354.533	13.106.026	1.248.507	10%
FONLAR	6.053.060	6.066.464	-13.404	0%
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	0	0	0	
TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	3.487.652	1.658.858	1.828.794	110%
KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER (Net)	821.985	621.760	200.225	32%
KARŞILIKLAR	7.058.634	3.818.578	3.240.056	85%
CARİ VERGİ BORCU	1.660.517	1.720.587	-60.070	-3%
ERTELENMİŞ VERGİ BORCU	0	0	0	
SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI	13.048.197	9.565.957	3.482.240	36%
DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	19.612.536	12.078.546	7.533.990	62%
ÖZKAYNAKLAR	93.278.260	70.064.542	23.213.718	33%
Ödenmiş Sermaye	13.100.000	6.100.000	7.000.000	115%
Dönem Net Kâr veya Zararı	7.825.019	6.186.888	1.638.131	26%
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI	942.601.264	649.756.191	292.845.073	45%
GELİR VE GİDER KALEMLERİ				
FAİZ GELİRLERİ	69.476.028	65.602.283	3.873.745	6%
FAİZ GİDERLERİ (-)	-34.861.528	-40.290.277	5.428.749	-13%
NET FAİZ GELİRİ VEYA GİDERİ	34.614.500	25.312.006	9.302.494	37%
NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ VEYA GİDERLERİ	3.092.735	3.589.771	-497.036	-14%
TEMETTÜ GELİRLERİ	1.119.253	1.060.357	58.896	6%
TİCARİ KAR VEYA ZARAR (Net)	-7.743.467	-7.817.493	74.026	-1%
DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	5.181.957	1.613.869	3.568.088	221%
FAALİYET BRÜT KÂRI	36.264.978	23.758.510	12.506.468	53%

Tablo 13'ün devamı

BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI GİDERLERİ (-)	-10.690.951	-6.313.395	-4.377.556	69%
DİĞER KARŞILIK GİDERLERİ (-)	-2.648.397	-111.766	-2.536.631	2270%
PERSONEL GİDERLERİ (-)	-4.396.112	-3.460.423	-935.689	27%
DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	-7.695.395	-6.224.812	-1.470.583	24%
NET FAALİYET KARI (ZARARI)	10.834.123	7.648.114	3.186.009	42%
ÖZKAYNAK YÖNTEMİ UYGULANAN ORTAKLIKLARDAN KAR (ZARAR)	0	0	0	
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ KARI (ZARARI)	10.834.123	7.648.114	3.186.009	42%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (+/-)	-3.009.104	-1.461.226	-1.547.878	106%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET KARI (ZARARI)	7.825.019	6.186.888	1.638.131	26%
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	7.825.019	6.186.888	1.638.131	26%

(KAP 2019-2020 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır).

İşletmenin bilançosu incelendiğinde 2020 yılında elde ettiği dönem karı 2019 yılına göre %26 artmıştır. Aynı dönemde faiz gelirleri %6 artarken diğer faaliyet gelirleri ise %221 oranında artmıştır. Bu durum, salgın sürecinde bankanın ana faaliyet kolu olan kredi verme dışındaki alanlara kaydığına işarettir. Diğer yandan, 2020'de bankanın finansal varlıklar kaleminin 2020 yılında 2019'a göre %67 oranında artış sergilediği anlaşılmaktadır. Bu artış bankanın kredi kullandırmaktan ziyade diğer alanlardan daha fazla gelir elde ettiğini destekler niteliktedir. Aynı zamanda, banka, risk minimizasyonu saikiyle karşılıkları arttırmıştır. Nitekim 2020'de karşılıklar kaleminin 2019'a göre %85 oranında artış sergilemiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal ve ekonomik bir kriz olarak ortaya çıkan Covid-19 pandemisinin hemen her sektör üzerinde olumlu/olumsuz etkileri olmuştur. Salgından etkilenen sektörlerden biri de bankacılık sektörüdür. Bu çalışmada Covid-19 salgınının bankacılık sektörü üzerindeki etkileri Türkiye özelinde incelenmektedir. Bu amaçla, çalışma dahilinde, Covid-19 salgınının makro düzeyde Türkiye bankacılık sektörünün temel mali göstergeleri üzerindeki etkileri, özelde ise en büyük (toplam aktifleri en büyük olan) üç kamu ve üç özel bankanın mali yapıları üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

Pandemi sonrası bankaların risk profilinde artış gözlemlenmiştir. Bankalar ise artan riski kontrol etmek amacıyla fonlarının devlet iç borçlanma senetleri yahut tahviller gibi daha az riskli alanlara kanalize etmişlerdir. Diğer yandan, reel sektörün durma noktasına gelmiş olması ve artan işsizlik gibi sebeplerle bankaların ellerinde bulundurduğu fonların önemli kısmı âtil kalmıştır. Kredi talebi artmış olmasına rağmen özellikle de özel bankalar artan bireysel risk profili sebebiyle bu talebi karşılamakta isteksiz davranmışlar ve ekonomik problemlerin daha da derinleşmesine sebep olmuşlardır. Diğer yandan, özellikle devlet bankalarına pandemi ile mücadelede özel bir misyon yüklenmiştir. Düşük faizli krediler devlet bankaları eliyle sunulmuştur. Bunlara paralel olarak da bu işletmelere devlet desteği sağlanmıştır.

Bankaların şoklar karşısında kendisini koruma altına almaya önem verdiği, bu politikaları ilk sıraya yerleştirdiği anlaşılmıştır. Bu olağanüstü bir durum değildir. Ancak, bankalar, bu politikaları uygularken faydalarını maksimize etmeyi temel aldıklarından aşırı pragmatist bir tavırla devletin salgın dönemindeki çeşitli destekleyici politikalarından üst seviyede yararlanırken çeşitli mevzuat ve politika uygulamalarıyla teşvik niteliğindeki politikaların gereğini yapmaktan bir ölçüde kaçınmıştır. Dolayısıyla, sermaye ve para piyasalarının daha ayrıntılı şekilde düzenlemelere tabi tutulması şokların gerçekleştiği durumlarda hem finansal işletmelere daha üst seviyede bir koruma hem de genel ülke ekonomisine daha etkin destekleme politikaları ve süreç yönetimleri sağlayacaktır.

Salgın riski sebebiyle bankalar kredi kullandırma konusunda isteksiz davranırken mevduat toplama konusunda aynı isteksizliği sergilememişlerdir. Riski minimize etme yönünde davranan bankaların bu aksiyonları anlaşılabilir. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, bu tip politikalar iktisadi problemleri derinleştirme potansiyeli taşır, derinleşen iktisadi problemler ise bankaları da olumsuz etkiler. Bu bir piyasa başarısızlığı örneği olma anlamında devlet tarafından regüle edilmesi gereken hususlardandır. Salgın sonrası dönemde ise yüksek enflasyon ortamında düşük faiz politikasının mevcudiyeti karşısında bankalar kredi kanallarını daha da kapatmışlar ve kaynaklarını daha karlı alanlara (döviz ve emtia bazlı) kaydırmaya başlamışlardır. Bankaların birer işletme olarak, birer iktisadi ajan olarak fayda maksimizasyonu çerçevesinde hareket ederek benimsediği politikaları uygulamaları kabul edilebilir, ancak, bu tip politikaların bankaların yararına, toplumun ve genel ekonominin ise zararına sonuçlara gebe olduğunun altı çizilmelidir. Nitekim genel ekonomi şartları ve işleyişi içerisinde herhangi bir liberal kapitalist ekonomik düzende

kredi kanallarının kapatılmasının/kısılmasının hem tüketimi hem de yatırımı azaltıcı etkide bulunması yüksek beklenti dahilindedir.

KAYNAKÇA

- Abay, M. (2016). *Turkish Banking Sector Profitability: How to Adjust to the New Life Stage*. Oliver Wyman.
- Akgüç, Ö. (2007). “Türkiye’de yabancı bankalar”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (36).
- Akgüç, Ö. (1995) Mali Tablolar Analizi, 9. Baskı, Muhasebe Enstitüsü Yayını, Yayın No: 64, İstanbul.
- Aksoy T. (1998). *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım)*. Semaye Piyasası Kurulu Yayınları: Ankara.
- Aktaş, E. (2015). “Uluslararası sosyal araştırmalar dergisi”. *The Journal of International Social Research*, 8(39).
- Alper, C. E. ve Öniş, Z. (2004). “The Turkish banking system, financial crises and the IMF in the age of capital account liberalization: A political economy perspective”. *New Perspectives on Turkey*, 30, 25-54.
- Arabacı, H. (2018). “Türkiye’de bankacılık sektörünün gelişimi”. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 25-42.
- Aslan, R. (2020). “Tarihten günümüze epidemiler. Pandemiler ve Covid-19”. *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 8(85).
- Bayar, M. ve Varışlı, N. (2020). “Covid-19 Pandemisinin Türkiye’de tüketici kredileri hacmi üzerindeki etkisi: 2013-2020 dönemi zaman serisi analizi”. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3), 85-99.
- Bayraktar, K. (2011). “Osmanlı Bankasının Merkez Bankası Fonksiyonu (1863-1875)”. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(1), 91-101.
- BDDK (2022a) <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>, erişim tarihi: 15.07.2022.
- Bekçi, İ., Köse E. ve Aksoy, E. (2020). “Covid-19’un Türkiye’de bankalar üzerindeki ekonomik etkisine dair bir tahmin”. *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 5(Özel Sayı), 185-205.

- Beybur, M. ve Çetinkaya, M. (2020). “COVID-19 Pandemisinin Türkiye’de dijital bankacılık ürün ve hizmetlerinin kullanımı üzerindeki etkisi”. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 148-163.
- Bumin, M. (2007). *Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar*. Turhan Kitabevi: Ankara.
- Cassis, Y., Grossman, R. S. ve Schenk, C. R. (2016). *The Oxford Handbook of Banking and Financial History*. Oxford University Press.
- Cavlak, H. (2020). “Covid-19 Pandemisinin finansal raporlama üzerindeki olası etkileri: BİST 100 endeksi’ndeki işletmelerin ara dönem finansal raporlarının incelenmesi”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, (Özel Sayı), 143-168.
- Coşkun, M.N., Ardor, H.N., Çermikli, A.H., Eruygur, H.O., Öztürk, F., Tokatlıoğlu, İ., Aykaç, G. ve Dağlaroğlu, T. (2012). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*. Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul.
- Curak, M., Poposki, K. ve Pepur, S. (2012). “Profitability determinants of the Macedonian banking sector in changing environment”. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, 406-416.
- Çankaya, F. ve Öz, M. (2001). “Türkiye’de kamu bankalarının özelleştirilmesi”. *Türkiye Bankalar Birliği Yayın*, (221).
- Çiftçi, Ö. (2009). *Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı Bankalar ve Performans Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Çolak, Ö. F. ve Altan, Ş. (2002). “Toplam etkinlik ölçümü: Türkiye’deki özel ve kamu bankaları için bir uygulama”. *İktisat İşletme ve Finans*, 17(196), 45-55.
- Daver, G. ve Küçükkocaoğlu, G. (2019). “Turkish banking sector performance analyses, Kafkas University”. *Faculty of Economics and Administrative Sciences Journal*, 10(19), 382-402.
- De Roover, R. (1954). “New interpretations of the history of banking, cahiers d’Histoire Mondiale”. *Journal of World History. Cuadernos de Historia Mundial*, 2(1), 38.

- Demircan, A. (2020). Basel Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sisteminde Regülasyonlar: Ampirik Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Demirgüç Kunt, A., Pedraza, A. ve Ruiz Ortega, C. (2020). “Bankingsectorperformanceduringthe Covid-19 crisis. Policyresearchworkingpaper 9363”. *World Bank Group*.
- DPT. (1967). *2. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972*. DPT Yayınları.
- Duramaz, S. (2019). Türk Bankacılık Sisteminde Kamusal Sermayeli Bankaların Karşılaştırmalı Etkinlik Analizi: 2008-2017Dönemi Değerlendirmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Ekonomi Reformları Eylem Planı (2021). <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2021/03/Ekonomi-Reform-Takvimi.pdf> Erişim Tarihi: 20.06.2022.
- Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi (2020). <https://www.isim.org.tr/content/upload/attached/files/covid-19-ekonomik-istikrar/20200414170956.pdf> Erişim Tarihi: 20.06.2022.
- Ergenoğlu, S. (2020). 2008 Küresel Finans Krizi Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe Performans Değerlendirmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Eroğlu, E. (2020). “Covid-19’un ekonomik etkilerinin ve pandemiyle mücadele sürecinde alınan ekonomik tedbirlerin değerlendirilmesi”. *International Journal of Public Finance*, 5(2), 211-236.
- Ersoy, H., Gürbüz, A. O. ve Fındıkçı, M. (2020). “Covid-19’un Türk bankacılık ve finans sektörü üzerine etkileri, alınabilecek önlemler”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 19(37), 146-173.
- Ersoy, M. ve Süner, A. (2018). “Türkiye’de katılım bankacılığı ve katılım bankacılığında kamu girişimi”. *Marmara University Journal of Economic & Administrative Sciences*, 40(2).

- Gautam, S. ve Hens, L. (2020). *SARS-CoV-2 pandemic in India: What might we expect?* Springer: Berlin.
- Golin, J., (2001) *The Bank Credit Analysis Handbook: A Guide for Analysts, Bankers and Investors*, John Wiley, New York.
- Gökmen, B. (2007). *Bankalarda Finansal Tablo Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Görmez, Y. (2008). “Banking in Turkey: History and evolution”. *SEEMHN and Bank of Greece Working Paper Series*, (83).
- Güler, H.N. (2020). “Koronavirüsü (COVID-19) günlerinde bankalara iletilen müşteri itiraz ve şikayetlerinin incelenmesi”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 85-99.
- Harnay, S. ve Scialom, L. (2016). “The influence of the economic approach to regulation on banking regulations: A short history of banking regulations”. *Cambridge Journal of Economics*, 40(2), 401-426.
- İlter, B. ve Gökmen, H. (2009). *Mevduat Bankalarında İlişkisel Fayda ile Müşteri Memnuniyeti Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme: İzmir ili Örneği*.
- Jalil, A.J. (2015). “A new history of banking panics in the United States, 1825-1929: construction and implications”. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 7(3), 295-330.
- Kandemir, A. (2002). *Dünyada ve Türkiye’de Kalkınma Bankacılığı ve Kalkınmanın Finansmanı*. Türkiye Kalkınma Bankası.
- Karaayhan, İ. (2008). *Bankalarda Performans Değerlendirme ve Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları Üzerine Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karahanoğlu, İ. (2015). “Türkiye’deki Kalkınma Bankalarının Sermaye Yeterlilik Rasyolarının Markov Zincirleri Yöntemi ile Tahmin Edilmesi”. *Journal of International Social Research*, 8(41).

- Karakuş, O. S. (2018). “Doğudan gelen ölüm: Antoninus vebası”. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 34-41.
- Karas, A., Schoors, K. ve Weill, L. (2010). “Are Private Banks More Efficient than Public Banks? Evidence from Russia”. *Economics of Transition*, 18(1), 209- 244.
- Karluk, R. (1999). *Türkiye Ekonomisi*. Beta Yayınları: İstanbul.
- Kartal, M.T. (2020). “Türk bankacılık sektöründe Kovid-19 döneminde alınan tedbirler bağlamında aktif rasyosu düzenlemesinin muhtemel etkileri: Mevduat bankaları üzerine bir inceleme”. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 4(10), 1-18.
- Kaya, A. (2013). *Mali Sürdürülebilirlik: Teori ve Türkiye Uygulaması*. Türkiye Bankalar Birliği.
- Keleş, E. (2020). “COVID-19 ve BİST-30 Endeksi üzerine kısa dönemli etkileri”. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 42(1), 91-105.
- Koçtürk, O. M. ve Gölalan, M. (2010). “1950 Türkiye ekonomisinin yapısal analizi”. *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, 45(2), 48-65.
- Korukçu, Ü. (1998). *Bankacılığın Tarihsel Gelişimi*. Bankalar Birliği Yayınları: Ankara.
- Kutlu, H. A. ve Demirci, N. S. (2011). “Küresel finansal krizi (2007-?) ortaya çıkaran nedenler, krizin etkileri, krizden kısmi çıkış ve mevcut durum”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (52), 121-136.
- Olgu, Ö. (2013). “Impact of shocks on the development of Turkish banking industry”. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2).
- Öçal, T., Ö.F. Çolak, S. Togay, K. Eser (1997) Para Banka, Teori ve Politika, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Öçal, T. ve Çolak, Ö. F. (1999), *Finansal Sistem ve Bankalar*. Nobel Yayınevi: Ankara.
- Özçam, M. (1999). *Türk Sermaye Piyasalarının Profili: Kriz Eğilimi Açısından Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme*. SPK Araştırma Raporu: Ankara.
- Özçam, M. (2004). *Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Türkiye*. Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu.

- Özçelik, Ö. ve Tuncer, G. (2007). “Atatürk dönemi ekonomi politikaları”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 253-266.
- Özen, İ. (2020). “Covid-19’un kâr veya zarar tablosuna etkisi”. *International SocialMentalityandResearcherThinkersJournal*, 6(38), 2351-2368.
- Özulucan, A. ve Deran, A. (2009). “Katılım bankacılığı ile geleneksel bankaların bankacılık hizmetleri ve muhasebe uygulamaları açısından karşılaştırılması/thecomparison of participationbankingandtraditionalbankingonthe perspectiveofbankingservicesandac countingapplications”. *MustafaKemalÜniversitesiSosyalBilimlerEnstitüsüDergisi*, 6(11), 85-108.
- Pala, K. (2020). Salgın Çağı Yaşadığımız. <https://birikimdergisi.com/guncel/10018/salginlar-cagi-yasadigimiz>. Erişim Tarihi:20.06.2022.
- Pamuk, Ş. (2020). Tarihte Küresel Salgınlar ve İktisadi Sonuçları. <https://sarkac.orgkuresel-salginlar-ve-iktisadi-sonuclari>. Erişim Tarihi: 20.06.2022.
- Parasız, İ. (1998). *Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi-75*. Yılda Paranın Serüveni, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Peker, Y. ve Demirhan, E. (2020). Covid-19 Küresel Salgınının Borsa İstanbul'daki Sektörel Etkileri. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu.
- Penikas, H. (2015). “History of bankingregulation as developedbythebaselcommitteeonbankingsupervision1974-2014”.*EstabilidadFinanciera*, 28, 9-47.
- Sayılı, M. (2006). “Kuş gribinin tüketicilerin tavuk eti tüketim alışkanlıklarına etkisi (Tokat ili örneği)”. *GOÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 25-31.
- Sevimeser, N. C. (2005). Yabancı Bankaların Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Faaliyetleri ve Etkileri, Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sönmez, K. K. A. (2014). Türkiye'de Yabancı Sermayeli Bankaların Gelişimi ve Yabancı Sermayeli Altı Bankanın Özsermayeye Serbest Nakit Akımları Yöntemi ile

Değerlemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sümer, G. (2016). “Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve AB bankacılık sektörü ile karşılaştırılması”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 485.

Şahin, H. (2016). *Türkiye Ekonomisi*. Ezgi Yayınevi: Bursa.

Şensoy, N., Bayraktar, O. ve Arslan, H. (2020). Covid-19 Salgınının Neden Olduğu Ekonomik Duraksamanın Katılım Bankaları Üzerindeki Etkileri, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Ekonomik Sistemler Uygulama ve Araştırma Merkezi, Araştırma Raporu.

Şimşek, H. A. ve Altay, A. (2009). “Küresel Kriz Ortamında Türkiye’de Maliye Politikalarının Değerlendirilmesi”. *Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 18.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2021). COVID-19 Bilgilendirme Platformu. <https://covid19/saglik/gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>. Erişim Tarihi: 20.06.2022.

Tarlan, S. (1986). *Tarihte Bankacılık*. Başbakanlık Basımevi: Ankara.

Takan, M. (2001) Bankacılık, Teori, Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

Taşar, M. O. (2010). “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Makroekonomik Etkilerinin Analizi”. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1, 76- 97.

TBB (2005). “Türkiye’de yabancı bankalar”. *Bankacılar Dergisi, Bankacılık ve Araştırma Grubu*, (52), 3-9.

TBB (2018). “Banka Muhasebesi İlkeler ve Uygulamalar”, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 325, İstanbul.

TBB (2022a). https://verisistemi.tbb.org.tr/index.php?/tbb/report_mali. Erişim tarihi: 15.08.2022.

- TCMB (2007). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2007/01 Tarihli Düzenleme. <https://bit.ly/2Db2JSC>. Erişim Tarihi: 20.06.2022.
- Tekeli, I. ve İlkin, S. (1997). *Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*. TCMB: Ankara.
- Tekin, B. (2019). “Üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığına yönelik bilgi, algı ve farkındalık düzeyleri ve tercihlerine etkisi”. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 4(1), 135-150.
- TKKB. (2009). Türkiye Katılım Bankaları Birliği. <https://www.tkbb.org.tr/tarihce>. Erişim Tarihi: 20.06.2022.
- Tokgöz, E. (1997). *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1997)*. İmaj Yayınevi: Ankara.
- Topuz, H. (2007). “Cumhuriyet dönemi ekonomisinde tarımsal yapının incelenmesi (1923-1950)”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 377-390.
- Töre, N. (2010). *Türkiye’de Para ve Banka, Türkiye Ekonomisi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- Tuna, K. (2021). “Covid-19 pandemisinin Türkiye’de bankacılık sektörü istihdamı üzerine etkileri”. *İstanbul İktisat Dergisi, İstanbul Journal of Economics*, 71(1), 191-230.
- Tunalı, B. Ç. (2020). *Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri*.
- Tunalı, H. (2007). *Finansal Krizler: Bankacılık Krizleri*. Liberty Yayınevi: İstanbul.
- Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulamaları*. Nesil Yayınevi: İstanbul.
- TÜBA (2010). *Türkiye Bilimler Akademisi, Yatırım ve Kalkınma Bankacılığı*.
- Türk, A., Bingül, A. B. ve Ak, R. (2020). “Tarihsel süreçte yaşanan pandemilerin ekonomik ve sosyal etkileri”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19, 612-632.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2020). Enflasyon Raporu 2020-IV.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2020). Para Politikası Kurulu Kararı, 17 Mart 2020, Sayı: 2020-15.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2020).
[https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB/TR/Main/Menu/Duyurular/
Koronavirus](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB/TR/Main/Menu/Duyurular/Koronavirus). Erişim Tarihi: 20.06.2022.

Uçarkaya, S. (2006). Kamu Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Rolü. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Uzunoglu, S. (2014). *Bankacılığa Giriş*. Literatür Yayınevi, İstanbul.

Wang, C., Horby, P., W., Hayden, F., G. ve Gao, G., F. (2020). “A novel coronavirus outbreak of global health concern”. *The Lancet*, 395, 470–473.

Wolf, M. (2014). “Strip private banks of their power to create money”. *Financial Times*, 24, (2014), 2323-2447.

Yazıcı, M. (2015). *Bankacılığa Giriş*. Beta Yayınları: İstanbul.

Yeni Ekonomi Programı 2021-2023 (2020). <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2020/10/Yeni-Ekonomi-Program%C4%B1-2021-2023.pdf>. Erişim Tarihi: 20.06.2022).

Yenisu, E. (2019). Finansal tabloların oran analizi ile incelenmesi. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ASED)*, 3(1), 27.

Yetiz, F. (2016). “Bankacılığında doğuş ve Türk bankacılık sistemi”. *Academic Review of Economics & Administrative Sciences*, 9(2).

Yıldırım, O. ve Ülgen, S. (2006). “Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişim süreci”. *Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 43, 46-53.

Yılmaz, Ö. (2017). “1847-1848 Kolera salgını ve Osmanlı coğrafyasındaki etkileri”. *Avrasya İncelemeleri Dergisi-Journal of Eurasian Inquires*, 6(1), 23-55.

Zarakolu, A. (1973). “Cumhuriyet’in 50. yılında memleketimizde bankacılık”. *Türkiye Bankalar Birliği Yayınları*, (61), 16.

Yararlanılan İnternet Kaynakları

<http://bddk.org> Erişim Tarihi: 20.06.2022.

<http://hatam.hacettepe.edu.tr> Erişim Tarihi: 20.06.2022.

<https://www.kap.org.tr/tr/> Erişim Tarihi: 05.08.2022.

<http://kilinclaw.com> Erişim Tarihi: 20.06.2022.

<http://tcmb.gov> Erişim Tarihi: 20.06.2022.

<http://www.ntv.com> Erişim Tarihi: 20.06.2022.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim SOYİSİM :

Doğum Yeri :

Doğum Tarihi :

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl:

İLETİŞİM

E-posta Adresi :

ORCID :